

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**NORDİK VE AB GÜVENLİK YAKLAŞIMLARININ GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ
ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muharrem BAYRAK

ARALIK- 2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**NORDİK VE AB GÜVENLİK YAKLAŞIMLARININ GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ
ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muharrem BAYRAK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Vahit GÜNTAY

ARALIK- 2021

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Muharrem BAYRAK
29/12/2021

ÖNSÖZ

Güvenlik kavramına ilişkin çoğu zaman egemenlik, sınır güvenliği askeri yetenekler gibi fiziki unsurlar üzerinden değerlendirilmelerde bulunulsa da algısal bir boyutunun da var olduğu unutulmamalıdır. Her geçen gün algılarımızın değiştiği bu ortamda güvenliğin kalıplaşmış, geleneksel sınırlar içerisinde değerlendirmek son derece hatalıdır zira küreselleşmeyle birlikte her geçen gün, saat ya da saniyede dünyanın gündemi değişmektedir.

Değişimin bu denli hızlı yaşandığı çağımızın en büyük zorluklarından biri de odaklanma sorunsalıdır. Var olduğundan beri gerçeğin peşinde olan insanlık yaratmış olduğu değişime ayak uydurmakta zorlanıyor gibi görünmektedir. Her ne kadar antik dönemde yaşayan insan da tıpkı günümüzde yaşayan insan gibi gerçeğin peşindeyse de kabul edelim ki günümüzdeki arayış süreci daha zorlu bir mücadeleye benzemektedir. Duyulan ve görülen arasındaki farklılaşmanın çizdiği zorlayıcı çerçeve içerisindeki gerçeklik arayışı insanlığın sözcükleri daha da ustaca kullanmasının yolunu açmaktadır.

İnsanlığın sözcükler üzerindeki hakimiyetinin artmasının bir sonucu olarak dil ile güvenlik arasındaki etkileşim incelenmeye değer bir konudur. Uzun bir zamandır demokrasi, insan hakları ve bilimsel gelişmişliğin bir nişanesi olarak kabul edilen Avrupa'nın güvenlik kurgusunun dil üzerinden değerlendirilmesi şahsım gibi güvenliğin mistik havasına kapılmış genç akademisyenler açısından zevkli bir serüvendir.

Covid-19 salgını gibi son derece kaotik bir döneme denk gelen tez sürecimde umutsuzluğa, isteksizliğe ve hayal kırıklığına uğradığım dönemlerde hem akademik hem de manevi destekleri ile beni yönlendiren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Vahit GÜNTAY'a, lisans eğitimimde bilgi ve birikimi ile güvenliğe ilgi duymamı sağlayan sayın Doç. Dr. Bülent ŞENER'e en derin saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum. Hayatım boyunca aldığım bütün kararlarda hem maddi hem de manevi en büyük destekçim olan aileme sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Aralık, 2021

Muharrem BAYRAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLO LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİK KAVRAMI VE TARİHSEL ARKA PLAN	4-24
1.1. Güvenlik Kavramı Üzerine	4
1.1.1. Güvenlik Kavramı.....	4
1.1.2. Devlet, Uluslararası Sistem Güvenlik.....	6
1.2. Uluslararası Güvenlik Ortamının Evrimi	7
1.2.1. Soğuk Savaş Dönemi Dinamikleri.....	8
1.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dinamikler.....	11
1.3. Güvenlik Ortamındaki Değişimi Analiz Etmek	13
1.3.1. Yeni Güvenlik Tehditleri	14
1.3.2. Küreselleşme.....	15
1.3.3. Terör ve Uluslararası Sistem.....	17
1.4. Güvenlik Çalışmalarına İlişkin Tartışmalar	18
1.4.1. Realist Güvenlik ve Savunma Anlayışı	19
1.4.2. Liberal Güvenlik ve Savunma Anlayışı	20
1.4.3. Eleştirel Güvenlik ve Savunma Anlayışı	21
1.4.4. Post-Modern Güvenlik ve Savunma Anlayışı.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜVENLİK KAVRAMINDAN GÜVENLİKLEŞTİRMEYE	25-41
2.1. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi.....	25

2.1.1. Fikri Temeller	26
2.1.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi	28
2.1.3. Güvenlik Sektörleri ya da Sektörel Güvenlik	30
2.2. Güvenikleştirme Teorisinin Arka Planı	32
2.2.1. Güvenikleştirme Kavramı	33
2.2.2. Güvenikleştirme ve Analiz Birimleri	36
2.2.3. Güvenlik Dışsallaştırma	38
2.2.4. Güvenikleştirmenin Eleştirisi	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA GÜVENLİĞİNİN GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE

ANALİZİ.....	42-67
3.1. Avrupa Güvenlik Konseptinin Oluşumu.....	42
3.1.1. Avrupa Güvenlik Konseptinin Unsurları	43
3.1.1.1. AB Ortak Dış Güvenlik Politikası	44
3.1.1.2. Temel Anlaşmalar.....	46
3.1.1.3. Diğer Unsurlar	47
3.1.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası	48
3.1.2.1. Askeri Anlamda Yetenekler	48
3.2. Avrupa Güvenliğinin Güvenleştirilmesi	50
3.2.1. Göçün Güvenleştirilmesi	51
3.2.1.1. Avrupa'da Sınırlar Yükseliyor (2015 Sonrası Göç)	54
3.2.2. Terörizmin Güvenleştirilmesi	61
3.2.2.1. AB'nin Terörü Güvenleştirmesi (11 Eylül'den 2015'e kadar).....	62
3.2.2.2. 2015 ve Sonrası Dönem	65
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	72
ÖZGEÇMİŞ.....	88

ÖZET

Gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler çalışmalarında ana referans unsurlarından biridir. Çok kadim bir tarihsel birikimi olan güvenlik kavramının anlaşılmasının zor olması ve zaman içerisinde yaşadığı değişimlerin bir sonucu olarak derin bir perspektif ile ele alınması gerekir. Dünyanın en kurumsal bölgesi olan Avrupa ile güvenlik kavramının etkileşimi ele alınmaya değer bir konudur. Soğuk Savaş sonrası dönemde göç ve terör sorunları diğer tehdit unsurlarından ayrılarak daha öncelikli unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada AB'nin göç ve terör perspektifinin zaman içerisindeki değişimi Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde incelenmiştir. Aktör, tehdit, retorik, izleyici ve eylemsel boyutu ile ele alınan göç ve terör sorunu politika belgeleri, kurumsallaşma ve kamuoyu anketleri birlikte analize dahil edilerek sonuca ulaşılmıştır. Hem göç hem de terör sorununun Schengen Antlaşması ile başlayarak günümüze ulaşan süreç içerisinde incelenmesi sonucunda her iki sorunun bir paralellik sergilediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Göç, Güvenlik, Güvenlikleştirme, Terörizm.

ABSTRACT

One of the primary reference components in international relations is the concept of security, which is an essential aspect of even our daily lives. Because of the changes it has encountered over time, security which has a very archaic historical foundation should be difficult to understand and considered with a deep perspective. The connection of the concept of security with Europe, the most institutionalized continent on the planet is a topic worth debating. Migration and terrorist issues have been separated from other challenges and given higher attention in the post-Cold War era.

The change in the EU's attitude on migration and terrorism over time has been investigated in this study using the securitization theory of the Copenhagen School. The policy documents, institutionalization and public opinion surveys on the migration and terrorist issues which are addressed in terms of actor, threat, speech act, audience and action have all been included in the study and conclusion has been made. As a result of reviewing the process from the Schengen Agreement to the present day, it has been concluded that both immigration and terrorism issues exhibit parallelism.

Keywords: European Union, Migration, Security, Securitization, Terrorism.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Güvenlik Yaklaşımlarının Kıyaslanması	24
2	Güvenlik Kompleksi Türleri	30

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Güvenikleştirme Spektrumu	34
2	Cabellero-Anthony ve Emmers'e Göre Başarılı Güvenikleştirme	35
3	Güvenlik Dilleri	38

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Grafik Nr.
1	Göçmen Sorunu ile Topluluk ya da Ulusal İnisyatiflerle İlgilenilmesi Gerektiğinin Oranı	52
2	Göçmen Sorunun En Önemli Sorun Olarak Görülme Oranı	53
3	Göçmen Sorunun En Önemli Sorun Olarak Görülme Oranı	59
4	Terör Sorunun En önemli Sorun Olarak Görülme Oranı.....	65
5	Terör Sorunun En önemli Sorun Olarak Görülme Oranı.....	67

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABDİS	: Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi
ADHBK	: Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi
AET	: Avrupa Ekonomik Teşkilatı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGT	: Avrupa Güvenlik Teşkilatı
AK	: Avrupa Konseyi
AP	: Avrupa Parlamentosu
ASA	: Avrupa Savunma Ajansı
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
ASHK	: Avrupa Sivil Havacılık Konferansı
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMKP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
CEAS	: Common European Asylum System
EDF	: The European Defence Fund
EEAS	: European External Action Service
EUFOR	: European Union Stabilization Forces
EURODAC	: European Dactyloscop
EUROPOL	: European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
FRONTEX	: European Border and Coast Guard Agency
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IRO	: International Refugee Organization
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
KİS	: Kitle İmha Silahları

NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NGO	: Non-Governmental Organisation
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
PASAG	: Protection and Security Advisory Group
PESCO	: Permanent Structured Cooperation
RAND	: Research and Development Corporation
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	: United Nations Development Programme
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
UNPRA	: United Nations Public-Private Alliance for Rural Development
UNRRA	: United Nations Relief and Rehabilitation Administration
VBS	: Vize Bilgi Sistemi
YİKS	: Yolcu İsim Kaydı Sistemi

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin uluslararası sistemde yarattığı yapısal değişimler güvenliği devlet, egemenlik ve askeri yetenekler gibi geleneksel kalıplar içerisinde değerlendirmenin yetersiz bir yöntem olduğunu ortaya çıkardı. Yeni dönemde soğuk savaş dönemi boyunca donmuş vaziyette bulunan etnik, dini temelli çatışmaların tekrar ortaya çıkması ile iç çatışmaların önem kazanması kimliksel bir değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu değişim son derece önemlidir zira Soğuk Savaş döneminde insanlar birbirlerini *hangi taraftasın?* sorusunun cevabı ile tanımlarken yeni dönemde tek bir soru ile tanımlama imkânı bulamazlar. Kimliğin ideolojik bir kavramla tanımlandığı zamandan kimliğin tarihsel birikim ve sosyal bir varoluş sürecine sahip olduğunun anlaşıldığı bir zamana geçiş yapmaktayız. Kimliksel vurgunun ön palanda olduğu ana sorunlar ise göç ve terör sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karşılıklı bağımlılığın artışı ve küreselleşmenin bir sonucu olarak bireylerin yaşamlarında daha çok anlam, özgürlük ve ekonomik refah talep etmeye başlamasıyla birlikte yerel ve küresel kimlikler doğrudan uluslararası güvenliğe etki etmeye başlamıştır. Ulusal kimlikler üzerine bir ortak *Avrupalılık kimliği* inşa eden Avrupa'nın bu değişimden etkilenmemesi mümkün değildir. Esasında Avrupa güvenliğinin analizinde temel bir sorun da Avrupa ifadesinin içerisinde birçok bileşenin var olmasıdır. Tarihi II. Dünya Savaşı sürecine kadar uzanan siyasi ve ekonomik entegrasyon, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve ABD ile olan transatlantik ilişkiler, Batı Avrupa Birliği (BAB) ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) arasındaki etkileşim Avrupa güvenliği dediğimiz kavramı oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasında da kurumsal kimliği ile Avrupa Birliği (AB) ana bileşen olarak kabul edilerek Avrupa söyleminde esasında AB'den söz edilmiş olunacaktır.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde oluşmuştur: AB'nin güvenlik perspektifi nasıl şekillenmiştir ve göç ve terör gibi spesifik konularda farklılaşmalar mevcut mudur? Bu temel soru, üç başka soruya ayrılabilir: (1) AB'nin göç ve terör sorunlarına ilişkin yaklaşımların da istisnai uygulamalar mevcut mudur? (2) Mevcut ise hangi şartlar altında normal siyasi sürecin dışına çıkılarak istisnai siyasetine geçiş yapılmıştır? (3) AB'nin istisnai uygulamalarının üye devletlerin ulusal hükümetlerinde ve AB vatandaşları üzerindeki etkisi nedir? Bu araştırma soruları üzerinden şekillenen çalışmanın temel savı AB'nin göç ve terör konusundaki perspektifinin tehditlerin önlenmesi olması nedeniyle her iki sorunun da zaman içerisinde güvenlikleştirilmiş

olduğudur. Çalışmanın amacı “Göç ve terör konularının sınır güvenliği ve iç güvenlikle olan bağlantısı nedeniyle AB’ye hayat veren Schengen Antlaşması’na yönelik hayati bir tehdit unsuru yaratmış olabileceğinin araştırılması” olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda her iki sorun üç dönemde incelenmiştir. İlk dönem Schengen Antlaşmasından – 11 Eylül’e kadar olan süreyi, ikinci dönem 11 Eylül’den 2015’teki mülteci krizine kadar olan süreyi, üçüncüsü ise 2015 ve sonrasını incelemektedir. Elde edilen bulgular sonucunda bu çalışma güvenliği aktör, tehdit, referans nesnesi ve izleyici korelasyonu içerisinde sosyal bir oluşum olarak değerlendiren Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme teorisi üzerinden temellendirilmiştir. Aktörler; AB, ulusal hükümetler ve lobicilik faaliyetleri ile AB politikalarını etkileyen Avrupa askeri-sınai kompleksi (askeri elitler) olarak saptanırken araçlar olarak karşımıza AB kurumları çıkmaktadır. Referans nesnesi olarak Schengen Antlaşması ve kazanımları, varoluşsal tehdit olarak ise Avrupalılık ve demokrasi AB vatandaşlarına sunulmuştur. Avrupalı kimliği ve Avrupalılaştırma kavramlarının söylemsel inşası Yeni Kurumsalcı yaklaşımlarından Söylemsel Kurumsalcılık ile analiz edilerek Kopenhag Okulu’nun yaratabileceği yüzeysellik aşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma da sözel ve yoruma dayalı içeriği ile sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Eleştirel kaynak incelmesinde; açık kaynaklardan elde edilen bilimsel makaleler, kitaplar, tezler, AB yönetmelikleri ve strateji belgeleri, AB ve bağımsız kuruluşların raporları ve Avrobarometre’nin kamuoyu anketlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin söylem ve manayı içermesinin subjektif ve sığ bir perspektif çizeceğine yönelik endişe tablolar, grafikler ve sayılar gibi nitel araştırma yönteminin unsurlarına da zaman zaman çalışma içerisinde yer verilmesi ile aşılmaya çalışılmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplinde AB’nin güvenlik politikalarının güvenlikleştirme teorisi ile değerlendirilmesi sıklıkla yapılırsa da başta göç ve terör olmak üzere diğer konular arasında bir paralelliğin yakalanması hususunda eksiklikler mevcuttur. Bu nedenle özgün bir çalışma oluşturmak adına göç ve terör sorunu ayrı ayrı süreçler halinde incelenerek bir paralellik yakalanmaya çalışılmış ve bilimsel eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın *Güvenlik Kavramı ve Tarihsel Arka Plan* şeklinde isimlendirilen ilk bölümde güvenliğin kavramsal kökenleri ve süreç içerisindeki evrimi incelenmiştir. Soğuk Savaş öncesi, süresince ve sonrasında uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerin sonucunda tehdit algısındaki değişimler analiz edilmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplindeki farklı yaklaşımların güvenliğe dair perspektifleri ortaya konularak literatür taraması yapılmıştır.

Güvenlik Kavramından Güvenlikleştirmeye isimli ikinci bölümde çalışmanın üzerine oturtulduğu güvenlikleştirme teorisi çalışılmıştır. İlk olarak teorinin ortaya çıktığı uluslararası ilişkiler teorisinde ekol olarak da kabul edilen Kopenhag Okulu'nu ortaya çıkaran fikri temelleri inceleyerek kendi tabirleri ile *orta yol* olarak ifade ettikleri perspektifleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Güvenlikleştirme teorisi kavramsal olarak incelenerek, analiz birimleri saptanarak aktör-izleyici arasındaki etkileşim ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın *Avrupa Güvenliğinin Güvenlikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi* isimli üçüncü bölümünde Avrupa güvenliğinin temel unsurları saptanarak süreç içerisinde analiz edilmiştir. Güvenliğe dair Avrupa perspektifi hem politik hem de operasyonel yetenekler üzerinden değerlendirilmiştir. Ortaya konan bulgular üzerinden göç ve terör sorunu süreç halinde incelenerek çalışmanın ana amacına uygun olarak güvenlikleştirme teorisinin temel analiz birimleri ile incelenmiştir. Schengen Antlaşması üzerinden bir değerlendirme ile özgün bir yaklaşım sergilenmesi açısından göç ve terör konuları arasında paralellik saptanmaya çalışılarak sonuca ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜVENLİK KAVRAMI VE TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Güvenlik Kavramı Üzerine

Güvenlik hem kavramsal hem de olgusal olarak en çok referans edilen kelimelerin başında gelmektedir. Bu nedenle insanlığın bir parçası olan uluslararası sistemin çözümlenmesini görev edinen uluslararası ilişkiler disiplinin de ana konularından biri olmaktadır. Kavramın etimolojik kökeninin ortaya çıkarılmasından ziyade insanlık tarafından nasıl algılandığının irdelenmesi daha doğru olacaktır. Kimimize göre *güvenlik* insanlığın ayrılmaz bir parçasıdır ki bu manada Thales'in *ilke-maddesi (arkhe)* ile bir benzerlik dahi kurulabilir. Aynı zamanda güvenlik, tüm canlı varlıkların ana içgüdüsünün üreme olduğunu ifade eden Darvinci doğal seçim teorisinde de göze çarpmaktadır. Öyle ki teoriye göre başta insan olmak üzere tüm canlıların var olmalarındaki ana itici güç, üreyerek soyun devam ettirilmesi ve soyun güvenli bir şekilde devamının sağlanmasıdır (Pianka, 2012).

Güvenlik, sadece hayatımızın devamına ilişkin bir zorunluktan ziyade bir nevi ödev olarak da algılanmaktadır. Öyle ki tıpkı geçmişte olduğu gibi günümüzde ve büyük olasılıkla gelecekte de ilk okul çağlarında ilk öğrenilen hikayeler de güvenlik temalı olmaya devam edecektir. Örneğin tıpkı Ezop'un *Çoban ve Kurt* isimli fablında olduğu gibi. Fablda, canı sıkılan muzır bir çoban çocuğun eğlence amaçlı köylüleri defalarca kurt geliyor diyerek kandırması ve köylülerin o hallerine bakarak eğlenmesi anlatılır. Pek tabii muzır çoban tarafından kandırılan köylüler gerçek kurt saldırısında çobana inanmamışlar ve çoban da koyunların büyük bir bölümünü yitirmiştir (Aesop, t.y). Bu fablın ana düşüncesi her ne kadar yalan söylemenin ortaya çıkarabileceği olumsuzluklara dikkat çekilerek, doğruluğun ödev olarak gösterilmesi olduğu muhakkaktır fakat gözden kaçırılan nokta ise köylülerin her seferinde çoban çocuğun çılgınlıklarına koyunlarının can güvenliğine yönelik bir motivasyonla karşılık vermesidir. Bu fabl örneğinde olduğu gibi güvenlik algısı çok küçük yaşlarda gündelik hayatın bir parçası, dahası ayrılmaz bir bütünü haline getirilmektedir.

1.1.1. Güvenlik Kavramı

Türkçede, itimat anlamına gelen *küven (güven)* kökünden türetilen güvenlik kelimesi, böbürlenmek, mağrur olmak anlamına gelen *küven* kökünden dolayı 19. yüzyıla kadar olumsuz anlamda kullanılmıştır. Eski Türkçede ün, nam, iktidar anlamlarına gelen *küv* ya da *küve* kelimeleri

ise kavramın etimolojik kökenlerini oluşturmaktadır (Nişanyan, 2009: 219). Öğünmek, kendine yetmek ve büyülenmek anlamlarına karşılık gelen *küvenmek* kelimesi, Anadolu Türkçesinde yaygın olarak görülen k/g dönüşümüyle birlikte günümüzde *asayiş* anlamına gelen güvenlik kelimesine dönüşmüştür (Eyüboğlu, t.y: 306).

En yalın haliyle *riskin olmaması hali* şeklinde özetlenebilecek güvenlik kavramı Latin dillerinde de benzer bir anlamı ifade etmektedir. Dünya genelinde de kabul görmüş olan *security* ifadesi, kendinden emin olma hali anlamına gelen Latince *secure* ifadesinden türemiştir. Aslında *secure* ifadesi, olmaksızın anlamına gelen *se* ve endişe anlamına gelen *cura* kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Güvenlik kavramını, İngiliz Oxford Sözlüğü “korku, endişe ve şüphenin olmadığı rahat bir zihin” (Glare, 2005: 1722) şeklinde tanımlarken Fransız Dictionnaire ise dildeki karşılığı olan *la securite* kelimesini “tehlikeden uzak olduğuna inanan kişinin kendine güvenen ve huzurlu ruh hali” olarak tanımlamaktadır (Robert, 1976: 1627).

Güvenlik kavramının, modern kullanım biçimine ulaşmadan önce bir dizi kronolojik değişime tabi olduğu düşünülmektedir. Tarih içerisinde yakın anlamlı birçok kelime *güvende olma durumu* ifadesine karşılık gelse de ilk örneklerine Antik Yunan’da rastlanmaktadır. Antik Yunan tarihçisi General Tukidides, Atina, müttefikler ve Sparta arasındaki güvenlik üçlüsünü belirtme bağlamında *yenilginin ve düşüşün önlenmesi yeteneği* ile *tökezleme ve yenilgiye karşı güvenlik* anlamlarını karşılayan ve güreş eylemiyle bağlantılı olan *asphaleia* kelimesini kullanmıştır. Aslında dönemin siyasetini yansıtan *asphaleia*, güvenlik üçlüsü (Atina-müttefikler-Sparta) açısından bir ihtiyacı yansıtmaktaydı. Atinalıların, atlatılan Pers tehlikesinin ardından Helen dünyasındaki kazanımlarını başta Sparta’ya karşı koruma çabası bir Atina emperyalizmine dönüşmüştür. Bu emperyal tutum, *asphaleia* (güvenlik) ihtiyacını beraberinde getirerek aşırılaşmıştır. Atina’nın yarattığı bu tahakküm karşısında sıkışan Meloslular, Atina tarafından yutulma korkusu ile kendi *asphaleia* ihtiyacını öne sürerek Atina-Sparta çekişmesinde tarafsız kalmak istedi. Üçlünün son halkası olan Sparta ise Atina emperyalizmi karşısında ayakta kalmak amacıyla *asphaleia* kurgulayarak güvenlik siyasetini amaç edinmiştir (Arends, 2009).

Helen dünyasının yıkıntıları arasında yeşeren Roma Medeniyeti birçok alanda olduğu gibi güvenlik kavramının da doğasında bir dönüşüm yaratmıştır. Bu dönüşümün Romalı devlet adamı Cicero’nun *asphaleia* kavramını *securitas* şeklinde Latinceleştirerek, Roma siyasetinin merkezine yerleştirmesiyle başladığı düşünülmektedir. Cicero *securitas*, üzüntünün ve kederin yokluğu anlamlarına gelecek şekilde bir felsefi kavram olarak kullandığı gibi *euthymia* (*şenlik*) ile eşleştirmiştir. Aslında bu durum *securitas*ın erken dönemlerde olumlu bir çağrışım yaptığıyla da paralellik göstermektedir. Felsefi bir kavram olarak kullanıla gelen *securitas*, zamanla ilahi güç üzerinden siyasallaşarak olumsuz yeni bir kimliğe kavuşmuştur. Kavramın teoloji ile olan ilişkisi Aziz Aurelius Augustinus’un, ilahi kurtuluşa ilişkin yaptığı *ölümcül kayıtsızlık* (*mortifera securitas*) uyarısında net olarak karşımıza çıkmaktadır. Kilisenin, *securitas*, “ölümcül günah

anlamına” gelen *akedia* ile bağdaştırması kavramın olumsuz bir anlamda yorumlanmasının da yolunu açmaktadır (Arends, 2009).

Securitas’ın teolojik köklerinden sıyrılarak laik bir kimliğe bürünmesi ise Thomas Hobbes ile başlamaktadır. Hobbes, insanların her birinin duygusal ve öznel tercihlere sahip, farklı bir psikolojik yapıda olmasının *güvensizliğe* neden olacağından hareketle toplum sözleşmesinin felsefi altyapısını oluşturmaktadır (Rana, 2012). Hobbes, Eski Ahit’te yer alan mitolojik deniz canlısı Leviathan’dan esinlendiği eserinde birbirlerine silahlarını doğrultmuş ve gözlerini dikmiş gladyatörlere benzettiği devletleri, amaçtan çok güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak kullanmaktadır (Açıkmeşe, 2011: 53). Bu manada Hobbes, securitası devletler için *raison d’État* (*var oluş nedeni*) olarak kurgulayarak, kavramı modern döneme kazandırmaktadır.

1.1.2. Devlet, Uluslararası Sistem Güvenlik

Güvenlik, güçlü etimolojik köklere sahip olsa da günümüzde hala kavramsal muğlaklığı nedeniyle derin bir analize tabi tutulmaktadır. Arnold Wolfers, 1952’de güvenliği, muğlak (ambiguous) bir kavram olarak karşımıza çıkarmıştır. Kavramın tanımlanmasına dair ilk derin analizi yapan Wolfers (1962: 153) güvenliği, “güvensizlik belasının yokluğu” şeklinde tanımlamaktadır. Her ne kadar kavrama ilişkin ortak bir tanımlama söz konusu değilse de güvenliğin en nihayetinde bir ihtiyaç olduğu kabul edilmektedir. Abraham Maslow, İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi’nde insanın sosyalleşme sürecinin öncesinde piramidin ikinci kademesine yerleştirerek *güvenlik ihtiyacına* büyük bir önem atfetmektedir. Maslow, güvenli bir aile ortamı, güvenli bir çevre ve düzenli bir istihdam ve mali düzen olarak genişlettiği güvenlik ihtiyacını, eksiklik ihtiyaçlarından biri olarak kabul ederek eksikliği halinde olumsuz fizyolojik ve psikolojik sonuçların ortaya çıkacağını ifade etmektedir (Desmet ve Fokkinga, 2010).

Güvenlik ihtiyacı, insanlarda olduğu kadar devletler açısından da son derece önemlidir. Zira 1648 Vestfalya Anlaşması’ndan itibaren uluslararası sistemin ana aktörü konumunda olan ulus-devletler, sistemin anarşi halinden kaynaklı olarak kamu güvenliği ve siyasi meşruiyetin temel sorumlusu olarak kabul edilmektedir. Uluslararası sistemin bir getirisi olarak, kendi başlarının çaresine bakmakla sorumlu olan ulus-devletler kendilerini korumaktan başka çareleri olmadığı düşüncesiyle güvenliği, bir hayatta kalma olarak değerlendirmektedir (McSweeney, 1999). Bu noktadan hareketle insanlar açısından güvenliğin bir ihtiyaç hali, devletler açısından ise ihtiyaçtan daha fazlası yani bir var oluş nedeni olarak değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Güvenliğin hem düzen hem de kaos ile yakın ilişkisi uluslararası sistemin anarşi yapısı ile birleşince devletlerin birbirlerinin davranışlarından emin olmalarını imkansızlaştırmaktadır. *Güvenlik ikilemi* (*Security dilemma*) olarak adlandırılan bu kavram bir süreç içerisinde gelişmektedir. Kavramın öncülerinden Herbert Butterfield (1951: 21)’e göre güvenlik ikileminin nihai kaynağı, “insanlığın evrensel günahından” türetilen korkudur. “Hobbesvari korku (Hobbesian

feared) olarak adlandırdığı bu durum, bireylerin zihinlerinin içerisindekilerin bilinmezliğiyle daha da şiddetli hale gelerek mantıksız ve trajik çatışmalara yol açmaktadır. Fakat bu sürecin *güvenlik ikilemi* olarak aldandırılması aynı dönemde çalışmalarını yürüten John Herz tarafından sağlanmıştır. Herz (1950: 157), Butterfield'den farklı olarak sürecin “biyolojik ya da antopolojik” değil sosyal bir durumdan kaynaklandığına inanmaktadır. Bu durumda Herz, güvenlik ikileminin uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklandığı sonucuna ulaşmaktadır. Güvenlik konusunda endişe duyan devletler, rakiplerinin güç etkisinden kaçmak için daha da güçlenmeye çalışacaktır ki bu kısır döngü iş birliği ve dayanışmayı bile çatışmaların unsuru haline getirecektir.

Güvenlik ikilemini şiddetlendirici önemli unsurlardan biri de devletlerin hayatta kalma mücadelesinin ana motivasyon kaynağı olan *ulusal çıkar* kavramıdır. Kavramın kökenleri, modern devlet sisteminin ortaya çıkışına kadar uzansa da kavram ilk defa Charles Beard'ın *The Idea of National Interest* isimli çalışmasında kullanılmıştır. Büyük Buhran'ın etkilerinin devam ettiği bir atmosferde Beard ulusal çıkarı, tüm ulusun refahını arttırmaktan ziyade güçlü yerel örgütlenmelerin ya da baskı gruplarının dar ve özel ekonomik çıkarlarının tatminine olanak sağlayan bir referans olarak nitelendirmiştir (Beard, 1935'ten aktaran: Wolfers, 1962: 147). Zamanın ruhuna uygun geliştirilen bu tanımlama günümüz dünyasında oldukça sert ve eksik bir görünüm kazanmaktadır. Daha akl-ı selim bir tanım olarak Frankel (1988: 93) ulusal çıkarı, “bir ulusun genel ve devam eden amaçları” olarak tanımlamaktadır. Ulusal çıkarlar ahlaki, dini ya da diğer özgecil düşünceleri dışlayacak şekilde dar bir tanımlamaya kurban gitmemelidir. Ulusal çıkarlar izlenen politika ve programların uygulanmasında operasyonel olarak kullanılmaktan, politik tartışmalarda polemik çıkarmak ve rasyonelleştirmeye kadar geniş bir yelpazeye hizmet vermektedir (Frankel, 1988: 93). Bu yönüyle de güvenliğin yaratılmasındaki kilit unsurlardan biri olmaktadır.

1.2. Uluslararası Güvenlik Ortamının Evrimi

Uluslararası ilişkiler disiplinde güvenlik kavramı çok derin bir tarihe sahip olsa da modern formuna ulus-devletleri de ortaya çıkaran 1648 Vestfalya Antlaşması ile kavuşmuştur. Orta Çağdaki birden fazla hiyerarşik siyasi örgütlenmenin yerini modern dönemdeki toprak egemenliğine dayalı merkezi siyasi örgütlenmeye bırakması siyasal kimliğin anlaşılma formunu yeniden düzenlediği için son derece önemlidir (Buzan ve Hansen, 2009: 23). Modern uluslararası sistem gelişimini sürdürdükçe, müdahale etmeme ilkesi uluslararası istikrar ve güç dengesinin yaratılmasında merkezi bir statü kazanmıştır. Uluslararası güvenliğin yaratılmasındaki en önemli etken olarak kabul edilen güç dengesi Soğuk Savaş dönemine kadar alt süreçler halinde uluslararası sistemi etkilemiştir.

Uluslararası güvenliğin dönüşümündeki bir diğer önemli aşama ise Amerikan ve Fransız devrimlerinin doğurduğu milliyetçilik akımıyla gerçekleşmiştir. Benedict Anderson (2006: 12)'a göre *millet*, ortak bir sosyal, kültürel ve politik kimliği paylaşan “hayali bir topluluk, derin yatay bir

yoldaşlık” olarak tanımlanmıştır. 18. yüzyıldan itibaren bir adaptasyon sürecinden geçen milliyetçilik, ortak bir kimliğin yaratılmasıyla birlikte devleti daha öncelikli bir yapıya dönüştürmüş ve uluslararası sistemi etkilemiştir. Doğası gereği çok uluslu imparatorluklara tehdit olan milliyetçilik akımı menşei ülke Fransa’nın uluslararası sistemde hegemon olmasına yönelik yeni bir fırsat da yaratmıştır. 1789-1815 arası dönemde Napolyon’un önderliğinde Fransa uluslararası sisteme egemen olmak için bir kez daha girişimde bulunsa da sistemin diğer unsurları tarafından engellenerek 1815 Viyana Kongresi ile yenik duruma getirilmiştir (Yılmaz, 2007: 19). Böylece milliyetçiliğin uluslararası güç dengesini bozmaya yönelik ilk hamlesi de başarısızlıkla sonuçlanmış ve Avrupa Uyumu dönemi başlamıştır.

Milliyetçiliğin çok uluslu imparatorluklara etkisi, teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan silahlanma yarışı ve hammadde ihtiyacıyla birleşince güç dengesine yönelik bir kez daha tehdit yaratmıştır. Viyana Düzeni’nin oluşturduğu güç dengesi, 1914’te başlayan I. Dünya Savaşı ile bozulsa da tekrar dengesini bulması ancak II. Dünya Savaşı sonrasında mümkün olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında birtakım gelişmeler de uluslararası güvenliği etkilemiştir. Savaş sırasında yaşanan telekomünikasyon teknolojisindeki gelişmeler ve termonükleer devrim sayesinde insanlığın ulaştığı korkunç ateş gücü mevcut güvenlik anlayışlarının da değişmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası güvenliğin kurgulanmasında eylemsel safhalar kadar düşünsel safhaların etkisinin artması da bu döneme denk düşmektedir. Yine de hem uluslararası güvenlik kavramı hem de çalışma alanı 1940’ların sonlarına kadar tam olarak netleşemedi. Bu dönemde ABD’de az da olsa Avrupa’da uluslararası güvenlik, daha çok askeri uzmanlar ve stratejistler tarafından başta nükleer silahlar ve dış politika sorunlarıyla ilişkilendirilmesi nedeniyle *Stratejik Çalışmalar* adıyla anılmıştır (Buzan & Hansen, 2009). II. Dünya Savaşı her ne kadar uluslararası güvenliğin dönüşümünde kritik bir aşama olsa da asıl kırılma insanlığın daha önce hiç karşılaşmadığı bir durum olan Soğuk Savaş döneminde yaşanmıştır.

1.2.1. Soğuk Savaş Dönemi Dinamikleri

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden 1980’li yılların ortalarına kadar uzanan, görece kaotik ve bir o kadar da sert bir havaya sahip dönem, uluslararası ilişkiler literatüründe *Soğuk Savaş* olarak adlandırılmaktadır. Soğuk Savaş’ın başlangıç tarihi konusunda kesin bir kabulleniş yoktur zira bazıları dönemi Almanya ve Berlin’in bölünmesine yönelik tartışmalara sahne olan 1945 Postdam Konferansı ile diğerleri ise 1947 yılında kabul Truman Doktrin’i ile başlatmaktadır (Heywood, 2011: 38). Dönemin en belirgin özelliği ise uluslararası sistemin ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) önderliğinde Batı ve Doğu olarak iki bloğa ayrılmış olmasıdır.

ABD ve SSCB arasında ortaya çıkan bu rekabet istisnai bir durum olarak algılanmamaktadır zira II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bu yeni rekabet tıpkı daha önceki büyük güç rekabetlerinin bir benzeri olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar Soğuk Savaş, liberal Batı bloğu ve komünist Doğu bloğu arasında ideolojik bir mücadele olarak başlasa da süreç içerisinde ABD ve SSCB arasında jeopolitik bir rekabete dönüşmüştür (Akdan, 2014: 149). Soğuk Savaş dönemi, terimsel anlamda *savaş* kelimesini içermesine rağmen genel olarak bir barış dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu anlayış, daha çok dönem boyunca bloklar arasında sıcak çatışmanın yaşanmamış olmasına dayandırılmaktadır. Fakat Kore ve Vietnam örneklerinde olduğu gibi blok liderleri doğrudan değil dolaylı olarak *çevre (periphery)* ülkelerde savaşmış olsa da bloklar arası topyekûn bir savaşa girmemişlerdir. Bu durum Soğuk Savaş döneminin, savaşın bir politik seçenek olarak algılanmasına rağmen bir barış dönemi olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Yine de Soğuk Savaş, bloklar arası geçirgenliğin az olmasından dolayı katı ve sert bir dönem olarak kabul edilmektedir zira askeri-güvenlik konularında blok ülkeleri liderlerden bağımsız hareket edememiştir (Yılmaz, 2007: 2).

Nükleer silahlar ve ABD-SSCB arasındaki rekabetin aynı anda devreye girmesi Soğuk Savaş'ın sadece tanımlayıcı özelliği olarak kabul edilmektedir. Fakat yeni dönemin süper güçleri olarak ortaya çıkan blok liderleri arasındaki rekabet dönemin şekillenmesinde kritik bir öneme sahiptir. Süper güçlerin arasındaki rekabet, sadece 1939-1945 arasındaki ateş çemberinden galip olarak çıkmalarından gelmemektedir. ABD ve SSCB'nin insanlığa dair farklı gelecek perspektifleri ile birbirlerini dışlayan ideolojilerin (demokratik kapitalizm, totaliter komünizm) hararetli savunucuları da olması nedeniyle dönem olağanüstü yoğun hale dönüşmüştür (Buzan ve Hansen, 2009) Bu gerçekten hareketle akıllara gelen soru dönemin bir diğer önemli unsuru olan nükleer silahların Soğuk Savaş'ı ya da iki kutupluluğu başlatıp başlatmadığı olacaktır.

İnsanlığın son derece kritik bir ateş gücüne eriştiği *nükleer silahlar*, dönemin şekillenmesinde önemli bir unsur olsa da iki kutupluluğu ortaya çıkarmamıştır. Aslında nükleer silahlar, bloklar arası rekabetin amacı olarak değil aracı olarak kabul edilmektedir. Zira 1940'ların sonlarına doğru ABD çok az atom bombasına sahipken, SSCB'de hiç atom bombası bulunmadığında da dünya iki kutupluydu (Waltz, 1979: 180). Öyle ki ABD, Amerikalı fizik profesörü Robert Oppenheimer başkanlığında 1942 yılından itibaren yürüttüğü *Manhattan Projesi* bünyesinde, *Trinity* isimli ilk başarılı nükleer testini 16 Temmuz 1945'te New Mexico'da gerçekleştirmiştir. Bu başarıdan üç hafta sonra ise ikinci başarılı deneme olan ve *Little Boy* takma isimli atom bombası 6 Ağustos'ta Nagazaki'ye, üçüncü başarılı deneme olan *Fat Man* takma isimli atom bombası ise 9 Ağustos'ta Hiroşima'ya atılmıştır (Asia Society, 2006). ABD'nin kısa sürede parıltılı sonuçlar elde ettiği nükleer programına SSCB ancak 1949'da cevap verebilmiştir. Rus fizikçiler Andrei Sakharov ve Igor Kurchatov liderliğindeki Sovyet nükleer silah programı, tasarımı esasında ABD'nin *Fat Man* atom bombasına dayanan *RDS-1* ya da orijinal adıyla *Pervaya Molniya (First Lightning)* isimli

atom bombasını 29 Ağustos 1949'da Kazakistan'daki Semipalatinsk Test Alanı'nda başarıyla denemiştir (Atomic Heritage Foundation, 2014).

Trinity testi ile Atom Çağı'nın başladığı ve insanlık tarihinin geri dönülemez bir şekilde değiştiği mutlak bir gerçeklikse de iki kutupluluğa yol açmamıştır zira blok liderleri hariç diğer devletlerin satın alma yoluyla nükleer silahlara sahip olsalar bile özellikle süper güçlere karşı bir güç eşitliği sağlayabilmesi olanaksızdı. Aslında bu durum süper güçler ve diğerleri arasındaki temel farklılıkları da gün yüzüne çıkarmaktadır. Süper güçler, belirli silah kapasiteleriyle değil, ekonomik kapasitelerini başta askeri teknoloji olmak üzere bilimsel anlamda kullanma yetenekleri ile diğerlerinden ayrılırlar. Zira süper güçler, nükleer teknolojiye sahip olmasalar bile muazzam yıkıcılığa sahip silahlar geliştirebilirlerdi. Yani atom hiç bölünmemiş olsaydı dahi, ABD ve SSCB'nin her birinin askeri gücü diğerlerinin çok üzerinde olacağı için diğerlerinden çok daha büyük potansiyel tehdit yaratmış olacaktı (Waltz, 1979: 181).

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD-SSCB arasında sıcak çatışmaya şahit olmasak da Berlin Bunalımı (1948-1949), Kore Savaşı (1950-1953), Süveyş Krizi (1956), Küba Füze Krizi (1962), Vietnam Savaşı (1964-1975) gibi uluslararası krizlere doğrudan değil dolaylı olarak verdikleri destek, uluslararası güvenliğe bir tehdit oluşturarak Soğuk Savaş'ın derinleşmesine sebep olmuştur. Dönem boyunca süper güçlerin bu krizlerde sıklıkla başvurduğu bir yöntem olarak *vekalet savaşları* (*proxy war*), hem blok liderlerinin krizin net bir tarafı olarak görünmesini engelleyerek olası bir topyekûn savaşı hem de birinci dereceden taraf olmanın neden olabileceği ağır ekonomik baskının ve sorumluluğun ortaya çıkmasını engellemiştir.

Küba Füze Krizi'nin (1962), dönem boyunca uluslararası güvenliği en çok tehdit eden kriz olarak Soğuk Savaş'ın dinamiklerini de değiştirdiği düşünülmektedir. ABD-SSCB arasında gelişen kriz, nükleer silahların neden olabileceği yıkımı ilk defa gözler önüne sermiştir. *Dehşet dengesi* olarak adlandırılan bu farkındalık nükleer silahların, daha çok caydırıcı bir unsur olarak kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu farkındalık, *caydırıcılığın* ana amaç olduğu bir Soğuk Savaş konseptini ortaya çıkarmıştır. Caydırıcılık; bir devletin, muhalif ulus tarafından misilleme yapacağı korkusuyla yapmak isteyebileceği eylemlerden uzak durması anlamına gelmektedir. Nükleer caydırıcılıkta ise bu korkunun temel nedenleri, hiç kuşkusuz muhalif unsurların elindeki silahlar ve onları kullanma tehdididir. Dolayısıyla rakiplerin nükleer silahlara sahip olması tek başına caydırıcılığı ortaya çıkarmaz zira nükleer enerjinin bir misilleme korkusunu içermesi gerekir. Bu manada caydırıcılığın, taraflardan sadece birinin nükleer silahlara sahip olduğu durumlarda tam olarak işe yaramadığı yorumunda bulunulabilir (Kugler vd., 1980).

Nükleer silahların caydırıcı bir unsur olarak algılanmaya başlanması ve 1962'deki *Dehşet Dengesi* tecrübesi son sürat bir nükleer yarışın gerekli olup olmadığını tartışmaya açmıştır. Zira devletler için asıl gerekli olan istikrarlı caydırıcılık, silahlanma konusunda herhangi bir anlaşmanın

olmadığı durumlarda ancak silahlanma yarışıyla sağlanabilecekti. Fakat devletlerin müşterek bir zeminde buluşarak oluşturduğu nükleer silah kontrol anlaşmalarının varlığında ise istikrarlı bir caydırıcılık, tarafların birbirlerinin nükleer yeteneklerinden korkmasından dolayı sınırlı bir silah rekabetiyle sağlanabilirdi (Kugler vd., 1980). Bu anlayış değişikliği Soğuk Savaş döneminde *Detant* ya da *Yumuşama* olarak adlandırılan göreceli bir barış döneminin oluşabilmesine olanak sağlamıştır. Yumuşama döneminin de bir getirisi olarak, 1970’li yıllar itibariyle Üçüncü Dünya’nın uluslararası sistemde artan önemi, Vietnam Savaşı’nın sonuçları ve petrol krizi gibi olaylar Soğuk Savaş’ın karakterini etkileyerek uluslararası güvenliğe daha geniş bir perspektiften bakabilmeyi mümkün kılmıştır.

1.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dinamikler

1991 yılında SSCB’nin çöküşüyle birlikte Soğuk Savaş’ın resmen sona erdiğini ifade etmek her ne kadar doğru olsa da yüzeysel bir bakış açısının ürünüdür. Uluslararası ilişkiler disiplininin geleneksel yaklaşımlarının SSCB’nin çöküşünü öngörememesi ya da açıklamadaki yetersizliği dahi bu durumun en bariz kanıtıdır. Dahası *güç* ve *hayatta kalma* terimleriyle analizlerini şekillendiren realist ve neo-realist teorilerin hâkim olduğu disiplin varoluşsal bir tartışmanın da güdümüne girmektedir. Bu tartışma ancak daha derin ontolojik tespitlerle çözüme kavuşabilecektir. İlk olarak SSCB’nin dağılmasıyla birlikte komünizm, bir siyasal sistem olarak model olma özelliğini kaybetmiş ve Batı liberalizmi mutlak bir zafer kazanmıştır (Sönmezoğlu, 2006: 463). Batının tek başına rakipsiz kalması ise denge kavramını ortadan kaldırmıştır. Yaklaşık elli yıllık bir süredir dış politikasını bu denge üzerinden kurgulayan devletler yeni bir meydan okumayla karşılaşmıştır. Başlangıcı sert ve riskli son zamanlarında daha sakin ve risksiz bir yapıdaki Soğuk Savaş’ın bitişi ile devletler, bilinmezliklerin hat safhada olduğu, alışkın olmadıkları yeni bir dönemde hayatta kalma mücadelesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Soğuk Savaş’ın son döneminde yaşananlar adeta bir satranç oyununu andırmaktadır. Klasik bir satranç oyunu, oyuncuların taşlarını geliştirdikleri ve şahlarını emniyete aldıkları *açılış oyunu*, birbirlerine saldırmaya ve savunmaya başladıkları *oyun ortası*, kazanılan ve kaybedilenlerin ortaya konulduğu yani oyunun sonuçlandırıldığı *oyun sonu* olarak adlandırılan üç bölümde oynanmaktadır. Fakat her oyunun bu süreci takip etmesi beklenmez zira kimi son oyunların stratejisi taşların sayısına, konumuna ve temposuna göre şekillenir. *Yol bağımlılığı* olarak adlandırılan bu durum Soğuk Savaş sonrası dönemin anlaşılmasında yol gösterici olabilir zira son oyun olan 1986-1991 arası dönem sürecin sonraki evrimi üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Lebow, 1999). 1986’da Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Mihail Gorbaçov tarafından yayınlanan *yeniden yapılanma (perestroika)* ve *açıklık (glasnost)* ilkeleri sistem için bir çözüm üretmediği gibi sosyalist değerlerin sorgulanmasına ve ayrılıkçı akımların güç kazanmasına yol açmıştır. Aslında SSCB’de reform düşüncesi çok daha önceden Nikita Kruşçev döneminde başlasa da yerine geleneksel ve statükocu Leonid Brejnev’in gelmesi süreci sekteye uğratmıştır.

Fakat Brejnev yıllarının durgunluğu (zasto'io) ve kötü ekonomik sinyaller radikal reformcu Gorbaçov'u liderliğe getirmiştir. Bu noktada göze çarpan önemli bir durum ise SBKP içerisinde süre gelen bir reform-statüko kavgası bulunduğudır (Lebow, 1999).

Gorbaçov'un son oyundaki tavrını, Brejnev'in Krusçev'e yaptığı gibi anti-statükocu bir darbe ihtimalinin şekillendirdiği yönündeki iddialar SBKP içerisindeki elitlerin ekonomik farkındalığa sahip olması ile çürümektedir. Öyleyse Gorbaçov'un son oyundaki yola bağlılığı nedir? Realistler, Gorbaçov'un kararlarının daha çok SSCB'yi iç çöküşün eşiğine getirecek olan ekonomik ve askeri aşırı genişlemeye iten kansız bir yenilgi ya da güçlü bir muhalefet yaratma motivasyonu Batı güvenlik politikaları tarafından yönlendirildiğini savundu. Bu iddia Gorbaçov'un reformlarını açıklamaya yeterli olsa da gönüllü güç vazgeçişinin açıklanması için yeterli değildir. Asıl cevap bütün bir döneme ruhunu veren nükleer caydırıcılıkta yatmaktadır zira olası bir iç kargaşada nükleer silahların rejim muhaliflerinin eline geçmesi kullanım ya da pazarlık gücü olarak kullanılma ihtimalini ortaya çıkarabilirdi. Bu ihtimal sadece Gorbaçov'un son oyundaki yola bağlılığını ortaya çıkarmakla kalmadığı gibi aynı zamanda devlet liderlerinin ütöpik veya dünya barışından motive olan değil rasyonel kararlar veren bir aktörler olduğunu da gözler önüne sermektedir (Buzan ve Hansen, 2009: 161).

Soğuk Savaş sonrasında sıklıkla bahsedilen *yeni bir düzen* ifadesi uluslararası ilişkiler disiplininde ilk defa karşımıza çıkmamaktadır. Tıpkı 1815 Viyana Kongresi'nin kurduğu Avrupa Uyumu, I. Dünya Savaşı sonrası Versailles Düzeni ya da 1941'de İngiltere-ABD'nin imzaladıkları Atlantik Bildirisi sonrasında oluşan düzen gibi Soğuk Savaş sonrasında da Yeni Dünya Düzeni (New World Order) ilan edilmiştir (Oran, 2015: 209). Dönem açan savaşlar sonrasında galipler tarafından şekillendirilen bu dünya düzenleri gelecek ile ilgili ipuçları da barındırmaktadır. 41. ABD Başkanı George H.W. Bush, 11 Eylül 1990'da ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmasında "Binlerce savaş insanlığı kavururken, yüz kuşak barışa giden bu zorlu yolu aradı. Bugün bildiğimizden oldukça farklı yeni dünya doğmak için mücadele ediyor" sözleriyle Yeni Dünya Düzenini ilan etmiştir (Project, 1990). Başkan Bush'un 29 Ocak 1991'de yaptığı konuşmada ise Yeni Dünya Düzenini "insanlığın evrensel özlemlerine ulaşmak için çeşitli uluslararası barış ve güvenlik, özgürlük ve hukukun üstünlüğü gibi ortak amaçlar için bir araya getirildiği yer" şeklinde detaylandırarak ABD liderliğinin yeni dönem için yol gösterici olacağını bir kez daha vurgulamıştır (Project, 1991). Her iki konuşmanın da yeni dönemin ilk sorunu olan Basra Körfezi sırasında yapıldığının unutulmaması gerekir. Özellikle ABD'nin uluslararası güvenliği korumak amacıyla kuvvet kullanmadan kaçınmayacağına ilişkin bu vurgusu belki de birçok bilinmezliğin olduğu bu yeni dönemin tek bilineni olmaya aday görünmekteydi.

SSCB'nin dağılması sonrasında rakipsiz kalan Batı ekonomik ve siyasal sisteminin taşıyıcısı olan küreselleşme dalgası, yeni dönemin şekillenmesinde en önemli etkenlerden biridir. 1970'li yıllarda çok-uluslu şirketlerin ortaya çıkmasıyla ekonomik olarak, 1980'li yıllardaki iletişim

devrimiyle teknolojik olarak şekillenen küreselleşme dalgası, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte de siyasal açıdan gelişimini tamamlayarak Batıyı rakipsiz kılmıştır (Oran, 2015: 204). Yeni teknolojik gelişmelerle birlikte insanların, malların, sermayenin ve fikirlerin ulusal sınırları aşma kolaylığına erişmesi Batı ekonomi ve siyasal yapısının da dünyaya yayılma ihtimalini ortaya çıkardı. Bu süreç 1970'li yıllardan itibaren giderek önemini arttıran üçüncü dünya ülkelerinin dengenin kalmadığı bir uluslararası sistemde önemini daha da arttırmıştır.

Üretim ve dağıtım süreçleri de bu değişimlerden etkilenerek başta AB olmak üzere NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması), ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) gibi bölgesel ekonomik temelli örgütlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu gelişmeler yeni dönemde iş birliği olanaklarının arttığını gösterse de uluslararası sistemdeki çok kutupluluk ekonomik gelişmelerle birlikte ulus-devletler arasındaki rekabeti de arttırmaktadır. Bu rekabet savaş boyutuna ulaşmasa bile düşük yoğunluklu çatışmalar, isyanlar ve etnik temelli iç savaşlar şeklinde uluslararası güvenliği tehdit etmektedir (Seventh Framework Programme, 2013).

1.3. Güvenlik Ortamındaki Değişimi Analiz Etmek

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin gündeminin genişlemeye başladığına dair genel bir tutum oluşsa da değişimin daha önceki süre gelen tartışmaların bir yansıması olarak 1980'li yılların başındaki yeni güvenlik fikirleri ile başladığı söylenebilir. Tarihçi E. H. Carr, 1945'te yayınladığı *Milliyetçilik ve Sonrası* eserinde uluslararası güvenlik ve ulusal egemenlik arasında ayırım yapılması gerektiğini ve *birey için güvenliğin* birincil hedef olduğu ifadesiyle öncül alternatif yaklaşım sergilemiştir. Bu öncül yaklaşıma rağmen ancak 1983'te Richard Ullman ulusal güvenliğe dair alternatif kavramların ortaya konmasıyla güvenliğin genişlediğini ve yeniden tanımlandığını ifade etmiştir (Rothschild, 1995: 57).

Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılıklı bağımlılığın artışı ve küreselleşmenin bireylerin yaşamlarından daha çok anlam, özgünlük ve ekonomik refah talep ettiği bir süreci ortaya çıkarması, yerel ve küresel kimliklerin gelişmesini etkilemiştir. Bu değişimle beraber hem yerel hem de küresel kimlikler doğrudan uluslararası güvenliğe etki eden bir nitelik kazanmıştır. Ulus-devletlerin egemenliğinin görece öneminin azalması, modern askeri teknolojinin ulaştığı boyut, çevreye verilen zararın eşi görülmemiş yıkım tehdidi ve hükümet dışı kuruluşların (NGO) giderek artan önemi gibi gündem konuları uluslararası güvenlik ortamının genişlemesine yol açmaktadır (Booth, 1991: 315).

1990'lı yıllardan itibaren uluslararası güvenlik gündemine dair yaşanan zenginlik, gelenekselciler (traditionalist-narrowers) ve genişletmeciler (wideners) olmak üzere iki kanadın görüşlerinde öne çıkmış ve günümüze kadarki olan tartışmaları da etkilemiştir. Genişletmeci kanat liberal görüşlerin eleştirisi üzerinden daha geniş tehdit perspektifi geliştirerek neo-realist bir

güvenlik yaklaşımı sergilemiştir. Özellikle Barry Buzan ve Ole Weaver'ın başlıca temsilcisi olan Kopenhag Okulu genişlemeci anlayışın temel taşı konumundadır (Tabak, 2008: 54). Güvenliğin askeri gündem dışına doğru genişlemeye başlamasına karşın eleştirel yaklaşımlar da mevcuttur. Stephen Walt (1991: 213)'a göre kirlilik, hastalık, AIDS, uyuşturucu kullanımı, çocuk istismarı ya da ekonomik durgunluk gibi sorunların tümünün güvenliğe yönelik tehditler olarak kabul edilmesinin güvenlik gündeminin son derece genişleme riskini beraberinde getireceğini belirtmektedir.

1.3.1. Yeni Güvenlik Tehditleri

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası güvenlik gündeminin yoğunlaşmasına yönelik tehdit çeşitliliği üzerinden yorumlar mevcut dar güvenlik yaklaşımının aksine daha geniş bir güvenlik konseptinin yaratılması konusunda beklentileri arttırmıştır. Her ne kadar 1980'li yıllardan itibaren güvenliğin genişlediği kabul edilse de tehdit çeşitliliği vurgusu üzerinden net bir tanımlama 1990'lı yıllar itibariyle mümkün olmuştur. Özellikle BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) 1994 yılında yayımladığı *İnsani Gelişme Raporu'nun* ana temasının *nükleer güvenlikten insan güvenliğine* ya da *açlık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlere karşı güvenlik* olarak seçilmesi birey güvenliğinin küresel farkındalığı konusunda ciddi bir adım olmuştur. 1995 yılında dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin güvenliğinin, ulusal güvenliğin ötesinde insanların evlerinde, işlerinde ve toplumlarında güvenliğini arttırmaya ve korumaya olanak sağlayacak şekilde genişlemesine dair çağrısı kavramsal bir kırılma da yaratmıştır (Rothschild, 1995: 56).

BM'nin güvenliğin askeri olmayan boyutuna dair yarattığı değişim güvenliğin sosyal bir boyutunun olduğuna dair uzun bir süredir göz ardı edilen sosyal yaklaşımı da tekrar gündeme getirmiştir. Aslında birey ve bireye karşı tehditler odaklı *sosyal güvenliğin* ilk örnekleri Milletler Cemiyeti'ne ilham veren dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın görüşlerinde ortaya çıkarak bir başka ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt döneminde en yetkin örneklerini sergilemiş olsa da askeri güvenlik merkezli Soğuk Savaş döneminde gelişimi duraksamıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla başlayan küreselleşme sürecinde sermaye, bilgi ve birey dolaşımının serbestliğiyle birlikte Soğuk Savaş dönemindeki *siyasal güvensizliğin* yerini *ekonomik güvensizlik* almıştır zira bireylerin refahları artmaya başlayınca ekonomik güvenliklerine dair istekleri de artmaktadır (Arends, 2009).

Küreselleşmeyle artan serbest-piyasa eğilimiyle birlikte ekonomik güvenliğe dair olası tehditler güvenliğin derinleşmesi tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. 1960'lı yıllarda neo-Marksist yazarlar tarafından ileri sürülen uluslararası ticaret sisteminin Latin Amerika ve diğer gelişmekte olan ülkeleri (çevre) yoksulluğa ve bağımlılığa mahkûm ettiği iddiasıyla başlayan Kuzey-Güney tartışmaları küreselleşmenin de etkisiyle çevre ve sürdürülebilirlik konularının küresel sisteme yönelik ciddi güvenlik tehditleri olarak kabul edilmesine sebep olmuştur (Yılmaz,

2008: 53). Bu derinleşme süreci, 1970'lerin başlarında BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı'ndaki (UNCTAD) gelişmekte olan ülkelerin, 77 Grubu (G-77) olarak birleşmesi ile başlayarak Brandt (1980), Palme (1982) ve Brundtland (1987) raporları ile şekillenmiştir. Palme Komisyonu'nun 1982 yılında yayınladığı raporda öne sürülen ortak güvenlik fikirlerinin ilk örnekleri oldukça kısıtlı da olsa bir ilerleme kaydedilmesi açısından önemlidir zira bu üç rapor da uluslararası güvenliği devletlerin karşılıklı bağımlılığı üzerinden yeniden tanımlayarak Soğuk Savaş sonrası dönemin hazırlayıcısı konumundaydı. Raporlar, uluslararası sistemin güvenliği için devletlerin birbirlerini dışlayıcı yönde güvenlik kurgulamamaları gerektiği ön kabulü ile özellikle sosyal güvenliğe atıfta bulunarak daha kapsayıcı bir güvenlik konseptini ortaya koymaktadır. Sosyal güvenliğin bireylerin kendi tercihlerine göre geleceklerini planlaması için bir araç olarak kabul edilmesi *devleti önceleyen* anlayışın yerine *devlet-birey ortaklığı* anlayışının bariz bir örneği olduğu gibi barışçıl bir uluslararası düzen için de gerekli görülüyordu (Rothschild, 1995: 56).

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin öğretilerinden bireysel ve siyasal özgürlük konularının yoğunlaşması özellikle *self-determinasyona* yapılan vurgular uzun süredir donmuş vaziyette olan etnik ve dini çatışmaların şiddetini arttırmış ve uluslararası güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Yerel düzeydeki iç ayaklanma ya da sivil savaşların artma eğiliminin uluslararası güvenlik için ciddi bir kaygı oluşturduğu büyük güçler tarafından yapılan *aciz devletler (failed state)* yakıştırmasıyla da ortaya konmaktadır. Buna karşın eski Yugoslavya Cumhuriyeti'ne ve Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı yürütülen önemli askeri müdahalelerin uluslararası güvenliğin tahsisinden ziyade daha çok yerel güvenikleştirme örneği olduğuna dair tartışmalar da bulunmaktadır (Buzan, 2008). Soğuk Savaş sonrası dönemde insani müdahale örneklerinin artmasına rağmen operasyonlardaki başarılarla ve sonuçlara ilişkin tartışılan bir boyutun da olduğu kabul edilmelidir.

1.3.2. Küreselleşme

Soğuk Savaş sonrası dönemin değerlendirilmesi için sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkan küreselleşme, Giddens (2000: 22)'a göre yaşam alışkanlıklarımızın çok derin bir şekilde yeniden yapılandırılmasıdır. Fakat küreselleşme, yeni bir kavram ya da fenomen değildir. Aksine derin bir tarihi geçmişe sahip, periyodik dalgalar halinde incelenmesi gereken bir süreci tanımlamaktadır. Bu sürecin ilk dalgası olan *küreselleşme 1.0*, Ağustos 1492'de Kristof Kolomb'un Eski Dünya'nın Yeni Dünya'yı tanımak üzere çıktığı sefer ile başlayıp 1800'lere kadar sürmüştür. Bu dalgada devletler din ve emperyalizm motivasyonu ile hareket ettiği için küresel entegrasyonun itici gücü, önceleri kas gücü sonrasında ise buhar gücü ile karşımıza çıkan ülkelerin fiziksel kabiliyetleri ile ilgiliydi. İkinci dalga *küreselleşme 2.0*, Dünya Savaşları ve 1929 Ekonomik Buhranı ile kesintiye uğrayarak 2000 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde küresel entegrasyonun itici gücü, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki yaşanan gelişmelere bağlı olarak üretim ve dağıtım maliyetleri azalan çok-uluslu şirketlerdi. Küreselleşmenin son dalgası

küreselleşme 3.0, ise 2000’de başlayarak ilk iki dalga ile giderek küçülen dünyamızı daha da daralttı. Bu dönemin diğer iki büyük dönemden en temel farkı bireylerin iş birliği ve rekabet etme gücünün küresel bir yayılıma ulaşmasıdır ki buna olanak sağlayan internet bu dönemin itici gücü olarak değerlendirilmektedir (Friedman, 2006).

Küreselleşme kavramının son dönemlerde artan ünü uluslararası sisteme olan olası etkileri hakkında zıt fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Esasında bu tartışma küreselleşmenin gerçek olduğunu savunan radikaller ve etkilerinin ancak efsane olabileceğini savunan şüpheciler arasındadır. Radikaller, küreselleşmenin gerçekliğine ilişkin tespitlerini etkisinin dünyanın her yerinde hissedilebildiği hususuyla savunmaktadır. Özellikle küresel pazarın ulusal sınırların ötesine geçmesi ve ulus-devletlerin müdahale olanağının azalması bu husustaki temel argümanlarını oluşturmaktadır ki radikaller, 1998 Asya Krizi’nin ekonomik yıkımını küreselleşme gerçekliğinin en net hali olduğunu ileri sürmektedir. Politik sol eğiliminde olan şüpheciler ise ulus-devlet döneminin kapandığı efsanesine karşı hükümetlerin hala ekonomik yaşamı kontrol edebildiğini savunmaktadır. Şüphecilere göre küreselleşme daha çok refah sistemlerini ortadan kaldırmak ve ulusal hükümetlerin harcamalarını kısmak üzere serbest pazar taraftarlarının ortaya koyduğu bir ideolojidir (Giddens, 2000).

Küreselleşmenin olası etkileri hakkında radikaller ve şüpheciler arasında cereyan eden alevli tartışmayı bir kenara bırakırsak kavram 1990’larda güvenlik ile ilişkilendirilmemiştir. Bu durumun ortaya çıkmasının en temel nedeni ise Soğuk Savaş sonrası dönemde demokrasi ve insan hakları gibi ortak düşünce ve davranış biçimleri üzerinden esen iyimser hava olarak kabul edilmektedir. Hatta hiper-globalist olarak adlandırılan yaklaşım, küreselleşmenin bu değerler üzerinden yaygınlaşmasının normal birlikteliğin yakalanmasıyla uluslararası güvenliğe olumlu etki edebileceğini savunmaktadır (Bilgin, 2005: 62). Siyasal arenada karşılıklı bağımlılık üzerinden artan iş birliğinin aktörler arasında vuku bulan anlaşmazlıklarda şiddet içermeyen yöntemlere geçişi sağlayacağı beklentisi üzerinden kurgulanan *demokratik barış teorisinin* neden olduğu bu iyimser hava özellikle Bosna ve Kosova Krizleri ile dağılmaya başlamıştır.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak sermayenin küresel yayılımı ile Batıdaki zenginliğin tüm dünyaya yayılacağı yönündeki beklentinin de gerçeklikle örtüşmemesi iyimser havanın dağılmasına neden olmuştur. BMKP’nin 1999 yılında yayınladığı *İnsani Bir Çehreyle Küreselleşme* isimli İnsani Gelişme Raporu küresel ekonomi içerisindeki eşitsizlikleri gün yüzüne çıkarmıştır. Rapor, seksenden fazla ülkenin on yıl ya da daha fazla bir sürede daha önce olduğundan daha düşük kişi başı gelire sahip olduğunu ve en zengin ülkelerde yaşayan dünya nüfusunun 1/5’i ile en fakir ülkelerde yaşayan 1/5 arasındaki gelir farkının 1/74 oranıyla uçurum noktasına geldiğine işaret etmekteydi. Aynı zamanda bu gelir uçurumu, en yüksek gelirli ülkelerde yaşayan 1/5 nüfusun Küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)’nın %86’sı dünya ihracat pazarlarının %82’si ve doğrudan yabancı yatırımın %68’inden yararlanması ile karşımıza

çıkılmaktadır (Willett, 2001: 38). Küresel ekonominin oldukça kutuplaşmış bu görünümü küreselleşmenin ekonomi üzerinden güvenlikle ilişkilendirilmeye başladığını gösterse de bu konudaki asıl tartışmalar 11 Eylül saldırısı ile başlamaktadır.

1.3.3. Terör ve Uluslararası Sistem

Kavramsal olarak daha yakın bir geçmişe sahip olan ve genellikle modern zaman fenomenlerinden olduğu yanlışına düşülen *terör*, şiddet içeren unsur olması nedeniyle insanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Etimolojik kökeni, Latince de titremek anlamına gelen *terrere* kelimesinden gelen ve Fransızca da *terreur*, İngilizcede *terror* olarak ifade edilen terör kelimesinin Türkçe karşılığı ise büyük korku, dehşet ve yıldırıma dayalı yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır (Nişanyan, t.y). Günümüzde sıklıkla karıştırılan kavramlar olan terör ve terörizmin arasında da ayırım yapılması gerekmektedir. Terör daha çok korku, infial yaratmak için yapılan bir eylemken, terörizm ise siyasi amaçlar doğrultusunda korku ortamını yaratma sürecidir. Eylemsel bir boyut olan terör insanlık tarihi kadar eski ise de esasında siyasi bir saik içeren terörizmin literatüre girişi ise 1789 Fransız Devrimi ile olmuştur. Maximilien Robespierre önderliğindeki Jakobenlerin, devrim karşıtlarının kökünü kazımak ve monarşinin yeniden ülkeyi ele geçirmesini engellemek için uyguladıkları on aylık (5 Eylül 1793- 28 Temmuz 1794) kanlı (*Devrim ve Terör Saltanatı*) sürede 40.000 sözde *devrim düşmanının* hayatını yitirdiği bir toplu infaz dönemine tanık olunmuştur (Heywood, 2011: 283).

Fransız Devrimi ile siyasi bir saik haline gelen terörizmin günümüze kadar olan gelişimi dört dalga halinde incelenmektedir. İlki Mihail Bakunin'in öğretilerinden etkilenen 1880-1920 yılları arasında etkili olan anarşist dalga, ikincisi 1920-1960 arası etkili olan anti-sömürgeci dalga, üçüncüsü Vietnam Savaşı'nın yarattığı kırılma ile ivmelenen ve 1960-1990 arası etkili olan yeni sol dalga ve son olarak 21. yüzyılda ortaya çıkan dini dalgadır (Rapoport, 2002). Son terör dalgasının en zirve saldırısı olan 11 Eylül saldırısı terörizme yönelik mevcut algılamaalarda devrimsel bir değişikliğe yol açarak *yeni terörizm* kavramının doğmasına neden olmuştur. Aslında bu kavram, 1995'te Aum Shinrikyo terör örgütünün Tokyo metrosunda yaptığı saldırı ve 1997'de Mısır İslami Cemaat adlı örgütün Luksor kentinde 62 turistin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan katliamının ardından kullanılmaya başlanmıştır. Kavrama ilişkin bu kronolojik hata, 11 Eylül saldırısında kullanılan dini motivasyon üzerinden geleneksel terörizm yaklaşımının değişikliğini vurgulamaktır. Geleneksel terörizm, 1945 sonrası dönemde daha çok milliyetçilik ve ayrılıkçı hareketlerle ilişkilendirildiğinden amaç olarak daha dar ve politiktir fakat 1980'li yıllardan itibaren dinin, güçlü bir motivasyon olarak kullanılmaya başlamasıyla amaçlar bakımından bir genişleme başlamıştır (Heywood, 2011: 288). 11 Eylül saldırısı dinsel bir motivasyonla hareket edilen ilk saldırı değildir fakat amaç ve etkiler bakımından terörizmin küresel bir kimlik kazanmasına neden olmuştur.

Küresel ölçekli bir boyut kazanan terörizm, uluslararası güvenlik gündemi içerisinde öncelikli tehdit olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Terörizmin bu manada yaşamış olduğu değişim devletlerarası ilişkileri gerginleştirerek güvenlik ekseninde değerlendirilmesine sebep olsa da asıl büyük tehdidi ise bizzat modern uluslararası sisteme yöneliktir. Uluslararası sistemi oluşturan modern ulus-devletler, 1648 Westphalia Antlaşması ile başlayan Fransız Devrimi ile gelişen süreçte dini, kişisel ve yerel otoritenin yerini alarak gücü merkezileştirirken terör grupları bu üç otoriteyi de serbestleştirmek amacındadır. Aslında yerel otoriteye yönelik iddialara dayanan terör grupları yalnızca belirli devletleri hedeflemesiyle birlikte sınırlandırılmış bir sorun olarak kabul edilebilirken kişisel ya da dini iddialara dayanan gruplar uluslararası bir yayılımla birlikte modern devletler sisteminin ontolojisini tamamen reddederek sistem için varoluşsal bir tehdit haline gelmektedir (Zarakol, 2011). Fakat terörizm, sadece sisteme yönelik tehdidini dışlayıcı bir retorik üzerinden bütüncül bir şekilde kurgulamamaktadır aynı zamanda sistemin başlıca aktörleri olan devletlere verdiği maddi ve manevi zararlar üzerinden de hareket etmektedir.

Terör gurupları, yarattığı etkiyle birlikte öncelikli görevi birey güvenliğini sağlamak olan devlete bu manada varoluşsal bir tehditte bulunurken silah kuvvetiyle devletin var olan meşru güç kullanma tekeline de karşı gelmektedir. Bu durum karşısında politikalarını güvenlik eksenli kurgulamak zorunda kalan devletler dış politikada daha agresif ve bireysel hareket etmeye başlayarak uluslararası sistemde süre gelen iş birliği ortamını tehlikeye sokmaktadır ki 11 Eylül ertesinde Afganistan'ın ve Irak'ın işgalleri bu noktada en bariz örneklerdir. Her ne kadar Afganistan'daki operasyonlar NATO nezdinde BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) Aralık 2001'de kurduğu Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) kapsamında yürütülmesi nedeniyle uluslararası bir iş birliği olarak kabul edilebilirse de 2003'teki ABD'nin Irak'a yaptığı müdahalede bir iş birliğinden söz edilemez zira BMGK bu müdahaleye karşı durmuştur. ABD'nin tek taraflı operasyonları, 1991 Körfez Savaşı'ndan beri kurguladığı *müdahale hukuku* davranışının zirve noktaları olarak uluslararası sistemde iş birliğinin zedelendiğini gözler önüne sermektedir (Oran, 2017). Böylece tehdidini başta bütünsel olarak başlatan daha sonra devletler üzerinden yani sistem parçaları üzerinden devam ettiren terörizm en nihayetinde tekrardan bütünsel bir tehdide dönüşmektedir.

1.4. Güvenlik Çalışmalarına İlişkin Tartışmalar

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel konularından biri olan güvenlik kavramı, II. Dünya Savaşı'ndan önceye uzanan güçlü ve öncül bir literatüre sahip olsa da bağımsız bir çalışma alanı olarak kabul edilme şansına görece yakın bir tarihte erişmiştir. 1940'lı yıllarda *Stratejik Çalışmalar* adıyla doğan güvenlik çalışmaları daha çok askeri strateji ve jeopolitikle ilişkilendirilmiş ve Clausewitz (1909), Mackinder (1904) Mahan (1915) ve Haushofer'ın (1924) çalışmalarından etkilenmiştir.

Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla birlikte güvenlik ve savaş arasındaki ilişki incelenmeye başlanmış ve güvenlik çalışmaları askeri strateji ve jeopolitik kökeninden kopmaya başlamıştır. Bu kırılma güvenlik kavramının nasıl ele alınacağına ilişkin başta *kim için, kim tarafından güvenlik?* ya da *hangi tehditlere hangi araçlarla cevap verilmeli?* sorularını disiplinin gündemine taşımıştır. Güvenlik çalışmaları literatürü incelendiğinde soruların ve cevapların *özne-tehdit-politika üçlüsü* etrafında kümelenildiği göze çarpmaktadır (Açıkmeşe, 2011: 45). Güvenliğe dair bu analizler Soğuk Savaş dönemi boyunca başta realist paradigma ve liberal paradigma tarafından öne sürülse de sonrasında değişen dünyayla birlikte eleştirel ve post-modern teoriler tarafından sürdürülmektedir. Aynı zamanda bu süreç güvenlik çalışmaları literatürünü besleyerek bağımsız bir çalışma alanı olma iddiasını desteklemektedir.

1.4.1. Realist Güvenlik ve Savunma Anlayışı

Entelektüel birikimini Tukidides, Machiavelli ve Hobbes'un realpolitik düşünceleri üzerinden şekillendiren realist (gerçekçi) paradigma, tıpkı insanlar gibi insan topluluklarının da dış dünyada her an saldırı ya da tehdidi ile karşı karşıya kalabileceğini düşünmektedir. Güvenlik ise insan topluluklarının en yücesi olan devlet için egemenlik iddiasının sürdürülmesinin bir türevi olarak görülmektedir. Klasik realizm ya da Buzan'ın adlandırdığı şekilde *gerçekçi orthodoxy* paradigmasına göre güvenlik, uluslararası politikada devletlerin güç mücadelesini ya da güç dengesinin istikrarlı olup olmadığını söylemenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Buzan, 1983). Devletlerin, uluslararası sistemde hayatta kalmak için ancak güç elde etmek ve dengeleme üzerine hamle yapması görüşü II. Dünya Savaşı sonrasında Edward H. Carr ve Hans Morgenthau gibi klasik realist yazarlar tarafından ileri sürülmüştür (Baylis, 2008: 72). Klasik realizmin en güçlü seslerinden biri olan Morgenthau, tüm politikalar gibi uluslararası politikanın da doğası gereği bir güç ve iktidar mücadelesi olduğunu belirtmiştir. Devletlerin iç politikaları ve uluslararası politikaları arasında farklılıkların olduğu kabul edilse de öz olarak benzer mücadelelerdir zira güç her zaman ilk amaç olarak kabul edilmektedir (Morgenthau, 1970).

Klasik realizmin, devletlerin ana amacının güvenlik nedeniyle güç elde etmesi yönündeki tutucu düşünceleri Kenneth Waltz'un paradigmaya getirdiği yorumlarla birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Kenneth Waltz, 1954 yılında yayınladığı *Man, The State and War* başlıklı çalışmasıyla savaşın nedenlerine ilişkin klasik realizminde entelektüel birikimini aldığı klasik filozofların görüş ayrılıklarını ortaya koyarak tutucu düşüncelere eleştiri getirmiştir. Waltz çalışmasında, savaşın nedenini insan doğasında bulan Spinoza'nın, devletlerin yapısında bulan Kant'ın ve birbirleriyle ilişkide buldukları uluslararası sistemde bulan Rousseau'nun yorum farklılıklarını ortaya koyarak birey, devlet ve uluslararası sistem şeklinde üç analiz düzeyini ortaya çıkarmıştır. Waltz'un klasik realizmin göz ardı ettiği uluslararası sisteme ilişkin vurgusu, neo-realizm olarak adlandırılacak yaklaşımı doğurmuştur. Tutucu ve güncel yorum arasındaki en net

fark da burada yatmaktadır zira klasik realizm insan doğasını anarşik kabul ederken, neo-realizm uluslararası sistemi anarşik kabul etmektedir (Waltz, 1959).

Realist güvenlik anlayışı özellikle Soğuk Savaş döneminde stratejik güvenlik boyutuyla iki süper güç arasındaki askeri, politik ve ekonomik mücadeleyi ele almıştır. Soğuk Savaş'ın en yoğun olduğu 1955-1965 arasındaki dönem, odak noktası realist paradigmanın yönlendirmesiyle nükleer silahlar ve iki kutuplu rekabet olan güvenlik çalışmalarının *altın çağı* (*golden age*) olarak adlandırılmaktadır (Buzan ve Hansen, 2009: 67). Güvenliğin altın çağında yapılan çalışmalarda yazarların hipotezlerini veya tavsiyelerini destekleyen ampirik kanıtlar yoktu zira stratejik çalışmaların bir özelliği de çok az deneyimlenebilir olmasıdır. Bernard Brodie'nin *Füze Çağındaki Strateji* (1959) adlı eseri gibi belirsiz ve spekülatif çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde özellikle RAND Corporation gibi strateji temelli düşünce kuruluşlarının ortaya çıkmasıyla birlikte Soğuk Savaş'ın iki kutupluluğuna ve nükleer rekabete uygun olarak Oyun teorisi (Game theory), Tutsak ikilemi teorisi (Prisoner's dilemma theory), Tavuk oyunu teorisi (Chicken game theory), Caydırma Teorisi (Deterrence theory) gibi realist güvenlik temelli teoriler ortaya çıkmıştır (Walt, 1991: 214).

1.4.2. Liberal Güvenlik ve Savunma Anlayışı

Realizm ile uluslararası ilişkiler disiplininde adından en fazla bahsettiren bir diğer paradigma olan liberalizmin entelektüel kökenleri her ne kadar Antik Yunan ve Roma Stoacılığına kadar dayansa da modern formlarını Aydınlanma sonrasında Kant, Smith ve Ricardo'nun siyasal-ekonomi alanındaki çalışmaları ile kazanmıştır. Aydınlanma sonrasında ortaya çıkan *seküler ahlak* anlayışı ile beliren liberal paradigma, hür seçimler yapma ahlaki özgürlüğünün bir dizi haklarla korunduğu bireylere odaklanmaktadır. Birey kutsallığına dair bu vurgu, hür teşebbüsün önündeki engellerin kaldırılması gerekliliği ile birleşerek genel refahın arttırılacağına inanılan bir düşünce sistematiğine dönüşmektedir (Gismondi, 2007). Genel refahın arttırılması ile evrensel barışa ulaşılabileceği düşüncesi liberal paradigmanın en temel görüşü olarak kabul edilse de güvenliğe dair yaklaşımı realizm kadar belirgin değildir.

Liberalizmin bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak ne zaman kabul edilmeye başlandığına ilişkin net bir tarih bulunmamaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında tekrar bir topyekûn savaşın yaşanmaması için barışa öncelik verilmesinin de bir sonucu olarak disiplinin ilk on yılında (1920-1930) *idealizm* adı altında etkili olduğu söylenebilir (Oğuzlu, 2015: 149). Özellikle iki savaş arası dönemde etkin olan idealist düşünce, bireylere güvenlik, özgürlük ve kendini ifade etme olanağı gibi temel haklar verildiği takdirde şiddetli çatışmanın ortadan kalkabileceğini öngörmektedir. Bireyler arasındaki iş birliğinin devlet gibi topluluklar arasında da var olabileceğinden hareketle küresel güvenliğinin mümkün olabileceğini savunmaktadırlar (Buzan ve Hansen, 2009: 30).

II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi idealizmin, disiplin içerisindeki konumu kaybetmesine yol açsa da *fonksiyonalizm (işlevselcilik)* teorisi formatında günümüze kadar uzanan yeni bir süreci de başlatmıştır. Entegrasyon çalışmalarının da başlangıcını oluşturan bu değişim klasik liberalizmden koparak daha çok fonksiyonalizm ya da güncel yorumu olan neo-fonksiyonalizm olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak fonksiyonalizm, belirli bir teknik alanda yakalanan başarılı bir iş birliğinin diğer bağlantılı alanlarda da ileri bir iş birliğini sağlayabileceğini ifade etmektedir zira evrensel barış ancak ulusların ortak çabası ile mümkün olabilecektir (Mitrany, 1971). Özellikle 1952'de ekonomi tabanlı bir kuruluş olarak serüvenine başlayan AB'nin günümüzdeki siyasal bir örgüte dönüşme süreci yaklaşımın odak noktasıdır. Spill-over (yayılma etkisi) yaklaşımı ile bu süreci açıklayan fonksiyonalizm politik meseleleri merkez dışına taşıırken güncel yorum olan neo-fonksiyonalizm ise meseleler (politik-diğerleri) arasındaki farkı reddederek politikayı tekrar merkeze çekmektedir (Pektaş, 2016: 138).

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren entegrasyon çalışmalarının etkisinde olan liberal paradigmadaki dünyada yaşanan değişimlere yönelik ilgi dikkat çekmektedir. 1973 yılında *Power and Interdependence* başlıklı makaleleri ile karşılıklı bağımlılık kavramını geliştiren Keohane ve Nye, *Power and Interdependence: World Politics Transition* isimli kült eserleriyle dünyada yaşanan değişimlerin uluslararası politikaya olan etkilerini incelemektedir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler denge ya da ulusların güvenliği üzerinden şekillenen uluslararası politikaya ilişkin mevcut okumaları tanımlamaktan uzak kalıyor zira güç hesaplamaları önceki çağlardan daha hassas ve aldatici gözükmekteydi. Bu değişime dair en somut kanıt ise dünyanın ekonomide, iletişimde ve insani amaçlarda birbirine bağımlı hale gelmesidir. Liberal paradigmanın değişim üzerinden uluslararası güvenliğe dair güncel yaklaşımı 1980'li yıllardan itibaren Robert Keohane ve meslektaşlarının çalışmaları ile kendine disiplinde yer bulmaya başlayarak *neo-liberal kurumsalcılık* adıyla anılmaya başlayacaktır. Neo-liberal kurumsalcılığa göre yeni dünyanın etkileşim kanalları realistlerin öngördüğünden çok daha karmaşıktır. Bu noktada neo-liberallerin, açıkça devleti ana aktör kabul eden realist anlayışa karşı çıktığı görünmektedir zira neo-liberal kurumsalcılık NGO'ları da önemli bir aktör olarak kabul etmektedir. NGO'ların dünya siyasetinin kurumsallaşmasına yönelik etkisi çıkar çatışması yaşayan devletler üzerinde de bir etki doğurabilir ve karşılıklı bağımlılık üzerinden uluslararası politika güvenli hale gelebilir (Keohane, 1989).

1.4.3. Eleştirel Güvenlik ve Savunma Anlayışı

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler gündeminde yaşanan değişimler uluslararası güvenliğe dair pratiği de etkilemiştir. Özellikle iki kutupluluk ve güç dengesi perspektifinden uluslararası güvenlik pratiği geliştiren realist paradigmanın farklı sorunlarla var olan yeni dünyada yol gösterici olup olamayacağı tartışılmaya başlanmıştır. Mevcut güvenlik yaklaşımlarına karşı eleştirel sesler de toplumsal ve politik bir dönüşüm düşüncesiyle tam da bu noktada ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüm düşüncesinin *Eleştirel Güvenlik Çalışmaları* etiketiyle

anılmaya başlanması ise 1994 yılında Toronto'daki York Üniversitesi'nde *Çatışma Stratejileri: Güvenlik Çalışmalarına Eleştirel Yaklaşımlar* başlıklı konferansın düzenlenmesiyle başlamıştır. Öyle ki güvenikleştirme çalışmaları ile tanınan Kopenhag Okulu temsilcileri tarafından hazırlanan *Güvenlik: Yeni Bir Analiz Çerçevesi* isimli çalışmada da olduğu gibi kapsamlı çalışmalar ortaya çıkmıştır (Mutimer, 2018).

Eleştirel güvenlik çalışmaları her ne kadar Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmış olsa da düşünsel anlamda oldukça derin entelektüel köklere sahiptir. 1917 Bolşevik Devrimi'nin beklenmedik başarısı karşısında Weimar Almanyası'nda da bir sosyalist devrim düşüncesinde bulunan birçok sol entelektüelin eleştirel düşünceleri çerçevesinde 1923 yılında kurduğu *Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü*, eleştirel güvenliğin düşünsel derinliğine güçlü bir kaynak oluşturmuştur (Jay, 1996: 4). Uluslararası ilişkiler disiplininde *Frankfurt Ekolü* olarak anılan bu eleştirel yaklaşım her ne kadar Avrupa'da bir sosyalist devrim gibi Marksist ideolojik temellere sahip olsa da Stalin yönetiminin Stalinizme varan uygulamaları ve Avrupa'daki sol hareketlerin başarısızlığından etkilenerek Marksist ideolojinin bir eleştirisini sunmuştur. Birinci kuşak düşünürlerden ve 1930-1953 yılları arasında enstitü müdürlüğünü de yapan Horkheimer'ın geleneksel teoriye getirdiği eleştiri eleştirel güvenliğin gelişmesinde son derece önemli bir adımdır. Geleneksel teorinin, toplumsal gerçekliği geçmişin sürekliliği nedeniyle değişmez bir bütün olarak ve deneysel doğrulamaya ihtiyaç duyan pozitivist anlayışına karşı eleştirel teori, fikirlerin ve düşüncelerin süreklilik arz etmekten ziyade belli şartlar altında ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu ayırım eleştirel teoriye toplumsal özgürleşmenin yaratılması sorumluluğunu vermiştir ki okulun ikinci kuşağının en önemli temsilcisi olan Habermas (1971)'in görüşlerinde de açıkça görünmektedir. Toplumsal özgürleşme geleneksel teorinin gizemli kültlerinde değil bireylerin kendi iradeleriyle inşa edilmektedir. Bu katarsis ancak karşılıklı iletişim yoluyla mümkün olabilecektir çünkü modernite teknolojik ilerlemeyi ortaya çıkarsa da özgürleşmeyi mümkün kılmamıştır. Tamamlanmamış bir proje olan modernite son aşaması olan özgürleşme aşamasına ancak iletişim ile varabilecektir.

Eleştirel güvenlik anlayışının özgürleşme çabasına yönelik ilgisi geçmişte olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam etmektedir. Öyle ki Aberystwyth Üniversitesi'ndeki güvenliğe dair eleştirel çalışmalarla tanınan Galler ekolünün en önemli temsilcilerinden biri olan Ken Booth (1991)'un *Güvenlik ve Özgürleşme* adlı çalışmasında güvenliğin ancak özgürleşme ile mümkün kılınabileceğini ifade etmiştir. Bilgi, devlet ve diğer kurumları doğallık üzerinden indirgemeci bir bakış açısı ile değerlendiren geleneksel yaklaşım kusurludur zira bilgi gibi insanlık toplumu da bir sosyal süreç içerisinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla güvenlikte, bireyden, topluma ve diğer topluluklara uzanacak şekilde sosyal bir süreç içerisinde ortaya çıkabilecektir (Booth, 2005).

1.4.4. Post-modern Güvenlik ve Savunma Anlayışı

En genel anlamıyla yeni bir dönemin veya kendine özgü sosyal bir durumun ortaya çıkması olarak nitelendirilen *post-modern* terimi geçmişten kopuş, yeninin gelişini temsil etmesi ile Soğuk Savaş sonrası dönemin adından en çok söz ettiren yaklaşımı olmaya adaydır. Esasında post-modernizm, en temelde bilginin sonrasında ise gördüğümüz ya da arzuladığımız gerçekliğin zaman ve mekândan etkilenecek oluşturulan sosyal bir inşa süreci ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Post-modernistlerin koşullara bağlı bilgi ve gerçeklik arayışı özellikle Nietzsche'nin perspektifizm anlayışından etkilenmiştir. Nietzsche'ye göre gerçekliği ortaya koyan her biri belirli bir değer kümesini içeren birden fazla perspektif vardır.

Post-modernistler, güç ve iktidar arasındaki ilişkiyi irdelemenin aşamalarından birini söylem analizinde aramaktadır zira söylem gerçeğe ulaşmak için bir araçtır. Esasında söylem analizi daha önce herhangi bir duruma karşı yapılan yorum üzerine yeni bir okuma yapılmasıyla oluşturulmaktadır. Yapı sökülmesi olarak da karşımıza çıkan metot ile hiyerarşik iki zıt kavram arasındaki kurgusal ilişki çözüme kavuşturularak gerçek bilgiye ulaşılabilir istense de unutulmamalıdır ki bu gerçek onu nasıl algıladığımız ile yakından ilgilidir (Birdişli, 2017). Söylem sadece bir olayı anlamak değil aynı zamanda o olayı oluşturmada merkezi bir rol üstlenmektedir ki bu da *gerçekliğin anlatılması (narrativization of reality)* olarak adlandırılmaktadır. Bu kavrayışa göre olaylar, meydana geldikleri için değil tarafımızdan algılanışına göre gerçek statüsünü kazanmaktadır (Devetak, 1999: 67).

Post-modernistlerin, *algılanan gerçeklik* üzerine kavrayışı geleneksel uluslararası güvenlik yaklaşımlarından daha farklı bir gündem okumasını da beraberinde getirmektedir. Geleneksel yaklaşımların güç ve iktidar üzerinden uluslararası güvenlik okuması Soğuk Savaş dönemi boyunca realitesini koruyabilse de günümüzde koruması pek mümkün görünmemektedir zira uluslararası güvenliğin birçok yeni gündemi mevcuttur. Uluslararası terör, insani müdahale, etnik temelli iç çatışmalar, küresel ticaret ve artan gelir adaletsizliği gibi nispeten yeni konular uluslararası güvenliğin değişen gündemini göz önüne sermektedir.

Tablo 1: Güvenlik Yaklaşımlarının Kıyaslanması

Düşünce Okulu	Ana Aktörler	Ana Değişkenler	Beklenen Davranış	Analiz Seviyesi	Metotlar
Realizm	Devlet	Şiddet/ Askeri Güç	Çatışma/ Rakiple İş birliği	Devletten-devlete	Tarihsel/Analitik
Neo-realizm	Devletler Sistemi	Şiddet/ Askeri Güç	Çatışma/ işbirliği mümkün	Sistem	Tarihsel/Analitik
Liberal Kurumsalcı	Diğer aktörler ile sınırlı devlet	Şiddet/ Askeri Güç ve Ekonomik	İşbirliği	Devletten-devlete ulaşan güç	Tarihsel/Bilimsel Analitik/Davranışsal
Klasik Liberalizm	Birey (kişi ya da devlet)	Teknolojik/ Ekonomik	İşbirliği	Bireysel	Metodolojik
Neo-marksizm	Şirketler	Teknolojik/ Ekonomik	Çatışma	Sistem/ Pazarlar	Tarihsel/Analitik
İnşacı	Sosyal inşacı olarak aktör	Fikirler/ Değerler	İşbirliği Çatışma (?)	Sosyal inşa ile değişim	Sosyal ve sosyo-psikolojik
Davranışsal	Araştırma Bağımlısı	Araştırma Bağımlısı	Çatışma/ İşbirliği	Bütün seviyeler	Modelleme ve ölçme

Kaynak: Buzan ve Hansen, 2009'dan aktaran Güntay, 2016: 14

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜVENLİK KAVRAMINDAN GÜVENLİKLEŞTİRMEYE

2.1. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi

Konstrüktivizm (inşacı) yaklaşımlar hem teorik hem de analiz yöntemi olarak güvenlik gündeminin genişlemesinde öncü bir rol üstlenmektedir. *Ortak değerlerin korunumu* üzerinden güvenliğin sosyal bir süreç içerisinde inşa edildiğini savunan yaklaşım eleştirisini geleneksel yaklaşımın anarşi anlayışı üzerinden inşa etmektedir. Realist yaklaşımın devletlerin *kendi kendine yetme* ve *güç politikası* ödevlerinin uluslararası sistemin anarşik yapısından ortaya çıktığına yönelik iddiasına karşı konstrüktivizm, bunun yapıdan değil süreçten kaynaklandığını savunmaktadır. Kimlikler ve çıkarlar yapısının süreç içerisinde yarattığı anarşi, devletlerin ondan yaptığı şeydir. Bu nedenle *kendi kendine yetme* ve *güç politikası* realist yaklaşımın savunduğu gibi anarşinin temel özellikleri değil kurumlarıdır (Wendt, 1992: 395).

Güvenlik teorisi olmaktan ziyade daha çok güvenlik çalışmalarına yönelik geniş çerçeveli bir analiz yöntemi olarak karşımıza çıkan konstrüktivizm, *söz edimi (speech acts)* temeline dayalı güvenlik inşası yaklaşımı geliştiren Kopenhag Okulu ile güvenlik çalışmalarında önemli bir paye sahibi olmaktadır. 1985'te Danimarka Parlamentosu'nun barış ve güvenlik çalışmalarını desteklemek amacıyla kurduğu Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü zamanla tutarlı ve zengin bir çalışma grubu oluşturmuştur (Huysmans, 1998: 479). Çalışma gurubu her ne kadar Iver Neumann (1996) tarafından *zümre (coterie)* olarak adlandırılrsa da Bill McSweeney (1996) tarafından *okul* tanımlaması nedeniyle disiplinde Kopenhag Okulu Ekolü olarak telaffuz edilmektedir. Özellikle 1988- 2002 yılları arasında proje direktörlüğünü yürüten Barry Buzan ve Ole Weaver'ın güvenliğin doğasını askeri gündemin dışına doğru genişletme çalışmaları, salt bir güvenlik teorisi olarak karşımıza çıkan *güvenlikleştirme teorisi* ile sonuçlanmıştır. Barry Buzan'ın direktör olmadan önce yürüttüğü güvenlik çalışmalarının Kopenhag ekolünün yaratılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu bir gerçektir zira Buzan'ın 1983'te yayınladığı *İnsan, Devlet ve Korku: Uluslararası İlişkilerde Ulusal Güvenlik Sorunu (People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations)* adlı eserinde ortaya koyduğu güvenlik çalışmaları revizyonu daha sonraki çalışmalara referans olmuştur (McSweeney, 1996: 81).

Kopenhag Okulu güvenlik yaklaşımını hem devlet merkezci geleneksel yaklaşıma hem de güvenliğin genişlemesini tercih eden eleştirel güvenlik yaklaşımına karşı orta bir konumda

konumlandırmaktadır. Waeber, bireyler ve küresel sistem düzeyindeki dinamiklerin güvenliği etkilese bile *bireysel* ya da *küresel güvenlik* gibi muğlak terimlere kadar bir genişlemeyi kabul etmeyerek muhafazakâr bir tutum sergilemektedir. Fakat bu tutum güvenlik gündeminin genişlemesini tamamen reddetmemektedir. 1998’de yayınlanan ve Kopenhag Okulu için kanonik bir hale gelen *Güvenlik: Analiz için Yeni Bir Çerçeve (Security: A New Framework for Analysis)* adlı eser, hem daha geniş bir çerçeve için kolaylık sağlamakta hem de gelenekçi yaklaşımı gündemden çıkarmamak için güvenliği formüle etmektedir (Buzan vd., 1998).

Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarındaki *orta yol* tutumunu güvenliği askeri tehditler haricinde dört farklı tehdit unsuru ekseninde sınıflandırarak *sektörel güvenlik yaklaşımı* ile formüle etmektedir. Askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik ve siyasi güvenlik şeklinde beş sektöre ayrılan güvenlik konuları Kopenhag Okulu’na askeri sektöre odaklansa bile güvenliği askeri konuların ötesine dahası devlet dışı aktörleri analize dahil ederek güvenlik çalışmalarını derinleştirme imkânı sağlamaktadır (Emmers, 2012: 132). Kopenhag Okulu, güvensizliğin kaynağına yönelik sektörel bakış açısını *güvenlikleştirme teorisi (securitization)* ile rafine bir güvenlik teorisi oluşturmaktadır. Zira Buzan ve diğerlerine göre (1998: 23) “güvenliği”, siyaseti oyunun yerleşik kurallarının ötesine taşıyan ve konuyu özel bir siyaset türü veya siyaset üstü olarak çevreleyen hareket olarak kabul etmektedir.

2.1.1. Fikri Temeller

Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme yaklaşımının fikri temelleri dil teorisyeni John L. Austin tarafından bulunan ve John R. Searle tarafından sistematığe yerleştirilen *söz edimi (speech act)* teorisine dayanmaktadır. Genel olarak söz edimi teorisyenleri, sözcüğün tekniğinden çok sosyal ve bağlamsal kaygıların karşılıklı ilişkisindeki rolüne yoğunlaşmaktadır. Söz edimi teorisi konuşmaların yalnızca gerçeğe ilişkin önermeleri içermediğini daha çok karşılıklı niyetleri gösterme girişimi olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle ifadeler, yalnızca bireyin ne söylediğine değil, söyleyenin kim olduğuna ve muhatabın ne bilmesinin umulduğuna bağlıdır (Rosaldo, 1982).

John L. Austin’in ders ve konferans bildirilerine¹ ilişkin notlarının vefatından sonra 1962 yılında birleştirilmesiyle oluşturulan *How to Do Things with Words* adlı eseri söz edimi teorisinin temelini oluşturmaktadır. Esasında doğru ya da yanlış sorularına maruz kalan ifadelerin amaç bağlamında ifade edilmediği ya da kısmen ve sadece aktarım amaçlı olduğu yaygın olarak kabul edilse de Austin’e göre bazı ifadeler belirli bir gerçekliği tanımlamanın ötesine geçmektedir. Austin’e göre ifadeler olgu bildiren, doğru ve yanlışlık testlerine tabi olan *gözlemleyiciler (constatives)* ve belirli bir eylemi gerçekleştiren ve doğru ya da yanlış sorularına yanıt veremeyen edimseller (*performatives*) olarak ikiye ayrılmaktadır (Austin, 1962). Söz edimi teorisinin yapı taşı olan, oluşturulan,

¹ Bkz: How to Do Things with Words, John L. Austin (Editor’s Preface)

hiçbir şeyi tanımlamayan ya da raporlamayan edimseller, eylemin yapıldığının ve parçası olduğunu belirten ifadelerdir. Evlilik töreni sırasında “ben bu kadını yasal nikahlı karım olarak kabul ediyorum” ifadesi gibi ya da bir geminin suya indirilme töreni sırasında şampanya şişesinin pruvaya çarpılırken “bu gemiye Queen Elizabeth adını veriyorum” örneklerinde olduğu gibi tümce betimlemek değil sadece *ifa etmek (operative)* görevini yerine getirmektedir (Austin, 1962: 5). Bu nedenle koşulların anlatıldığı edimsel, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu betimlememektedir zira örneklerde olduğu gibi yeni bir gerçeklik yaratılmaktadır (Açıkmeşe, 2011: 60).

Austin (1962)’e göre, her ifade üç tür edim iletebilir ve bunların birleşimi de bütün söz edimini oluşturmaktadır. Bunlar;

1. Düzsöz Eylem (Locutionary): ‘bir şeyi normal biçimde söylemek’ yani belirli bir anlam ve gönderim içerir ifadeler.
2. Edimsöz Eylem (Illocutionary): ‘bir şeyi söylediğinde yapmak’ yani bir soru sormak, cevaplamak, güvence vermek, hüküm bildirmek, tarif etmek gibi ifayı içeren ifadelerdir.
3. Etkisöz Eylem (Perlocutionary): ‘bir şeyi söyleyerek yapmak’ yani hedef kitlenin duygularını ve düşüncelerini uyandırmayı amacıyla sonuçlar getiren ifadelerdir.

Her ne kadar Austin söz edimi teorisinin kurucusu olarak kabul edilse de John Searle, yaptığı çalışmalarla teorisinin kurumsallaşmasına olanak sağlamıştır. Searle, Austin’in toplumsal gerçek olarak gördüğü konuşma eylemini, evrensel hedeflerin, inançların ve bireysel ihtiyaçların somutlaşmış örnekleri olarak kabul ederek farklılaşmaktadır. Bir diğer farklılık ise Searle’in çalışmasının temeline *vaat etme (promising)* eylemini yerleştirmesidir. Vaat etme, insani ihtiyaçlarımızdan doğan, içtenlikle üstlendiğimiz taahhütlerin aleni bir ifadesi olduğu için konuşanın samimiyeti ve dürüstlüğüne odaklanmak demektir. Bu manada vaat, içsel hayattan türetildiği için konuşmayı ortaya çıkaran şey topluluk değil mahremiyettir zira şahsidir (Rosaldo, 1982).

Kopenhag Okulu’nun söz edimi teorisi üzerinden kurguladığı güvenlikleştirme yaklaşımında yalnızca Austin ve Searl’ın çalışmaları değil özellikle 1970’lerden itibaren getirdiği eleştiriler ve *yapısöküm (deconstruction)* tekniğiyle popülerlik kazanan Fransız dil filozofu Jacques Derrida’nın etkilerini görmek de mümkündür. Derrida, her ne kadar Austin gibi söz edimlerinin bir gerçeklik inşa ettiğini kabul etse de Austin’in konuşmaya verdiği önceliğe karşılık yazıya verdiği öncelik ile farklılaşmaktadır (Açıkmeşe, 2011: 60). Okul, Austin ve Derrida’nın söz edimi teorisine ilişkin görüşlerini sentezleyerek siyaset teorisi ile harmanlayarak kendine özgü bir söz edimi yaklaşımı oluşturmuştur. Bu sebeple güvenlikleştirme teorisi, çalışma metodu olarak söylem analizine dayanan ve güvenliği sosyal inşa olarak kabul eden bir edimsellik anlayışının tezahürüdür (Miş, 2014: 358).

Sosyal bir inşa süreci ile ortaya çıkan güvenlik, bir söz edimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu manada güvenlik, gerçek bir şeye atıfta bulunan bir işaret değil, söylem ile ifa edilmiş olur zira sözün kendisi eylemdir. En olgun örneklerinin düzenin sistematik ve kurumsal olarak hayatta kalma ile bağlantılı olduğu Soğuk Savaş döneminde karşımıza çıktığı gibi devlet yetkilisi varoluşsal bir tehdit üzerinden belirli bir sorunu konuşma edimiyle belirli bir alana taşır ve yetki talep ederek güvenlikleştirme hamlelerine başvurabilmektedir (Weaver, 1995). *Sorun şimdi çözülmezse çok geç olacak ya da başarısızlığın telafi etmenin mümkün olmayacağı* gibi hayatta kalma retorığı güvenlikleştirmenin ayırt edici özelliği olarak kabul edilerek geleneksel güvenliğin kısıtlayıcı duvarlarını aşmak için araçsal bir işlev görmektedir (Buzan vd., 1998: 26).

Kopenhag Okulu'nun söz ediminin bağlamsal boyutu üç biçimde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, tehdit kaygısının askeri ve diğer sektörler için farklı olarak kabul edilmesiyle güvenlikleştirme dinamiklerinin de farklı olarak değerlendirilmesidir. Örneğin devlet sektörleri ile ilgili olan kaygılar egemenliğin korunması ile ilişkilendirilirken toplumsal sektörler kimliklerin korunması ile ilişkilendirilmektedir. İkincisi, güvenlikleştirme hamlelerinin başarılı olmasını sağlayan dinamikler olarak karşımıza çıkan *kolaylaştırıcı koşulların* rolüyle ilgilidir. Söz ediminin biçimsel önemi, güvenlikleştirme aktörünün rolü ve tehdidin tarihsel koşulları olarak sınıflandırılan bu koşullardan üçüncüsünün daha belirgin vurgulanması bağlamın rolünü ortaya koymaktadır. Üçüncüsü ise güvenlikleştirme çerçevesi izleyicilerin rolü ve güvenlik beyanlarının kabulü gibi bağlamsal faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Her ne kadar Kopenhag Okulu güvenliğin, öznelere arası inşa edildiğini kabul etse de beyanların kabulüne ilişkin radikal bir şekilde kurumsallaşmadığı için konuşma edimine odaklanarak güvenliği bir müzakere alanı olmaktan çok bir telaffuz alanı olarak görmektedir (McDonald, 2008).

2.1.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Bölgesel Güvenlik Teorisi (Regional Security Complex Theory) Barry Buzan ve Ole Waever'in ilk olarak 1983 yılında yayınladıkları ve Soğuk Savaş'ın bitişi ile yeniledikleri *People, States and Fear* isimli çalışmalarında kullanılmıştır. Kopenhag Okulu'nun güvenlik analizinin gelişmesinde son derece önemli olan çalışma Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşabilecek güvenlik sorunlarını uluslararası anarşi çözümlemesi ile anlamlandırmaya çalışmaktadır. Teori ilk olarak o dönemki popüler olan neo-realist ve küreselci çalışmaları değerlendirerek bölgeselci bir yaklaşımda karar kılmaktadır. Neo-realist bakış açısı devlet merkezci bir bakış açısıyla uluslararası sistemdeki maddi güç dağılımı ve güç dengesi mantığı ile güvenliği değerlendirirken küresel düzeyin önceliğini sorgulamayı es geçerek olası bir değişimi kendi dar perspektifine maruz bırakmaktadır. Küresel perspektif ise ulus-ötesi ve uluslararası politik ekonomi yaklaşımları ile daha bütüncül bir perspektif yakalasa da neo-realizmin devlet merkezi yaklaşımına karşı çıkmanın ötesinde uluslararası güvenliğe dair alternatif bir yaklaşım sunamamaktadır. Bölgeselci perspektif, Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük güçlerin iç dinamik ya da konjonktürel sınırlamalar nedeniyle

küresel stratejik rekabetten uzaklaşması ile devletlerin çatışma ve iş birliğinin bölgesel projeksiyonlar ile analiz edilmesi gerektiği savunmaktadır (Buzan ve Waever, 2003).

Buzan (2003: 141)'a göre bir güvenlik konsepti, "güvenlikleştirme, güvenlik dışsallaştırma ya da her ikisinin temel süreçlerinin, güvenlik sorunlarının birbirinden ayrı olarak makul bir şekilde analiz edilemeyecek veya çözülemeyecek kadar birbirine bağlı olduğu birimler kümesi" olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik kompleksleri, tarihsel dostluk ve düşmanlık ilişkilerine sahip devletlerin içinde bulunduğu coğrafi kümeler olarak uluslararası sistemde anarşik olarak yapılandırılmış alt sistemler olarak kabul edilmektedir. Bu alt sistemler, büyük güç kutupluluğunun küresel dinamiklerinin uluslararası sistemde nasıl işlediğinin anlaşılmasında son derece yararlı olmaktadır (Buzan, 2000). Yine de güvenlik kompleksleri, uluslararası sistemdeki güç dağılımı hakkındaki soyutlamalardan ziyade politika yapıcılarının ulusal güvenlik çalışmalarının yansıtılmasına daha yakındır. Bu nedenle güvenlik sorunları ile yakından bağlantılı olan devletlerin coğrafi olarak kümelenmesi yaklaşımın merkezinde yer almaktadır. Güvenlik kompleksleri kalıcı dostluk ya da düşmanlık gibi tutarlı güvenlik bağımlılığının bir tezahürüdür. Hem Yunanlılar-Türkler, Araplar-Persler, Kmerler-Vietnamlılar arasındaki gibi uzun süreli düşmanlıklardan hem de Araplar, Avrupalılar, Güney Asyalılar, Kuzeydoğu Asyalılar ve Güney Amerikalılar gibi medeniyet bölgeleri arasındaki tarihsel faktörlerden de etkilenmektedir. Farklı bölgelerde bulunan devletlere kıyasla komşu devletler arasında daha fazla güvenlik etkileşimi oluşmaktadır (Buzan, 2003)

Literatürde bir güvenlik kompleksinin ortaya çıkmasına yönelik üç farklı cevap bulunmaktadır. İlki 20. yüzyıl boyunca Avrupa örneğinde olduğu gibi bir güvenlik kompleksinin daha güçlü bir kompleks tarafından üst üste bindirilmesinin bir sonucu olarak temelden dönüştürüldüğü tabi olma modelidir. İkincisi ise kompleksi tanımlayan temel rekabetlerin bir tarafın zaferiyle ortadan kaldırıldığı bir içsel çözümdür. Avrupa'nın Hitler ve Napolyon döneminde ulaştığı bu çözüme Hindistan'ın Pakistan'ın tamamını ya da bir kısmını ele geçirmesi ile Güney Asya bölgesinde de gerçekleşebilir. Üçüncüsü ise Kanada-ABD örneğinde olduğu gibi aralarındaki ilişkilerde güç kullanımı beklenmeyen devletler tarafından oluşturulan güvenlik topluluğu fenomenidir. Güvenlik toplulukları, temel çatışmaların ve korkuların çözüldüğü nispeten olgun bir anarşi sahasında oluşan güvenlik kompleksleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Buzan, 1983: 114).

Güvenliğin nesnel olmaktan ziyade sosyal olarak inşa edildiğini savunan bölgesel güvenlik kompleksi teorisi, zaman içerisinde yerel komplekslerde güç dağılımı ve düşmanlık modelinin değişerek statükonun sürdürülemez bir hale gelebileceğini kabul etmektedir. Bu değişim iç ve dış dönüşüm olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Yerel bir kompleksin iç dönüşümü, güç dağılımı ya da dost-düşman modelindeki büyük temel değişimin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış dönüşüm ise büyük bir gücün komplekse eklenmesi ya da çıkması ile mevcut sınırların genişlemesi ya da daralması ile meydana gelmektedir (Buzan ve Waever, 2003: 144).

Büyük güçlerin güvenlik komplekslerine eklenmesi normal süreçten oldukça farklı bir seyir izlemektedir. Örneğin, Soğuk Savaş sırasında Ortadoğu güvenlik kompleksi içerisinde İsrail-Filistin çatışması ile en yoğun şekilde birbirlerini tehdit olarak kabul eden komşu devletler SSCB’den gelen tehdit ile ortak bir paydada buluşabilmiştir. Büyük gücün Ortadoğu’daki gibi daha üst düzey bir güvenlik konseptine neden olabileceği gibi müdahalesi ile bölgede denge olabileceği durumlar da mevcuttur. Hindistan-Pakistan gibi yoğun sınır çatışmalarının yerel dinamiklerini şekillendirdiği Güney Asya Güvenlik Kompleksi’nde SSCB taraflar arasında bir dengeleme sağlamıştır. Bu etki özellikle 1965 ve 1971 savaşlarında SSCB arabuluculuğunda dış güçler tarafından dayatılan uzlaşma ve kısıtlamalar ile görünür olmaktadır (Buzan, 1983).

Tablo 2: Güvenlik Kompleksi Türleri

Tür	Ana Özellikler	Örnekler
Standart	Bölgesel güçlerin belirlediği kutuplaşma	Orta Doğu, Güney Amerika, Güneydoğu Asya, Güney Afrika
Merkezileşmiş Süper Güç Büyük Güç [Bölgesel Güç] Kurumsal	Süper güç ile tek kutupluluk Büyük güç ile tek kutupluluk [Bölgesel Güç ile tek kutupluluk] Kurumlar ile aktörleşme	Kuzey Amerika Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Güney Asya (potansiyel) [Yok] AB
Büyük Güç	Bölgede büyük güçlerin iki ya da çok kutupluluğa sebep olması	1945 öncesi Avrupa ve Doğu Asya
Süper Kompleks	Büyük güçlerin komşu bölgelere yayılması ile güçlü bölgeler arası güvenlik dinamikleri	Doğu ve Güney Asya

Kaynak: Buzan ve Waeber, 2003: 62

2.1.3. Güvenlik Sektörleri ya da Sektörel Güvenlik

Soğuk Savaş’ın bitişinden sonraki ilk on yılda askeri-politik gündeme yeni konuların eklenmesiyle güvenliği sektörler açısından düşünmek özellikle de Morgenthau ve Waltz gibi realistler arasında yaygın olmuştur. Kopenhag Okulu’nun güvenlik teorisinin şekillenmesinde önemli bir adım olan *güvenlik sektörleri* yaklaşımı ise ilk olarak Barry Buzan’ın 1991’de yayınladığı “*New Patterns of Global Security in The Twenty-first Century*” başlıklı makalesinde ortaya çıkmıştır. Sonraki yıllarda yapılan çalışmalarla genişleyen yaklaşım 1998’de yayınlanan *Güvenlik: Analiz için Yeni Bir Çerçeve (Security: A New Framework for Analysis)* adlı çalışmayla yetkin bir sınıflandırma ögesi haline gelerek küresel, bölgesel olamayan alt sistem, bölgesel ve yerel analiz birimlerinde güvenikleştirme sürecine ışık tutmaktadır.

Güvenlik her ne kadar varoluşsal bir tehdide karşı hayatta kalmak anlamına gelse de biçim olarak değişik formları ile karmaşıklığa sebep olmaktadır. Güvenliğin değişen gündemi ile güvensizliğin kaynağı salt askeri tehditler olarak kabul edilememektedir. Birbirleri ile etkileşim içerisinde bulunan sektörler farklı tehdit unsurlarının bir yansımasıdır zira varoluşsal tehditler farklı

sektörlerde aynı değildir. Buzan ve diğerlerine göre (1998: 8) göre “sektörler ayırt edici örüntüler tanımlasa da karmaşık bütünlerin ayrılmaz parçaları kalarak analizi kolaylaştırmak için karmaşıklığı azaltmaktadır.” Kopenhag Okulu’nun beş sektörlü güvenlik sınıflandırması; askeri sektör, çevresel sektör, ekonomik sektör, toplumsal sektör ve siyasi sektör şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Genel bir tanımlama yaparsak *askeri sektör*, aktörlerin birbirlerine ilişkin algıları, güçlü zorlama ilişkileri ve savaşıma yetenekleri ile ilgiliyen *çevresel sektör* ise tüm insan faaliyetleri ile gezegen biyosferi arasındaki ilişki ve korunmasıyla ilgilidir. *Ekonomik sektör* ticaret, üretim ve finansa dair karşılıklı ilişkilerle ilgiliyen *toplumsal sektör* dil, kültür ve din ile şekillenen kimlik ve kültürün sürdürülebilirliği ile ilgilidir. *Siyasal sektör* ise otorite, yönetim statüsü, örgütsel istikrar ve meşruiyet ile ilgili ilişkileri kapsamına almaktadır (Buzan vd., 1998: 8)

Farklı güvensizlik kaynaklarının şekillendirdiği sektörler arasında işlevsel farklılaşma olsa da sınırları arasında geçirgenlik mevcuttur. Örneğin, siyasi ve askeri sektörler kavramsal olarak farklılaşsa da özellikle yönetim sürecindeki güç ve rızanın değişme ihtimali sektörleri birbirine bağlamaktadır. Temelde askeri güvenlik devleti iç ve dış tehditlere karşı koruma anlamına gelmektedir ancak yönetici seçkinlerin yerel ve uluslararası meşruiyetini pekiştirme arzusu ile siyasi sektör ile etkileşime geçebilmektedir. Sektörel kaygıların birbirini beslediği bu durumlarda her iki sektörün de izlerine güvenlik gündeminde rastlamaktayız. Fakat yine de askeri sektörün içsel pratikleri etkileşimin sınırlarını belirlemektedir. Askeri sektörde işlev gören kuvvet kullanımı diğer sektörlerde istikrara karşı güvensizliğin kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada sektörlerin kuvvet kullanımını kendi perspektifinden değerlendirmesi hakikati kadar askeri sorun olarak değerlendirilen kaygıların aslında diğer dört sektördeki korkulardan kaynaklanabileceğinin de kabul edilmesi gerekir. Örneğin bağımsızlık savaşları, ayrılıkçı ve sınır çatışmaları ile askeri sektör üzerinden değerlendirilebileceği gibi kimliksel kaygılar ile toplumsal sektör üzerinden de değerlendirilebilir ya da iktidara karşı yürütülen savaş devlet örgütü istikrarı üzerinden de değerlendirilebilir. Aslında çevresel kötüleşmenin neden olduğu kötüleşen yaşam koşulları üzerinden çevresel sektör ile de değerlendirilebilir. Bu nedenle pratikler ve bakış açısı sektörler arasındaki etkileşimi etkilemektedir (Buzan vd., 1998)

Ekonominin doğası gereği tehditlerin belirlenmesinin zorluğu ile tanımlanmakta zorlanılan ekonomik sektör, sektörler arası etkileşimin verimli örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle siyasi sektör ile toplumun işlevsel olarak farklılaşmış gözlemlenebilir parçaları olarak karşımıza çıkan her iki sektör arasındaki etkileşim ontolojik olarak da gerçektir (Albert ve Buzan, 2011). Hatta iki sektör 19. yüzyıl ortalarına kadar literatürde tek bir konu olarak kabul ediliyordu. Wallerstein, Galtung ve Ashley gibi yazarların emperyalizm, karşılıklı bağımlılık ve çağdaş uluslararası ekonomi üzerine yaptığı çalışmalarla birlikte ayrıştırılarak aralarındaki etkileşim ortaya çıkarılmıştır (Buzan, 1983: 131). Ekonomik sektör yalnızca siyasi olanla değil

diğer sektörlerle de güvenlik etkileşimine girmektedir. Uluslararası piyasalaşma, kitlesel üretim ve tüketim üzerinden toplumsal ve çevresel sektörler etkileşim halindedir. Önemli bir diğer bağlantının ise ekonomik ve askeri sektörler arasında olduğu gözlenmektedir. Soğuk Savaş sırasında Batı ve Doğu askeri-sınai kompleksleriyle en gelişmiş örneğini gördüğümüz iki sektör arasındaki etkileşim günümüzde daha çok bütçe kısıtlamaları ve sınırlamalar üzerinden gün yüzüne çıkmaktadır. Özellikle karşılıklı bağımlılığın arttığı uluslararası sistemde ekonomik güvenlik tıpkı askeri güvenlik gibi son derece önem arz etmektedir.

2.2. Güvenlikleştirme Teorisinin Arka Planı

İlk olarak Ole Weaver'ın *Securitization and Desecuritization* (1995) isimli çalışmasında ana hatlarını çizdiği güvenlikleştirme kavramı Kopenhag Okulu'nun Avrupa güvenlik dinamikleri üzerine yaptığı çalışmalarla birlikte popüler hale gelmiştir. Weaver, ilk çalışmalarında dilin bir konuyu tehdit olarak konumlandırmanın temsil gücüne atıfta bulunarak güvenliği söz edimi olarak tanımlamıştır (McDonald, 2008: 565). Kopenhag Okulu'nun kavrama yönelik perspektifi merkezliliğini korusa da yıllar içinde farklı çalışmalarla birlikte kapsamı genişlemiştir. Güvenlikleştirme, dış politika analizlerine (Abrahamsen, 2005), uluslararası suç tehditlerine (Emmers, 2003), azınlık haklarına (Roe, 2004), toplumsal cinsiyet çalışmalarına (Hansen, 2000), çevresel güvenliğe (Floyd, 2010) ve göç çalışmalarına (Huysmans, 2000) dair birçok farklı alana uygulanmıştır.

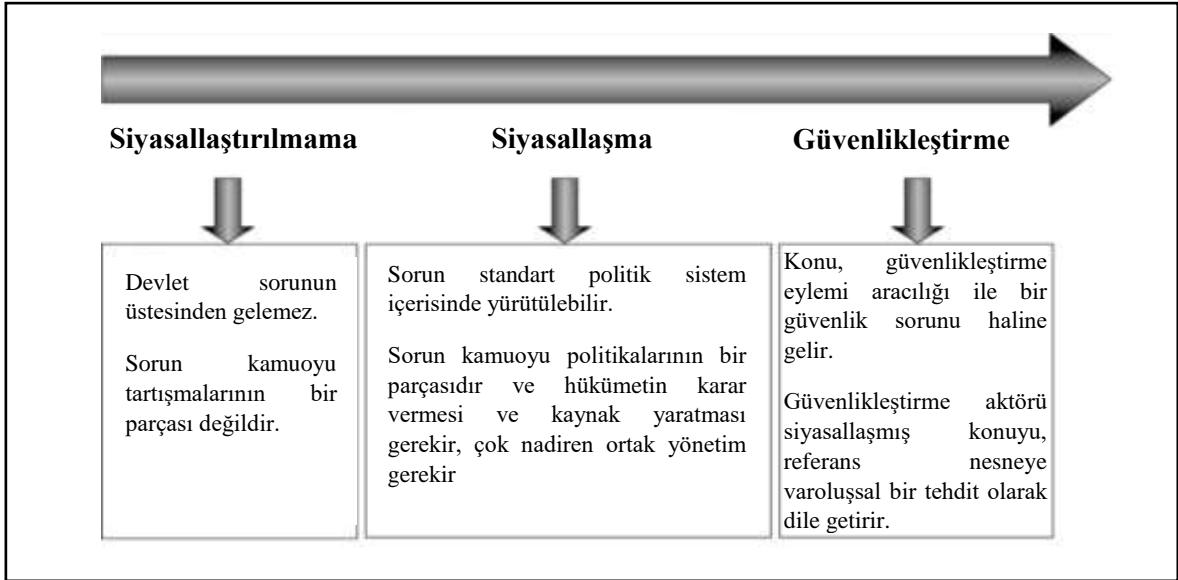
Güvenlikleştirme teorisi kavramsal algılamaların ötesinde hem felsefi hem de sosyolojik temelleri olan çok katmanlı ve karmaşık bir yaklaşım olmaktadır. Konstrüktivizm'de olduğu gibi güvenliği sosyal bir inşa süreci olarak kabul ederek sosyolojik, söz edimine vurgu ile felsefi bir kimliğe kavuşmaktadır. Güvenleştirmenin felsefi ve sosyolojik temelleri arasında temel farklar da mevcuttur. Bunlardan birincisi, felsefi bakış nihayetinde güvenliği, söz ediminin gerçekleşmesi için edimsel koşulların tamamen geçerli olması gereken geleneksel bir prosedüre indirgerken sosyolojik görüş ise tam aksine güvenleştirmenin bağlam ve izleyici arasında meydana gelen stratejik bir süreç olarak kabul etmektedir. İkincisi, sosyolojik bakış edimselleri, bireylerin toplumsallığına aracılık eden yerleşik eylemler olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle edimseller, toplumsal alan ya da bağlam içindeki güç oyunlarının sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü farklılık ise izleyiciye yönelik farklı tasavvurlarda gizlidir. Felsefi bakışa göre izleyici, çoğunlukla alıcı bir konumda hazır bulunan verili bir kategoriyken tam aksine sosyolojik bakışta ise her zaman tam olarak oluşturulmuş yani verili bir varlık değildir ve analizden önce ampirik olarak ele alınması gerekmektedir (Balzacq, 2011). Sonuç olarak bu iki temelin birbiri ile etkileşiminin analizi güvenleleştirme yaklaşımının daha iyi anlaşılmasına yarar sağlamaktadır.

2.2.1. Güvenlikleştirme Kavramı

Güvenlikleştirme, bir konunun belirli bir aktör tarafından belirli bir referans nesnesine varoluşsal bir tehdit olarak sunulması ile normal siyasi alanın (politicized) dışına taşındığı ve aktörün olağanüstü önemleri kullanmasına olanak sağlayan bir süreçtir (Buzan vd., 1998: 23). Kopenhag Okulu'nun bu spesifik tanımının yanında sonraki süreçte güvenlikleştirme çalışan yazarlar karmaşık tanımlamalar da üretmiştir. Thiery Balzacq'a göre (2011) güvenlikleştirme, "bir aktörün seçim ve eylemlerinin nedenselliğine uygun olarak bir referans nesnesinin kırılabilirliği hakkında benzeri görülmemiş bir tehditkâr bir atmosferle birlikte izleyicinin duyguları, düşünceleri ve sezgilerinin aktörün amacına uygun olarak yönlendirilmesi" olarak tanımlamaktadır. Yönlendirme sonucunda aktör, politika araçları gibi aygıtsal eserleri harekete geçirebildiği özelleştirilmiş bir politika üretebilecektir. Kopenhag Okulu sonrası güvenlikleştirme çalışanların daha izleyici odaklı tanımlamaları göze çarpsa da güvenlikleştirmenin sosyal bir süreç olarak değerlendirilmesi her iki yaklaşımda da ortaktır.

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kavramı iki farklı şeyi ifade etmektedir. Birincisi, bir sorunu siyaset dışına ve siyaset üzerine çıkarma sürecini ikincisi ise bir konunun bilinmezlikten çıkarma ya da gündeme getirilmesi eylemini ifade etmektedir (Knudsen, 2001: 361). Güvenlikleştirme teorisi hem süreci hem de eylemi nitelendiği için sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için güvenlikleştirme spektrumunun incelenmesi gerekmektedir. Teoride, herhangi bir kamu sorunu devlet tarafından ilgilenilmediği takdirde *siyasallaştırılmamış (nonpoliticized)*, ilgilendiği ve kamuya tartışmaya açtığı takdirde *siyasallaştırılmış (politicized)* ve devletin olağan siyasi politikalarından acil durum önlemlerine başvurduğu takdirde ise *güvenlikleştirilmiş (securitized)* olmaktadır. Güvenliği, siyaseti oyunun yerleşik kuralların ötesine taşıyan bir hareket olarak değerlendiren Kopenhag Okulu bir konunun değerlendirilmesi noktasında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bu yelpazede güvenlikleştirme, siyasallaştırmanın daha aşırı bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Buzan vd., 1998)

Şekil 1: Güvenikleştirme Spektrumu

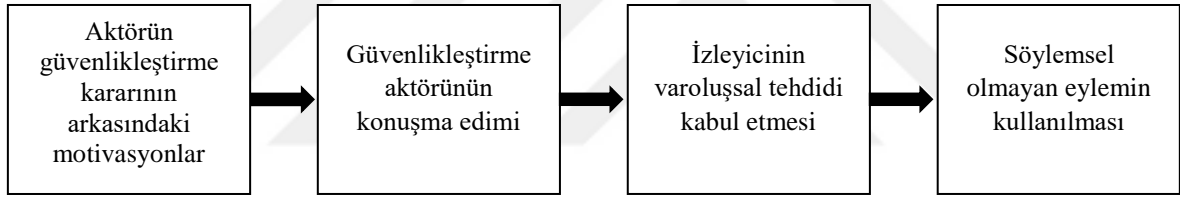
Kaynak: Emmers, 2012: 133.

Güvenikleştirme; güvenikleştirme aktörü, varoluşsal tehdit, referans nesnesi ve izleyici bileşenlerinden oluşan bir süreçtir. Devlet, gruplar, ulusal egemenlik, ideoloji ve ekonomi gibi unsurlar varoluşsal bir tehdit altında olarak kabul edilerek süreci başlatan referans nesnelere sahiptir. Hükümetler, askeri-siyasi elitler ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan güvenikleştirme aktörleri bir sorunun varoluşsal bir tehdit altında olduğunu ilan ederek güvenikleştiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İzleyici ise güvenikleştirici aktör tarafından referans nesnesinin tehdit altında olduğuna ikna edilmesi gerektiği bir unsurdur. İzleyicinin ikna edilmesi son derece önem arz etmektedir zira ancak bu şekilde normal siyasi sürecin ötesine geçilebilecektir (Emmers, 2012: 133).

Referans nesnelere illa gerçek bir tehdit altında olması gerekmemektedir zira tehdit altında olduğunun düşündürülmesi de süreci başlatabilir. Bu noktada güvenikleştirici aktörün vermesi gereken karar ise bu sorunun güvenlik spektrumunda panik siyasetinin içine çekilerek güvenikleştirilmesi mi yoksa normal siyaset alanında mı değerlendirilmesidir (Buzan vd., 1998: 34). Güvenikleştirme spektrumundaki alanların sınırları esnekler. Başta en güçlü örgütsel güç olan devlet ve diğer aktörler siyasal alanın dışındaki bir sorunu siyasal alanın içine dahil eder ve bu noktada konum alır. Bu seçimi sonrasında zaman ve kaynaklarını seferber eden aktör eğer meseleyi topluma ciddi bir güvenlik sorunu olduğu noktasında ikna edebilirse güvenikleştirme sürecini tamamlamış olarak olağanüstü önlemler almaya başvurulabilir. Bunun tam tersi de mevcuttur. *Güvenlikdışılaştırma (desecuritization)* olarak adlandırılan bu süreçte sorunlar acil durum havasından çıkarılarak siyasal alan içerisinde normal siyasi prosedürlerin kullanılmasını kapsamaktadır (Buzan vd., 1998: 4).

Kopenhag Okulu, herhangi bir sorunun hangi şartlarda varoluşsal bir tehdit olarak algılanabileceğini iki aşamalı bir güvenlikleştirme süreci ile ortaya koymaktadır. İlk aşama, *tehdit algılama aşaması (threat perception stage)* olarak adlandırılarak herhangi bir konunun, kişilerin ya da varlıkların referans nesnelere açısından varoluşsal bir tehdit haline gelmesini kapsamaktadır. Güvenleştirme sürecinin bu ilk aşaması başta devletler olmak üzere sendika ve halk hareketleri gibi devlet dışı aktörler tarafından da başlatılabilmektedir. Güvenleştirmenin ikinci ve en önemli aşaması ise güvenlikleştirici aktörün izleyiciyi bir referans nesnesinin varoluşsal bir tehdit altında olduğunu ikna ettiği *ikna aşaması (persuasion stage)* olarak karşımıza çıkmaktadır (Birdişi, 2017: 139). Bu sürecin merkezinde ise tehdidin söylemsel temsili olan konuşma edimi yer almaktadır. Kopenhag Okulu'nun sürecin başlangıcı olarak kabul ettiği konuşma edimi güvenlikleştirici aktörün izleyiciyi tehdide inandırarak ikna etmesinin anahtarıdır zira herhangi bir sorunun sırf güvenlik terimleriyle ilişkilendirilmesi güvenlikleştirildiği anlamını taşımamaktadır. Güvenleştirme, rızaya dayalı bir süreçtir ve bu rızanın sağlanması ancak aktörün güvenlikleştirme terimlerini ilgili kitleyi ikna etmek için etkili kullanması ile yani konuşma edimini doğru kurgulaması ile mümkün olmaktadır (Emmers, 2012).

Şekil 2: Cabellero-Anthony ve Emmers'e Göre Başarılı Güvenleştirme

Kaynak: Damme, 2008: 5

Güvenleştirme sürecinin başarıya ulaşmasındaki önemli etkenlerden biri de kolaylaştırıcı koşullardır. Kolaylaştırıcı koşullar; güvenlik terimleriyle beslenmiş söz edimi, konuşmacı ve izleyici arasındaki ilişkiyi içeren sosyal koşullar ve tehditlerin özelliklerini kapsamaktadır (Buzan vd., 1998: 33). Bu kolaylaştırıcı koşulların doğası gereği aktörün otoritesi ile ilgili olduğu açıktır ki sürecin başarısı aktörün konumu ve gücü ile doğru orantılıdır. Bu nedenle güvenlikleştirme, güçlü aktörler olarak karşımıza çıkan devletler ve elitleri tarafından yürütülmektedir zira bir mesele ancak elitler tarafından beyan edildiğinde güvenlik sorunu olmaktadır (Collins, 2005: 572). Önemli diğer hususlar ise bazı aktörlerin güvenlikleştirme başvuru olasılığının neden yüksek olduğu ve demokratik ve anti-demokratik ülkeler arasında bu konu da bir farkın olup olmamasıdır. Aslında uluslararası sistemde birçok devlet farklı farklı konuları güvenlikleştirebilmektedir. Örneğin Sudi Arabistan ve Burma dini, SSBC kültürü İran ise hem kültürü hem de dini güvenlikleştirirken ABD ise özellikle 11 Eylül'den sonra terör sorununu aşırı güvenlikleştirerek ülkenin sosyal ve siyasi yaşamını şekillendirmiştir. Peki bu örneklerden sonra demokratik ve anti-demokratik ülkelerin güvenlikleştirme süreçleri arasında bir farklılıktan söz edebilir miyiz? Evet bir farklılıktan bahsetmek mümkündür. Demokratik bir sistemde hükümet her ne kadar kamuoyu tarafından

seçilmiş olmasının meşruiyetini sonuna kadar kullanmak istese de kamuoyunun (izleyici) varoluşsal tehdidi reddetme hakkı mevcuttur. Anti-demokratik ülkelerde ise tehdit algılama ve ikna aşaması başta ordu olmak üzere bürokratik ve siyasi elitlerin egemenliğinde olduğu için güvenikleştirmenin reddi açısından toplumsal baskı ve istekler yetersiz kalmaktadır ki bu da çok açık bir fark oluşturmaktadır (Emmers, 2012).

2.2.2. Güvenikleştirme ve Analiz Birimleri

Güvenikleştirmenin dört ana bileşeninden biri ve sürecin asıl yöneticisi konumunda bulunan güvenikleştirici aktörün analiz edilmesi teorinin anlaşılmasında önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenikleştirici aktör, referans nesnesine yönelik bir varoluşsal tehdit olması hakkında tartışmayı başlatan ve izleyiciyi buna ikna etmesi gereken bileşendir (Waever, 2003). Bu nedenle güvenikleştirici aktör hem yönlendirici hem de talepkâr bir karakterdedir. Güvenlik konuşma edimini gerçekleştiren güvenikleştirme aktörleri siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiciler ve baskı grupları gibi formlarda karşımıza çıkan kişi ya da gruplardır (Buzan vd., 1998: 40). Kazandığı seçimlerin meşrulaştırdığı siyasi liderler olarak karşımıza çıkan güvenikleştirici aktörler kurumsal ve bürokratik araçlarıyla izleyiciyi varoluşsal bir tehdidin varlığına inandırabilirse normal siyasi süreçlerin ötesine geçerek yasaları askıya alabilecek bir etkiye sahip olacaktır (Aradau, 2004).

Güvenikleştirme sürecinde etkin bir konumda olan güvenikleştirme aktörü devlet olarak karşımıza çıktığında aktör kavramı bazen sorunlu olmaktadır. Devletin hem referans nesnesi hem de aktör olma durumu nedeniyle bir karışıklık meydana gelmektedir. Tam olarak kimin ve neyin eylemde bulunduğunu söylemek devlet söz konusu olduğunda yanıltıcı olmaktadır. Ulusal güvenliğine yönelik gerçek ya da algısal bir tehdit ihtimalinde devletin referans nesnesi olarak konumu tam olarak karşımıza çıksa da aktörlük konusunda belirsizlik devam etmektedir. Bu belirsizlik alt birim ve bireylerin kolektif bir yapıyla devleti oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada Buzan ve diğerlerinde (1998: 40) “eylemi gerçekten yapan devlet değil, belirli departmanlarıdır ya da son kertede bireylerdir” anlayışı karmaşıklığın giderilmesi açısından önemlidir. Gündelik hayattan verilecek bir örnek konunun daha da iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Örneğin balinaların neslinin tükenme ihtimali ile avcılığının kabul edilemez olduğunu iddia ederek protesto edenler balinalar değildir bunun yerine başta Greenpeace olmak üzere çevresel hareketler tarafından eylem gerçekleştirilmektedir (Waever, 2003). Tıpkı bu örnekte olduğu gibi devlet söz konusu olduğunda son kararı bireyler verse de kolektif kimlik açısından devletin eylemi gerçekleştirdiği yanılgısı ortaya çıkmaktadır.

Güvenikleştirme sürecinde aktörün etkin bir konumda olduğu doğru olsa da varoluşsal tehdidi kabul etmesi gereken izleyicinin rolünün azımsanmaması gerekmektedir zira süreç özneler arasıdır. Kopenhag Okulu, güvenliğin aktörler tarafından inşa edilen öznel bir süreç olduğunu fakat

referans nesnesinin hayatta kalması gereken bir şey olarak meşruiyete sahip olmadığını ancak toplumsal kabullenmeyle meşru olacağını kabul etmektedir. Bu nedenle başarılı bir güvenikleştirme, güvenikleştirme aktörü tarafından değil, güvenlik söylemini kabul etmesi gereken izleyici tarafından kabulü ile hayata geçebilecektir. Bu nedenle güvenlik öznel bir ürün değil özneler arası bir süreç ile oluşan bir üründür (Buzan vd., 1998: 31). Güvenikleştirme de izleyicinin güvenikleştirme aktörüne yönelik resmi ve manevi olmak üzere iki tür destek sağladığı söylenebilir. Manevi destek daha çok izleyicinin gönüllü olarak ahlaki olarak sağladığı bir destek iken resmi destek belirli bir politikayı benimsemeye zorlayan statüdedir. İki destek arasında illaki bir uyum olmak zorunda değildir fakat yakalanacak uyum güvenikleştirmenin başarıya ulaşma olasılığını arttıracaktır (Roe, 2008).

Güvenikleştirme teorisinde aktör ve izleyici arasındaki ilişkinin temelinde referans nesnesine yönelik tehdit vardır. Referans nesnesine yönelik gerçek veya algısal tehditler güvenikleştirme aktörünün izleyiciyi ikna etmesi gereken ve sürecin tetiklenmesini başlatan önemli bir kavram olarak kabul edilmektedir. Teorinin temelinde referans nesnelerinin karakterlerinin bir fark yarattığı fikri hakimdir zira güvenlik konuşma edimini devlet adına yapmak tamamen farklı bir konu olan liberal uluslararası ekonomik düzenden değil yakın bir konu olan toplumdaki farklılıklardan (Laustsen ve Waever,2000). Özellikle devlet söz konusu olduğunda aktör ve referans nesnesi konusundaki karmaşa ulusal kimlik, devlet egemenliği ve millet gibi yakın kavramlar arasındaki ilişkiden dolayı daha da karmaşıklaşmaktadır. Örneğin ulusun bekası hem devletle hem de ulusla ilgi olduğundan dolayı bu noktada atıfta bulunan devlet elitleri açısından aktör ve amaç bakımından aynılaşmaktadır. Fakat bu noktadaki önemli husus referans nesnelerinin her birinin belirli bir söz edimi ve mantığa sahip olmasıdır (Waever, 2003). Bu noktada daha geniş bir güvenlik perspektifi yakalayan sektörel anlayış bu karmaşıklığın giderilmesine yardımcı olacaktır. Farklı dinamiklerin ve ilişki ağlarının var olduğu sektörler doğası gereği farklı aktör ve referans nesnelere içermektedir. Bu noktada varoluşsal tehdidin savunma boyutuna yönelik vurgu olan hayatta kalma ya da beka ile referans nesnesi ayrımının da yapılması gerekmektedir. Bir şeyin savunmasına yönelik atıf, referans nesnesinin oluşumuna yönelik farklı dinamikleri tetiklemektedir. Aynı referans nesnelerinin farklı sektörlerde görünebilir fakat farklı dinamikler tarafından şekillendirilebileceğini unutmamak gerekir.

Şekil 3: Güvenlik dilleri

Sektör	Referans Nesnesi	Varoluşsal Tehdit
Toplumsal	Ulus	Kimlik
Politik/Askeri	Devlet	Egemenlik
Ekonomik	Şirketler	Hak Yoksunluğu
Çevre	Doğa	Sürdürülebilirlik

Kaynak: Waever, 2003: 17

2.2.3. Güvenlikdışlaştırma

Güvenlikdışlaştırma kavramı tıpkı güvenikleştirme kavramı gibi Ole Weaver'ın 1995 yılında yayınladığı *Güvenikleştirme ve Güvenlikdışlaştırma* isimli makalesinde ilk defa ortaya çıkmıştır. Kopenhag Okulu'nun kendine münhasır bir icadı olsa da uluslararası ilişkiler literatüründe karşıtı güvenikleştirme kavramının yakaladığı popülerliğe ulaşamamıştır. Güvenikleştirme sürecinin tersine bir oluşuma atıfta bulunan güvenlikdışlaştırma süreci hakkında literatür eksikliğinden dolayı bir şüphelik oluşmaktadır. Güvenikleştirme ve güvenlikdışlaştırma kavramları Derrida'nın dikotomi olarak adlandırdığı kavramsal çiftler üzerine yaptığı epistemolojik analizini hatırlatmaktadır (Derrida, 1972). Tüm göstergelerin karşıt kavramların bir araya gelerek oluşturduğuna yönelik anlayış güvenikleştirme ve güvenlikdışlaştırma kavramlarının aynı anda ortaya çıkması ile somut bir örnek oluşturmaktadır. Birbirlerinin aleyhine olmayacak şekilde hiyerarşik yan yana dizilen kavramsal çiftlerden ilki orijinal ya da öz olarak ikincisi ise ek olarak görülmektedir. Bu nedenle güvenikleştirme daha öz olarak değerlendirilerek popüler olurken güvenlikdışlaştırma ikinci olmanın makus talihi ile gözden kaçırılan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Hansen, 2012).

Güvenlikdışlaştırma her ne kadar güvenikleştirme kavramının arkasında kalsa da Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımında son derece önemli bir konuma sahiptir. Kopenhag Okulu güvenikleştirmeyi kaçınılması gereken bir durum, güvenlikdışlaştırmayı ise önceleyen bir anlayışa sahiptir. Bu durumu ortaya çıkararak husus ise Kopenhag Okulu'nun kesin olarak güvenliği olumlu bir değer olarak kabul etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada Kopenhag Okulu'nun mevcut güvenlik literatüründeki eleştirel tutuşu bir kez daha ortaya çıkmaktadır zira Schmittçi anlayıştan etkilenen ve çoğunlukta olan diğer güvenlik çalışmaları güvenliğe olumlayıcı bir yorum getirmektedir. Herhangi bir konunun güvenlik ile bağdaştırılması siyasi alandaki konumunu yükseltirken aynı zamanda dost-düşman karşıtlığı üzerinden potansiyel tehditler içerisine girme

riskini barındırmakta ve güvenliğin gündemini genişletmektedir. Fakat güvenlik genişletilecek değil küçültülecek bir şeydir. Bunu da ancak meseleleri güvenlik gündeminden normal siyasi gündeme taşınması süreci olan güvenlikdışılaştırma ile mümkün olacaktır (Williams, 2003).

Güvenlikdışılaştırma, güvenlikleştirme için bir alternatif değildir aksine her iki süreçte güvenlikleştirme teorisinin bütünselliğine katkı yapmaktadır. Güvenlikleştirmenin baskın konumu ve etkili örnekleri güvenlikdışılaştırma hakkında kuşkulara neden olmaktadır. Fakat güvenlikdışılaştırmanın da etkili örnekleri mevcuttur. Güney Afrika'daki ırk sorununun güvenlikdışılaştırılarak siyasal alana dahil edilerek çözülmesi ve Apartheid rejiminin sona erdirilmesi başarılı bir örnek oluşturmaktadır (Emmers, 2012). Ama yine de Avrupa entegrasyonu bu husustaki en çarpıcı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında savaşların yürütülmesi için gerekli olan kömür ve çeliğin kıtanın barış ve huzuru için ortak kullanılması gerekliliğini paylaşan Robert Suchman ve Jean Monnet, Avrupa'nın gündemini askeri ve güvenlik kaygılarından arındırarak ekonomik refah gibi konulara kaydırmıştır (Waever, 2003: 13). Bu fikirler ışığında filizlenen süreç Avrupa'nın başat ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkileri güvenlikten arındırmasına ve kıtanın geri kalanına yayarak bir başarı hikayesine dönüşmüştür.

Kopenhag Okulu'nun güvenlikdışılaştırmayı güvenlikleştirmeye karşı önceleyen yaklaşımı özellikle teorinin önemli bir unsuru olan elitler üzerinden okunmalıdır. Elitlerin herhangi bir sorunu söz edimi ile güvenlik sorunu haline getirmesi önemli bir sorundur. Elitlerin otoriterlerinden kaynaklanan bu avantajı kendi menfaatleri için kullanarak kamuoyunu hiçe sayması ciddi sorunlar yaratabilir. Böylesi bir ihtimal kolayca kaçınılamayacak bir durum yarattığında bu sorun ancak güvenlikdışılaştırma ile aşılabılır (Collins, 2005: 572).

2.2.4. Güvenlikleştirmenin Eleştirisi

Kopenhag Okulu ve güvenlikleştirme yaklaşımı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ilk çıktığı dönemden günümüze popülaritesini arttırmış olsa da zaman içerisinde ciddi eleştirilere de maruz kalmıştır. Ekole karşı lider eleştirmen konumunda olan Bill McSweeney, Barry Buzan ve arkadaşlarının oluşturdukları yaklaşımı kimliğe karşı olan varsayımları üzerinden sıralamaktadır. McSweeney (1996)'e göre Kopenhag Okulu'nun kimlik tezi ancak *toplum* ve *kimlik* kavramlarının nesnellğine bağlıdır. Fakat toplumu tıpkı devlet gibi nesnel ve ontolojik statüye sahip bir olgu olarak kabul eden Durkheimci perspektifi kullanmak analizlerde toplumsal pratiklerin oluşturduğu *inşa sürecinden* uzaklaştırarak metodolojik bir hataya sebep olmaktadır. Topluma dair tanımlama kimliğin yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır zira kim olduğumuz bireylere dayatılan bir olgu değildir. İnsanların kim olduğu isteklerine ve tarihi kısıtlamaların sınırlarını belirlediği süreç ve müzakereler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır (McSweeney, 1998). Bu sebeptendir ki kolektif kimlik fikirleri toplumsal bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kopenhag Okulu'nun kimlik ve güvenlik etkileşiminde de metodolojik kaygı eksikliği gözlenmektedir. Ekolün, kimliğin güvenlik

açısından ele alınması ile ilgili olarak ampirik problemleri nadiren de olsa ciddiye almasına karşın felsefi problemleri göz ardı etmesi büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu manada ayrıntıların genel resme feda edildiği yorumunda bulunulabilir zira tezlerinin bu husustaki belirsizliği de bunu göstermektedir (McSweeney, 1996).

Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımının temelini oluşturan söz edimi anlayışı eleştirilen başka bir husustur. Anlamın iletildiği tek aracın dil olduğuna yönelik kabulleniş ciddi bir eksiklik olarak gözlenmektedir. Ekolün dile yönelik özel odaklanması, güvenlik anlamlarının ya da iletim sürecinin parçaları olan bürokratik ve fiziksel eylem biçimlerinin dışlanması neden olduğu için sorunludur. Dil, her ne kadar anlamın iletilmesinde merkezi bir rol üstlense de tek araç değildir özellikle görsel temsiller giderek güvenikleştirme sürecinde önemli roller üstlenmeye başlamıştır. Örneğin 11 Eylül saldırıları sonrası Dünya Ticaret Merkezi kulelerinin enkaz görüntüleri hemen sonrasında Irak'taki saldırıların görüntüleri Amerikan kamuoyunda güvenlik ve tehdit algısının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir (McDonald, 2008). Önemli bir diğer eleştiri ise Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme sürecinde izleyicinin rolünü göz ardı etmesi ile ilgilidir. Son dönem güvenikleştirme yazarlarından Thierry Balzac, sürecin başarısının güvenikleştirici aktörün *izleyicinin onayını (perlocutionary)* yani izleyicinin onun kırılma noktasına daha duyarlı hale gelip gelmemesine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Güvenikleştirmenin, güvenikleştirici bir aktörün çeşitli araçlarla başta ulus gibi bir izleyiciyi referans nesnesine ikna edilme süreci olarak kavramsallaştırılması güvenikleştirmenin izleyici merkezli bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır (Balzacq, 2005).

Eleştirilen bir diğer husus ise güvenikleştirme hamlelerinin başarılı olmasını sağlayan kolaylaştırıcı koşulların rolüyle ilgilidir. Söz ediminin biçimi, güvenikleştirici aktörün rolü ve tarihsel olarak tehditle olan ilişkisi şeklinde tanımlanan koşullar teorinin dayandığı bağlamsal faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kopenhag Okulu ilk çalışmalarında güvenikleştirme yaklaşımlarının gerçek dünyaya tam olarak rehberlik edemeyeceğinin farkına vararak sonraki çalışmalarında kolaylaştırıcı koşullar olarak adlandırdıkları bağlamsal faktörler ile daha kapsamlı bir teori oluşturmaya çalışmıştır. Fakat kolaylaştırıcı koşulların tam olarak kavramsallaştırılmamış olması teoriye bağlam üzerinden eleştiriler getirmektedir. Ekolün kolaylaştırıcı koşullara yönelik hassasiyetinin sınırlanmasının sebebi ise teoriye nesneliliğin yeniden dahil edilmesine yol açabileceğine yönelik endişedir. Aynı zamanda koşulların, dış maddeselliğe nedensel bir rol atfedebileceğine yönelik algılama Waeber'in tehdidin tarihsel koşullar ile ilişkisine yönelik vurgusu bu noktadaki izlenimleri zayıflatmıştır. Fakat Kopenhag Okulu'nun post-yapısal konumu ve kolaylaştırıcı koşullar arasında bir gerilim yaratmaktadır. Dahası kolaylaştırıcı koşulların sorunlu olması ve vurgulanması Kopenhag Okulu'nun post-yapısal olarak okunmasını zorlaştırmaktadır (Strizel, 2007). Kolaylaştırıcı koşulların yeterince kurumsallaşmamış ya da çok az uygulanmış olmasının nedeni tehdit ve tarihsel ilişkisinin ekolün düzenli ve tutarlı bir analiz çerçevesi oluşturmasını engelleyebileceğine yönelik endişesi olabilir. Yine de koşulların rolünün

güvenikleştirme için karşılanması gereken gereksinim olduğunun farkına varılmalı ve daha açık ve yorumlayıcı bir yaklaşım belirlenmelidir (McDonald, 2008).

Kopenhag Okulu, söylem analizinde söylemsel uygulamalardan ziyade yüzeydeki söylemsel yapılara odaklanırken söylemsel yapıdaki değişimi hafife almaktadır. Söylemsel yapının yüzeyinde değişimin mümkün olsa da normal şartlar altında ağır politik maliyetleri nedeniyle olası olmadığına dair tutumları eleştirilmektedir. Söylemsel yapı, söylemsel pratik yoluyla durağan değil sürekli yeniden inşa halindedir (Diez, 2001: 18). Kopenhag Okulu'nun söylem analizindeki bu eksiklik post-modern bağlantıları ile ortaya çıkan *eleştirel söylem analizi* yaklaşımı ile giderilebilir. Eleştirel söylem analizi yaklaşımı tıpkı Kopenhag Okulu gibi toplumsal kimliklerin ve eşitsizliklerin hem oluşturulmasında hem de sürdürülmesinde dilin merkezi rolünü kabul ederken aynı zamanda söylemin arka planına dair vurgusu ile farklılaşmaktadır. Eleştirel söylem analistleri, aktörlerin kendi normatif ve etik arka planlarının söyleme yansımaları analiz ederek net bir politik konum belirlemektedir. Özellikle ırkçı ve yabancı düşmanı söyleme dair kapsamlı analizleri ile eşitsizlikten en çok zarar görenlerle empati kurmaktadır (Hart, 2010:13).

Eleştirel söylem analizi yaklaşımı, iktidar ilişkilerinin söylem aracılığı ile hem müzakere edildiğini hem de gerçekleştirildiğini öne sürerek güç ilişkilerini de analize dahil ederler. Güç ilişkilerinin analizi konuşma etkileşimlerini kimin kontrol ettiğine ve bir kişinin konuşmasına kimin izin verdiğini ortaya çıkarmaktadır. Esasında herhangi bir sosyal yapı içerisinde kişilerin konuşma hakkına sahip olması ve etki gücü etnik yapısı ile doğrudan ilişkilidir (Paltridge, 2012: 188). Eleştirel yaklaşımın güç ilişkileri daha çok Foucault'un teorik analizlerinden etkilenmektedir. Geleneksel yaklaşımın dili sadece cümle üzerinden yüzeysel değerlendirmesine karşın Foucault söylemi metin, konuşma ve kullanılan dil üzerinden tanımlamaktadır. Foucault'ın derinleştirme yaklaşımından etkilenen eleştirel yaklaşım, Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirici aktör haricindeki söylemi göz ardı etmesine karşın söylemin karşılıklı bir süreç olduğunu savunmuş ve söylemi metinlerin ya da iletişimsel olayların ötesine taşıyarak metinlerarasılık kazandırmıştır (Motschenbacher, 2016: 54).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA GÜVENLİĞİNİN GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

3.1. Avrupa Güvenlik Konseptinin Oluşumu

Günümüzde demokrasi ve sosyal adaletin beşiği olarak kabul edilen Avrupa tüm ona ithaf edilen nitelermelere rağmen tarihte kavramsal olarak çok kolay tanımlanamamıştır. Avrupa kavramının kökenine yönelik birçok tartışma mevcutsa da bu konudaki önemli bir teori Semitik kökenli olduğunu ve *gün batımındaki toprak* anlamına geldiğini iddia etmektedir (Malmberg ve Stråth, 2002: 1). Coğrafi konum üzerinden şekillenen bir tanımlama yıllar içinde kıtada yaşanan yapısal değişikliklerle birlikte günümüzde hala Avrupa'nın sınırları konusundaki tartışmaları körüklemektedir.

Sınırları üzerindeki ihtilaflar özellikle muğlak bir kavram olan güvenlik ile bir araya geldiğinde tanımlanması daha zor bir soruna dönüşmektedir. Yine de birleşik bir Avrupa güvenliği ilk olarak merkezi bir güç örgütlenmesinden ziyade gevşek bir yapıya sahip Roma İmparatorluğu döneminde karşımıza çıkmaktadır (Buzan ve Waeber, 2003: 345). Günümüzde AB entegrasyonu ile kurumsallaşmış bir merkezi düzene sahip olan Avrupa sınırlarını sadece coğrafi ve siyasi olarak değil sosyokültürel bir birikimle de şekillendirmiştir. Örneğin Aydınlanma dönemine kadar dinsel bir tanımlama olarak karşımıza çıkan Avrupa tanımı Aydınlanma ile laikleşmiş ve Doğu medeniyetine karşı bir imaj üzerinden evrensel bir medeniyet projesi olarak sistematikleştirilmiştir (Tabak, 2008: 74). Aydınlanma'nın ilk evrelerinde Avrupa, tarafsızlık ve ortaklık üzerinden bir tanımlamaya sahipti. Kıtadaki barışın konfederatif bir yapıyla sağlanabileceğine yönelik ortak kabulleniş ancak II. Dünya Savaşı sonrasında siyasi ve coğrafi manada hayat bulduğu gibi Avrupalılık kimliğini de yaratmıştır (Davies, 1996: 7).

Avrupa kıtası tarih boyunca merkezileşme, parçalanma gibi birçok yapısal değişikliğe uğrayarak bugün en kurumsallaşmış bölge olarak kabul edilmektedir. Bu süre zarfındaki dalgalanmalar özellikle Avrupa güvenliğinin doğasının şekillenmesine neden olmuştur. Avrupa güvenliği yalnızca AB entegrasyonu üzerinden okunamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Avrupa güvenliği süreç içerisinde üç yapısal modelin etkileşimi ile oluşmuştur. Bunlardan ilki AB entegrasyonu, ikincisi özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Doğu-Batı arasındaki diyalogun tahsisinde önemli bir etkisi olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), üçüncüsü ise II.

Dünya Savaşı sırasında 1941 yılında imzalanan Atlantik Bildirgesi² ile başlayan ABD-Avrupa transatlantik ilişkilerinin güvenlik alanına en net yansıması ile olan NATO'dur (Gürkaynak, 2004). Bütüncül bir perspektif ile Avrupa güvenliğinin anlaşılması mümkün olacaksa da bu tez çalışmasında AB entegrasyonu üzerinden bir güvenlik değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.1.1. Avrupa Güvenlik Konseptinin Unsurları

Günümüzdeki Avrupa güvenliğinin mevcut konumu II. Dünya Savaşı'nın uluslararası sistemde yaratmış olduğu yapısal değişimlerin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki dünya savaşı da etki bakımından küresel sonuçlara neden olsa da baş aktörleri ve tutumları özelinde Avrupa için bir iç savaş olarak da değerlendirilebilir. 1945'ten itibaren Avrupa'nın başat güçleri savaşın neden olduğu yıkımın da etkisiyle uluslararası sistemdeki hâkim konumlarını ABD ve SSCB'ye kaptırdı (Buzan, 1989: 20). Bu güçlü çöküş fiziksel bir görünümün ötesinde ruhsal bir çözülme demektir zira Aydınlanma'dan itibaren etkili olan tarafsız ve yekpare bir Avrupa düşüncesi ciddi yara almıştı.

Avrupa'nın güvende olabilmesinin ancak kıtadaki başta sınır sorunları olmak üzere kronikleşmiş sorunların çözülebilmesiyle sağlanacağına yönelik yeni perspektif defaatle tartışılmış ve Atlantik ötesi müttefikler tarafından da olumlu karşılanmıştır. 1951 yılında Avrupa entegrasyonunun Jean Monnet ile iki kurucu babasından biri olan Robert Schuman "Avrupa askeri ya da ekonomik bir topluluk olmadan kültürel bir topluluk olmalıdır" ifadesiyle güvenliğinin ancak Avrupalılık kimliğinin oluşturulabilmesiyle mümkün kılınabileceğini ortaya koymuştur (Ham, 1995: 524). Schuman'ın ifadelerinde de gözlemlenebilecek pasifist rüyası 1950'lerin başında özellikle Batı Avrupa'da hakimdi. Fakat Soğuk Savaş'ın zorunlukları sebebiyle silahlı güvenlik retoriği pasifist rüyanın yerini aldı (Malmberg ve Stråth, 2002: 3). Soğuk Savaş sürecinde Avrupa güvenliğinin sağlanması noktasında 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması son derece önemli bir parametredir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma ismiyle nazire yapar gibi sadece entegrasyonun kurumsallaşmasını değil Roma İmparatorluğu dönemindeki gibi ortak yekpare bir Avrupa güvenliğinin sağlanması noktasında da son derece önemlidir.

Avrupa güvenliği açısından asıl önemli kırılma uluslararası sistemde yapısal bir değişikliğe neden olarak güvenliğe yönelik algılamaları değiştiren Soğuk Savaş'ın bitişidir. Tabii ki 1989 yılında yıkılan Berlin Duvarı birleşik bir Avrupa için fiziki olduğu kadar manevi olarak da önemli bir adımdır zira yıllarca duvarı aşmak isteyen yüzlerce insana mezar olan duvar tüm dünyayı ikiye böldüğü gibi Avrupa için bir utanç kaynağı idi. Fiziki ve fikri duvarların ortadan kalkması ile yeni

² ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ve Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill arasında 14 Ağustos 1941'de Newfoundland'da imzalanan belgede savaşın nasıl yürütüleceğini ve alınacak önlemlerin yanı sıra savaş bittikten sonra uygulanması gereken kurallarda teyit edilmiştir (The Office of Historian, t.y.)

devletlerin ortaya çıkmasına da binaen Avrupa'nın etki sahası da genişledi. Özellikle Rusya, Soğuk Savaş döneminde uluslararası siyasete dahil olarak Avrupa dışına çıkartıldığı için yeni düzende Avrupa'nın güvenliği açısından önemli bir mesele olarak kabul edilmekteydi. Bu noktada AGİT'in etkisiyle 1970'lerin ortalarından itibaren Helsinki süreci ile kurulan Doğu-Batı etkileşimi önemlidir. Helsinki süreci mevcut ulusal sınırların değiştirilmemesi öncülü ile yapısal değişiklikler karşısında Avrupa'nın güvenliğini korumuştur (Banerjee, 1999: 307).

Soğuk Savaş'ın bitişi Avrupa güvenliği hususunda asıl olarak algısal anlamda bir değişikliğe neden olmuştur. Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu doğası gereği devletlerin *konum belirleme* odaklı bir siyaset izlemelerine neden olurken Soğuk Savaş sonrası dönem tek kutuplu bir yapıyla devletleri konum belirlemeden ziyade tehdide karşı davranış sergilemeye mecbur bırakmaktadır. Tehdit algısındaki değişimin doğal bir sonucu olarak kabul edilebilecek bu davranış değişikliği güvenleştirmeyi önemli bir siyaset biçimi haline getirmiştir (Tabak, 2008: 78). Güvelliğe yönelik bu algısal değişikliğin önemli bir sebebi de Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan NATO ve BAB gibi örgütlerin yeni döneme uygun olarak yeni misyonlar edinmesiyle de yakından alakalıdır. Yine AGİT'in 1994 yılında kabul ettiği *Güvenliğin Siyasi-Askeri Yönlerine İlişkin Davranış Kuralları* Avrupa güvenliğinin pekiştirilmesi açısından önemlidir. 1995 yılında kabul edilen Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması ile Atlantik'ten Urallara kadar taraf 30 devletin ağır silahlarını 50.000 ögeden fazla azaltması hem uluslararası hem de Avrupa güvenliği açısından önemli bir adımdı (SIPRI, 1997). Fakat tüm bu adımlar Avrupa güvenliğini rahatlatırsa da yeni tehditlerin ortaya çıkmasına engel olamadı. Yeni dönemin tehditleri olarak adlandırılan etnik çatışmalar, terör, ve çevre sorunları gibi tehditler Avrupa güvenliğini tehdit etmeye başladı. 11 Eylül saldırıları ile yeni tehditlerin en marjinal yüzüyle karşılaşan Avrupa güvenlik konusundaki bakışımı şiddetlendirdi ve güvenleştirmeye bir pozisyon almaya başladı.

3.1.1.1. AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası

Avrupa güvenliğinin temelini oluşturan Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) sadece entegrasyonun parçası olmaktan öte çok taraflı bir iş birliğinin tezahürüdür. Özellikle Soğuk Savaş döneminden itibaren kıtanın koruyuculuğunu üstlenen NATO ve BAB ortak güvenliğin oluşturulma sürecinde son derece önemlidir. Soğuk Savaş bitiminde o zamanki adıyla Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), Transatlantik ilişkilerin geliştirilmesi ve NATO ve BAB'a ait yetenek, varlık ve destek unsurlarının ortak bir Avrupa komutasında operasyonlarını sürdürülmesi amacıyla geliştirilmiştir (Eur- Lex, t.y.) 1991 yılında kabul edilen AB'nin kurucu metni Maastricht Anlaşması'nın j-4 maddesi ile ortak güvenlik politikasının zaman içerisinde Avrupa'nın güvenliği hakkındaki tüm sorulara cevap olacağına açıklanması bütüncül bir güvenlik için ilk adımı atılmıştır (Moralı, 1996). 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile AGSK, 2007 yılında imzalanan Lizbon Anlaşması ile BAB, AB'ye devredilmiş ve OGSP altında tek bir çatıda toplanmıştır.

11 Eylül terör saldırısı tüm dünyada olduğu kadar AB için de bir uyandırma çağrısı olmuştur zira insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi bulunan terör kavramı ulaştığı etki itibarıyla küresel bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Uluslararası sistemde şiddetin hâkim olduğu bu karanlık dönemde AB'nin yeni tehditlere uygun olarak kapsamlı bir ortak güvenlik stratejisinin oluşturulması gerekliliği tartışılmaya başlandı. 19 Haziran 2002'de Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin (ADHBK) Selanik Zirvesi'nde güvenliğe kapsamlı ve bütüncül bir strateji vurgusu Aralık 2003'te Brüksel Zirvesi'nde dönemin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan *Daha İyi Bir Dünya'da Güvenli Bir Avrupa: Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS)* onaylanarak resmîyete dökülmüştür. Solana Belgesi olarak da adlandırılan metinde AB'nin küresel bir aktör olduğunu ve uluslararası ilişkilerde sorumluluk almaya hazır olduğunun belirtilmesi önemlidir (Council of the European Union, 2003).

AB'nin ilk güvenlik strateji belgesi Avrupa içerisinde yoğun tartışmaların yaşandığı bir ortamda hayat buldu. 2002 yılında kabul edilen ABD Ulusal Strateji Belgesi'nin bir yansıması olarak hayat bulan belge doğası gereği Atlantik ötesi çalkantılı gündemi de yansıtmaktaydı. ABD'nin tek yanlı Irak müdahalesinin etkileri altında henüz bütüncül bir tavır alamayan AB içerisindeki farklı görüşteki üyeler entegrasyonun ortaklık duygusu açısından önemli bir tehdit oluşturdu. Böylesi sancılı bir sürecin sonunda ortaya çıkan 2003 Belgesi AB'nin güvenliğe dair gelecek perspektifini yansıtmaması açısından önemlidir (Quille, 2004). Esasında her ne kadar ABD stratejisinin en temel argümanı olan tek taraflı *önleyici strateji (preventive strategy)* AB stratejisinde çok taraflılık vurgusu ile bertaraf edilse de tamamen yok sayıldığı söylenemez. AGS'nin ilk taslağında önleyici angajmana atıfta bulunulması karşısında kamuoyunda çıkan tartışmalarla birlikte *etkili çok taraflılık* şeklinde bir güncellenme yapılmıştır. Konsey'de Solana'nın başını çektiği bir gurubun kapalı bir süreç sonucunda ortaya çıkardığı belge entegrasyon içerisindeki farklı görüşteki üyelere rağmen AB'nin kurumsal bir aktör olarak güvenliğe dair perspektifini yansıtmaması açısından son derece önemlidir. Taslaklar arasındaki önemli bir diğer fark ise ilk taslakta Kitle İmha Silahları (KİS) en önemli tehdit olarak kabul edilirken ikincisinde potansiyel olarak en büyük tehdit olarak değiştirilmesidir (Anderson vd., 2011). Bu iki değişiklik her ne kadar gelen tepkiler ile yumuşatılsa da AB'nin tehditleri potansiyel üzerinden değerlendirerek güvenlikleştirme yoluna gittiğini doğrulamaktadır.

Avrupa'nın bütünlüğüne dair hissedilen potansiyel tehditle beraber artan güvenlik retorikliği savaş ve yıkım içeren kötü şöhretli geçmişinin bir yansımasıdır. Geçmişin acı hatıraları üzerine inşa edilen barış içerisinde bütüncül bir Avrupa fikri Irak Savaşı'na yönelik tepkilerle ciddi bir yara alabilirdi. Bu nedenle entegrasyonu görünür hale getiren ODGP'nin güçlendirilmesine yönelik birtakım adımlar atıldı. AB bir aktör olarak Avrupa'yı bir başvuru nesnesi olarak kabul ederek retorik geliştirdi zira tarihsel yatkınlığı ile bir iç parçalanma tüm kıtada barışın kaybedilmesine yol açacakbilirdi (Buzan ve Waeber, 2003: 356). 2004 Madrid ve 2005 Londra terör saldırıları ile AB içerisindeki endişenin giderek artması ile 2003 yılındaki AGS'nin 2008 yılında yeniden gözden

geçirilme süreci başladı. 12 Aralık 2008 tarihinde *Avrupa Güvenlik Stratejisinin Uygulanmasına İlişkin Rapor* yayımlandı fakat bu rapor 2003 yılındaki AGS'nin revizyonu olamadı ve daha az etkili oldu (Anderson vd., 2011: 22). Ortak anayasa tartışmaları nedeniyle de zedelenen AB hem entegrasyonun hem de ortak güvenliğin sağlamsına yönelik en önemli hamlesini 2007 yılında imzalan ve 2009 yılında hayata geçirilen Lizbon Antlaşması ile hayata geçirmiştir. Bu adım güvenikleştirme teorisinin geliştirdiği *sorun şimdi çözülmezse çok geç olacak ya da başarısızlığın telafi etmenin mümkün olmayacağı* hayatta kalma retorikinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

3.1.1.2. Temel Anlaşmalar

Fikri temelleri II. Dünya Savaşı sırasında atılan birleşik Avrupa düşüncesi 1957 yılında kabul edilen Roma Antlaşması'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kurmasıyla hayata geçirildi. Fakat ekonomik sektördeki iş birliğinin diğer sektörlerde iş birliğine yol açacağı düşüncesi her daim saklı kalmakla birlikte ortak güvenliğin oluşturulmasına dair en ciddi adım 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile mümkün olmuştur. Roma Antlaşması'nın imzalanmasının ardından geçen yaklaşık kırk yılda ortak dış politika ifadesinin hiçbir antlaşmada geçmemesi üye ülkelerin ekonomik alanda pekiştirdikleri iş birliğinin siyasi ve sosyal alana taşıma noktasındaki çekincesini gözler önüne sermektedir. ODGP 1993 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile AB'nin üç sütunundan ikincisi olarak kabul edilerek 1970'li yıllardan beri devam eden Avrupa Politik İşbirliği'nin yerini almıştır (Lorca, 2007). Bu değişimin temel nedeni Soğuk Savaş'ın bitişi ile uluslararası sistemde yaşanan yapısal değişikliklerdir.

11 Eylül ile hayatımıza giren uluslararası terörizm tüm dünyada siyaseti sertleştirmiş ve güvenliğe dair kuşku arttırmıştır. Transatlantik ilişkilerde derin farklılıkların ortaya çıkması ve tehdit algısının değişmesi AB entegrasyonunun daha da sağlamlaştırılması gerekliliğini ortaya çıkardı. Bu nedenle AB'yi daha demokratik, şeffaf ve güvenli kılmak üzere 2007 yılında Lizbon Anlaşması kabul edilmiş ve tüm üye ülkelerin onaylaması ile 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir (European Union, t.y.). Lizbon Antlaşması'nın OGSP'ye getirdiği önemli yenilik ise Petersberg Görevleri'nin genişletilmiş olmasıdır. Lizbon Antlaşması ile silahlı saldırı durumunda yardım yükümlüğü kabul edilerek AB'nin üye devletlerin ulusal savunmaları hariç her türlü operasyonu başlatabileceği teyit edilmiştir (Biscop ve Coelmont, 2010: 21). Bu değişiklik AB'nin güvenlik hususunda sadece stratejik olarak değil operasyonel anlamda yeteneklerini arttırdığını göstermektedir.

Avrupa güvenliğine dair yapılan okumalarda önemli bir parametre de 1985 yılında imzaya açılan ve Amsterdam Antlaşması ile yürürlüğe giren Schengen Antlaşması'dır. Günümüzde özellikle Schengen üzerinden güvenikleştirme ile ilişkilendirilen göç konusu ilk olarak Trevi, Göç Üzerine Ad Hoc Grubu ve Schengen Grubu gibi hükümetler arası forumlarda önemli bir mesele haline geldi (Huysmans, 2000: 751). Gayri resmi toplantılar ile devam eden süreç 1999 yılında

yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile AB müktesebatına dahil edilen göç, ilk kez terörizm ve suç gibi bir güvenlik meselesi ile ele alınmıştır. Güvenliğe dair bu algısal değişim Schengen Antlaşması'nın içeridekileri, dışardakilerden ayıran bir sınır olarak kabul edildiğini göstermektedir (Gabrielli, 2014: 312). II. Dünya Savaşı sırasında bir askeri propaganda terimi olarak kullanılan ve günümüzde yasadışı göç ile ilişkilendirilen *Avrupa Kalesi (Fortress Europe)* Schengen ile ortaya çıkmıştır. Her ne kadar dış sınırlar üzerinde artan kontrol ile serbest dolaşımı sağlasa da Avrupa için güvenli iç mekân, güvensiz dış dünya algılamasına neden olmaktadır.

3.1.1.3. Diğer Unsurlar

Avrupa'daki güvenlik algısının analizinde entegrasyon dışındaki önemli bir diğer husus transatlantik ilişkilerdir. Avrupa'nın hem NATO hem de ikili ilişkiler üzerinden gerçekleştirdiği birikimin tahlili son derece önemlidir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde kıtanın güvenliğini güvence altında tutan ABD ve NATO birleşik Avrupa fikrine son derece önem veriyordu. Amerikan rüyasının başarılı modeli üzerinden *Avrupa Birleşik Devletleri* rüyası Atlantik'in öte tarafında II. Dünya Savaşı öncesinde dahi kabul görmekteydi. Savaş sonrası süreç her ne kadar ABD'de olduğundan farklı ilerlese de Marshall Planı ile kıtanın yeniden dönüşümüne destek olan Ekonomik İşbirliği İdaresi Yöneticisi Paul Hoffman 1949'da Avrupa Pazarı'nın bir ideal değil gereklilik olduğunu ifade etmiştir (Wolfers, 1963: 755). Soğuk Savaş sırasında bir gereklilik olarak gelişen ilişkiler Charles de Gaulle sorunu gibi birkaç münferit gelişme haricinde olumlu seyretmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitişi küresel siyasi manzarayı değiştirdiği gibi özellikle Avrupa'da süregelen ana tehdit kaynağının ortandan kalkmasının sonucu olarak temel savunma anlayışında radikal bir kırılmaya neden olmuştur. Geçmişte pozisyon alma şeklinde ortaya çıkan güvenlik karşı davranış sergileme ile yer değiştirirse de birçok farklı tehdidin ortaya çıkması transatlantik iş birliğinin modasının geçmesine değil bilakis daha da önem kazanmasına neden olmuştur (Gärtner, 1998). Varşova Paketi sonrasında varoluş tartışmalarına neden olan NATO değişen tehditler üzerinden yeni vizyon ve misyonu ile transatlantik ilişkileri geliştirmiştir. NATO yeni dönemin getirmiş olduğu koşullar gereği yeni misyonunu *önleyici diplomasi (preventive diplomacy)* anlayışı ile kriz yönetimi (*conflicts management*) uygulamaları ile şekillendirmiştir (Gürkaynak, 2004). Özellikle Avrupa'nın huzur ve barışı için tehdit olan Bosna ve Kosova Krizleri'nde sergilemiş olduğu kriz yönetimi AB'nin operasyonel yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. 11 Eylül sonrasında ittifak ilişkileri sıkıntılı bir seyir izlemişse de terörizmin sınır tanımazlığı güçlü iş birliğini zorunlu kılarak Avrupa güvenliğini şekillendirmeye devam etmiştir.

3.1.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası

Bir devletin ya da örgütün tarihsel birikimler ve mevcut koşullar ile oluşturduğu savunma politikaları gelecekte yaşanabilecek gerçekleşmeyen potansiyel meseleler hakkında yaptığı hazırlıktır. Şu an kurguladığımız gerçeklik gelecekteki gerçeklikle farklılaşabilir fakat asıl mesele *öngörülebilir geleceği* inşa etmek ve hazırlıksız yakalanmamaktır. Geleceğin öngörülebilmesi ancak mevcut ve potansiyel koşullara göre hazırlanmış ve siyasi bir rehberliğe dayanan güvenlik politikaları ile mümkün olacaktır (Gray, 2008). OGSP, Avrupa'nın savunma kimliğinin sonucunda neticelenmiş ve entegrasyonun öngörülebilir geleceği açısından önemli bir unsurdur.

2001 yılı itibariyle girdiğimiz terör çağı AB'nin Soğuk Savaş sonrasında kurguladığı güvenlik algısını daha sertleştirmiş ve kurumsal anlamda ciddi yapılanmaya gitmesine neden olmuştur. OGSP, AB öncelikleri doğrultusunda kendine ait bütçesi bulunan, kalıcı ya da geçici askeri ve sivil misyonları içeren bir yapıdadır. 2003 yılında yayınlanan AGS ile ciddi adımların atıldığı güvenlik stratejisinin gelişmesinde AB'nin ilk askeri operasyonu olan ve NATO operasyonlarına destek olmak için 2003 yılında oluşturulan Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nde EUFOR Concorida ile başlayan süreç operasyonel yeteneklerin kazanılmasında önemlidir (Biscop & Coelmont, 2010). AB bugüne kadar dört askeri operasyonu tamamlarken üç tanesine devam etmektedir. Aynı zamanda sivil-askeri operasyonları da bulunan AB, altı tanesini tamamlarken on bir operasyona devam ettirmektedir.³

3.1.2.1. Askeri Anlamda Yetenekler

AB güvenlik ve savunma politikaları neticesinde ortaya çıkan askeri yetenekler entegrasyon, transatlantik ilişkiler ve Avrupa askeri-sınai kompleksi arasındaki güvenlik üçlüsünün sonucudur. Entegrasyon açısından bakıldığında 1992 yılında BAB'da kabul edilen ve bugün OGSP'de konuşlanan Petersberg Görevleri'nin Madde 42(7)'de belirtilen kriz yönetimi, toplu savunma ve iç güvenliğin siyasi hedefler olarak belirlenmesi askeri anlamda bir temel oluşturmaktadır (Engberg, 2021: 11). 2004 yılında OGSP'nin daha etkin hale getirilmesi amacıyla Avrupa Savunma Ajansı (ASA) kurulmuştur. Avrupa savunmasının merkezinde bulunan ASA, üye ülkeler arasındaki savunma yeteneklerinin ve iş birliğinin geliştirilmesi, savunma sanayisinin geliştirilmesi ve AB politikaları için askeri ara yüz olmak gibi üç ana misyona sahiptir (European Defence Agency, t.y.)

Avrupa savunmasının kurumsal kimliği olan ASA, Avrupa Savunma Fonu (EDF) ve Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) gibi iki temel bileşene sahiptir. EDF, Araştırma ve Geliştirme-satın alma kollarında olmak üzere 2016 yılında OGSP'nin etkinliğini arttırmak amacıyla ilan edilmiştir. Araştırma Fonu'na 2019 yılı sonuna kadar 90 milyon Euro, 2020'den sonraki her yıl için

³ Bkz: Ayrıntılı bilgi için: (European Union External Action (EEAS), 2019).

500 milyon Euro hibe edilirken Geliştirme-satın alma fonu için ise 2020 sonuna kadar 500 milyon Euro sonraki her yıl için ise bir milyar Euro hibe edilmiştir. 2021'den 2027'ye kadar olan sürede sekiz milyar Euro'luk bir büyüklüğe ulaşacak olan EDF, Avrupa silah endüstrisini küresel bir aktör haline getirme amacındadır (Ruiz vd., 2021: 32). PESCO, Lizbon Antlaşması'na binaen 2017 tarihinde üye ülkeler arasındaki askeri yeteneklerin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Malta ve Danimarka haricindeki 25 AB üyesi devletin katıldığı iş birliği, silahlı kuvvetlerin operasyonel hazırlığı konusunda yetenek gelişimi ve planlama noktasında yasal bir çerçeve oluşturmaktadır (European Defence Agency, t.y.). Bu yasal dayanak ülkelerin askeri yeteneklerini arttırırken entegrasyonun tıpkı ekonomi sektöründe olduğu gibi bütünlük bir Avrupa askeri gücünün oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

AB'nin askeri unsurlarından biri de krizlere hızlı askeri müdahale ile cevap verilebilmesi amacıyla kurulan AB Savaş Grupları'dır. Temelinde minimum askeri unsurlarla hızlı bir etki sağlayarak daha büyük operasyonların ilk aşamasını oluşturmak olan Savaş Grupları 1500 personelden oluşmaktadır. Konsey kararı ile oluşturulan bu askeri unsurlar en az 30 en fazla da 120 güne kadar uzatılabilir durumdadır (European Union External Action, 2003). Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde krizle mücadele yöntemlerinden olan bu unsurlar transatlantik ilişkilerin bir yansımasıdır. Savaş Grupları'nın NATO'daki karşılığı NATO Mukabele Güçleri 2002 yılındaki Prag Yetenekleri Taahhüdü ile kabul edilen kararlar çerçevesinde kurulmuştur. Kriz yönetimi yeteneklerinden biri olan bu unsurlar tıpkı Savaş Grupları gibi acil müdahale misyonudur (NATO, t.y.). 2003 yılında kriz yönetiminde yaşanan bu değişim dikkate değerdir zira AB açısından da AGS'nin oluşturulması ile başlayan bir güvenlik algısı değişimi göze çarpmaktadır. NATO'nun yeni döneme uygun yeni misyonları AB için bir dayanak noktası oluşturarak askeri operasyonların evriminde önemli bir rol oynamaktadır.

AB'nin askeri yeteneklerinin gelişmesinde askeri-sınai kompleksin lobicilik faaliyetlerinin de etkisi vardır. ASA'nın fikirsel temelleri Avrupa Havacılık ve Uzay Şirketi (Airbus) ve Avrupa Savunma Sanayi Grubu'nun da dahil olduğu bir savunma çalışma grubunda atılmıştır. Dönemin Airbus yöneticilerinden Michel Troubetzkoy ASA'nın Airbus'ın parçası olduğunu ve önerilerini yansıttığını ifade etmiştir (Tansey, 2018: 81). Avrupa Komisyonu tarafından düzenlenen güvenlik araştırma programlarında silah endüstrisi temsilcilerinin olması ve AB yetkili birimlerine ayrıcalıklı erişim imkanına sahip olması önemlidir. Örneğin Avrupa Komisyonu tarafından 2016'da kurulan Koruma ve Güvenlik Danışma Grubu'nun (PASAG) 30 üyesinden yedisi silah endüstrisi lobicileriydi. AB ve silah endüstrisi arasındaki bir diğer yakın ilişki özellikle ASA yöneticilerinin sonrasında başta Airbus olmak üzere silah şirketlerinde çalışmaya başlamalarıdır. Örneğin Avrupa Komisyonu'nda uzun yıllar yöneticilik yapan Burkard Schmitt ya da eski ASA İcra Kurulu Başkanı Jorge Domecq kariyerlerine Airbus'ta devam etmektedir (Ruiz vd., 2021). AB ve silah endüstrisi arasındaki bu geçişlilik 2019 yılı itibarıyla güçlü savunma bütçelerinin oluşturulması açısından da önemlidir. Avrupa güvenliği konusunda karar merci yetkililerinin

lobiciler ile olan ilişkisi göz önüne alındığında askeri-sınai kompleksin Avrupa güvenliğinin algısal dönüşümünde etkisi olduğu gerçeği yadsınamaz.

3.2. Avrupa Güvenliğinin Güvenleştirilmesi

Avrupa yaklaşık seksen yıllık bir birikimin ürünü olan entegrasyon ile sağladığı ekonomik, siyasi ve sosyal ortak kurumsal kimlikle cazibe merkezi olarak kabul edilmektedir. Kıtada geçmişte birbirlerine düşmanlık beslemiş devletler arasında yakalanan barış ortamı dışardan gelebilecek potansiyel tehditler ile zedelenebilir. AB, Soğuk Savaş sonrasında Doğu Avrupa’da ortaya çıkan istikrarsızlık karşısında ciddi bir tehdit algılamıştır. Bu tehdidi bölge ülkelerinin entegrasyonu hedeflemesi ve Rusya tehdidi karşısında ezilmelerinin bir sonucu olarak bölge ülkelerini entegrasyona dahil ederek bertaraf etmiştir (Buzan, 2003: 364). 11 Eylül’ün ardından Irak Savaşı konusundaki büyük ayrışma tarihsel yatkınlık ile bölünmeye varabilecek bir potansiyel tehdit olsa da ortak adımlar ile üstesinden gelinebilmiştir. Her iki örneğin Avrupa kimliği ile ilişkili olması ile önemlidir zira ortak tarihsel birikim etrafında birleşilerek potansiyel tehditler engellenebilmiştir.

Günümüzde Avrupa kimliğine yönelik tehditler terörizm ve göç sorunları ile en radikal haliyle karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrası algısal güvenliğe geçen AB zaman içerisinde terör ve göç sorunları ile kimi zaman çok ciddi kimi zaman göreceli olarak mücadele etmek zorunda kalmıştır. Göçmen sorunu ile 2015 yılında en radikal hali ile yüzleşmek zorunda kalan AB, 11 Eylül sonrası hissettiği istila korkusu ile tekrar yüzleşti. AB her iki hususta da uzun yıllardır bir norm birikimine sahiptir. Avrupa Kalesi olarak hafızalara kazınmış resmin giderek soluklaşması bu husustaki politikaların gelişimini ve etkinliğini tartışmaya açmıştır. Soğuk Savaş sonrası güvenliğe Avrupa güvenliğinin bu hususlar üzerinden gelişimi ve etkinliğinin irdelenmesi önemlidir.

Çalışmanın bu aşamasında Avrupa Kalesi için önemli iki hususun güvenleştirme teorisi ile analizi hedeflenmektedir. Avrupa’da göç ve terör hususları teorisinin temel bileşenleri güvenleştirme aktörü, varoluşsal tehdit, referans nesnesi ve izleyiciler etrafında analiz edilmeye çalışılacaktır. Fakat güvenleştirme sadece sorunların, acil müdahale haline getirilmesini gerektirmez zira bu siyasi süreç meselelerin siyaset dışı alandan siyasi arenaya taşınmasını da içerebilir (Bigo, 2002). Bu nedenle 2015 yılındaki acil durum öncesindeki süreç de analiz edilecektir. Aynı zamanda her iki hususla da bağlantılı olarak AB’nin komşuluk ve gelişmemiş ülkeler ile olan ilişkisi de analiz edilecektir. Bunun temel nedeni Avrupa’nın doğrudan komşuluğu ve yakın çevresindeki bölgelerdeki iç savaş, başarısız devlet ve şiddetli çatışmalar hem göç hem de terörün merkezi konumundadır (Jünemann vd., 2017). Avrupa Kalesinin güvenliği terör, göç ve yakın çevre ile olan ilişkilerin analizinden geçmektedir.

3.2.1. Göçün Güvenlikleştirilmesi (Schengen'den 2015'e kadar)

Her ne kadar göç, son yıllarda kamuoyunda fazlaca tartışılan bir konu olsa da uzun yıllardır uluslararası siyasetin gündemindedir. 20. yüzyılın ilk on senesi itibariyle uluslararası sistemi etkileyen Balkan Savaşları, Ekim Devrimi, I. Dünya Savaşı gibi hadiseler ile Avrupa'da eşi benzeri olmayan göç hareketleri ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise yerinden edilmiş insan sayısı 50 milyonu aşmıştır. İmparatorlukların dağıldığı ulus-devletlerin güç kazandığı ve ulusal kimliklerin inşa edilmeye çalışıldığı bir dünyada hele ki kaynaklar da sınırlı iken dışardan gelen yabancıların hoş karşılanması pek mümkün değildi (Léonard ve Kaunert, 2019: 45). İlk önemli adım henüz savaş devam ederken ABD'nin inisiyatifiyle BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA) kurulması iken savaş sonrasında yerinden edilmiş geniş kitleye çözüm bulunamaması nedeniyle 1946 yılında Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) kurulmuştur. Bu konudaki milat ise şu an 148 devlet tarafından onaylanmış olan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme⁴'nin 1951 yılında kabul edilmesidir. Mülteci teriminin tanımını yapan sözleşmenin 33. maddesindeki *geri gönderme ilkesi* mültecilerin uluslararası hukuksal dayanağını oluşturması nedeniyle tartışılmaya devam etmektedir (Jüneman vd., 2017: 13).

Batı'da göç sorununu ekonomi üzerinden okuyan siyasi elitler, göçmen dalgalarının kamu düzenini bozacağı endişesini pekiştirmektedir (Stivas, 2019: 42). AB politikalarının OGSP çerçevesinde giderek güvenikleşmesinin, Avrupa Kalesi söylemine dönüşmesinin temelinde göç ile ilişkili olan Schengen Antlaşması ile oluşturulan sınırlar yatmaktadır. Schengen Antlaşması ile iç sınırlar işlevini kaybederken vatandaşlar bölge içerisinde serbest dolaşım hakkı edinmiştir. Merkezin korunması ancak dışarıdakilere karşı güçlü sınır kontrolleri ile mümkün olabileceği için bölge ülkelerine dış sınırların ortak sorumluluğunu yüklemektedir. Bu değişim AB'nin koruyucu devlet imajına bürünmeye başlamasıdır (Kostakopoulou, 2000).

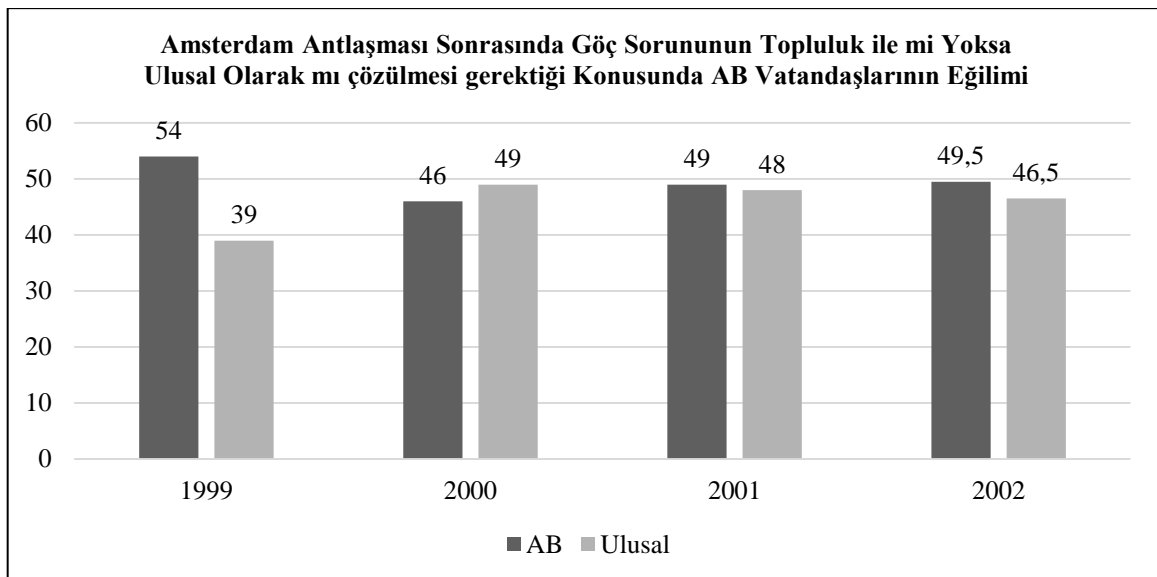
Schengen ile başlayan dış sınırların güvenliğinin arttırılması tutumu vizenin güvenikleştirme aracı olarak kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Bazı ülkelerin kara ya da negatif olarak nitelendirilmesi esasında giriş yapacak bireylerin tehdit olarak değerlendirilmesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Vize Bilgi Sistemi (VBS) olarak adlandırılan uygulama sınır kontrol kurumlarının ve göçmenlik makamlarının erişimine açılmaktadır. Gelecek yabancıları potansiyel tehdit olarak daha başlangıçta niteleyen uygulama Europol'e de sınırlı kovuşturma ve gözetim yetkisi vermektedir (Balzacq, 2008). Bir diğer uygulama olarak EURODAC ise uluslararası koruma başvuru sahipleri, düzensiz sınır geçişleri, üçüncü ülke vatandaşlarının izinsiz kalışları ve Schengen içi ikinci hareket sahiplerinin parmak izlerinin toplandığı bir veri bankasıdır (European Commission, 2021). 2003 yılında başlayan uygulama tıpkı VBS gibi dışarıdakiler için başvuru

⁴ Bkz. (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 1951)

yöntemlerden biridir. Bir nevi AB'ye yaşama imkânı veren Schengen, canlı bir organizma gibi evrimleşmekte ve topluluğun habitata için güvenikleştirme adımları atmaktadır.

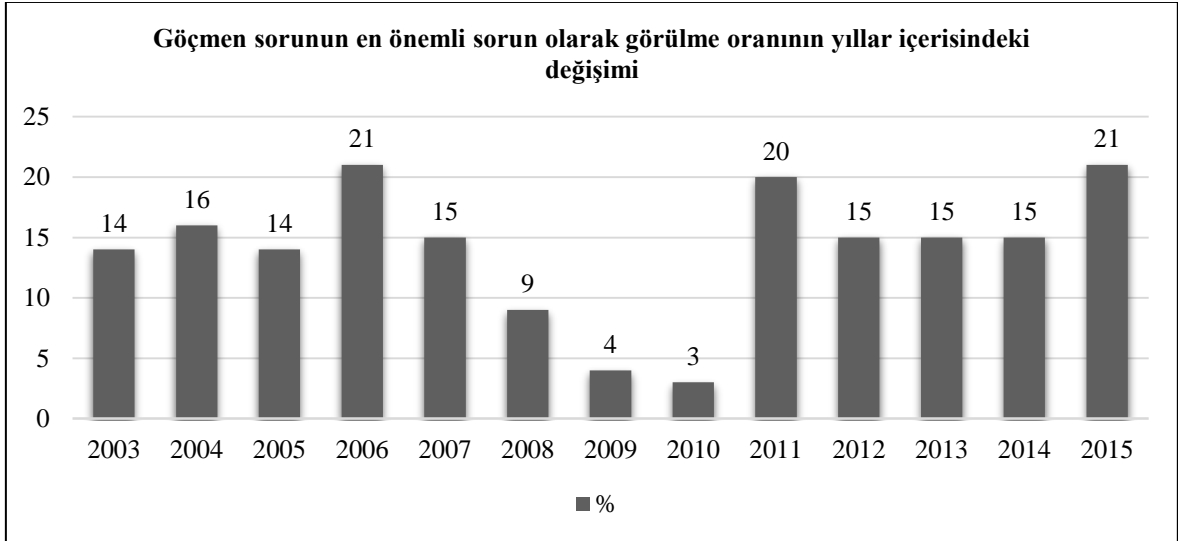
Schengen ile hayat bulan Avrupa Kalesi kavramı toplumsallaşmanın bir yansımasıydı. Toplumsallaşmanın korunması amacıyla AB tarafından atılan adımlar göçün hem kimliksel hem de refah devleti üzerinden ekonomiye karşı bir meydan okuma olarak tasvir edildiğini göstermektedir zira entegrasyonun istikrarsızlaşmasının önüne geçilmesi amacıyla polis ve gümrük gibi güvenlik kurumları ile ilişkilendirilmiştir (Huysmans, 2000: 751). Topluluk ve göçmenler arasındaki ilişki konuşma edimi olarak da karşımıza çıkmaktadır. 1988 yılında dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher Bruges konuşmasında “Avrupa’da malların ve insanların seyahatini kolaylaştırmalıyız fakat vatandaşlarımızı terörist ve yasadışı göçmenlerden korumalıyız” ifadesiyle özellikle göç meselesini güvenlikle bağdaştırmaktadır (Kapfinger, 2018: 32). Fakat bu dönemde göç sorunu AB vatandaşları açısından öncelikli bir konu değildi. Özellikle Schengen Antlaşması’nın ardından ortak güvenlik alanında atılan ve sınır güvenliğinin iyileştirilmesini sağlayan Amsterdam Antlaşması sonrasında yapılan kamuoyu anketleri bunu doğrulamaktadır. Avrobarometre’nin 1999-2003 yılları arasındaki kamuoyu anketlerinde göçmen sorunu en önemli sorunlar arasında yer almamaktadır. Amsterdam Antlaşması sonrasında göçmen sorununun ulusal mı yoksa AB çatısı altında mı değerlendirilmesi gerektiği sorusuna karşın AB vatandaşları 1999’da %39’a %54, 2000’de %49’a %46, 2001’de %48’e %49, 2002 ise %46,5’ a %49,5 oranı ile AB lehine kararda bulunmuştur. AB vatandaşları göç sorununu 2003’e kadar ekonomik temelde değerlendirerek yasadışı göçmenlerin ulusal istihdam üzerinde yaratacağı baskı için endişelenmekteyken 2003 yılı itibari ile göç sorununu en önemli sorunlardan biri olarak değerlendirmeye başlamıştır.

Grafik 1: Göçmen Sorunu ile Topluluk ya da Ulusal İnisiyatiflerle İlgilenilmesi Gerektiğinin Oranı

11 Eylül saldırıları ile uluslararası siyasetin gerginleşmesi ve güvenlik politikalarının katılaşması ile göçmen sorunu hakkındaki genel algı değişmeye başlamıştır. Özellikle Akdeniz üzerinden kaçak yollarla Avrupa'ya girmeye çalışan göçmenlerin engellenememesi ve insanı trajedilerin yaşanması AB'yi yeni adımlar atmaya yöneltti. 26 Ekim 2004'te Avrupa Konseyi, AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı'nı (FRONTEX) kurmuştur. FRONTEX bir sınır güvenliği uygulamasıdır ve referans ettiği de sınır güvenliğidir. 2001 yılındaki aciliyet vurgusunun kaybolduğu bir ortamda ortaya çıkması enteresandır. 2003 yılında fikirsel alt yapısı tartışılırken göç, 2001 yılındaki kadar öncelikli değildi fakat 2004 yılındaki Madrid terör saldırısının etkisiyle kaotik güvenlik iklimine dönülmüştür. 2005 Londra terör saldırısı ile sınır güvenliğinin süreklilik ve aciliyet arz ettiği pekişmiştir. Dönemin Avrupa Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Komiseri Franco Frattini FRONTEX'in amacına ilişkin ADHBK'nin "geri gönderme, sınır dışı etme, zorlayıcı güç kullanımı, alıkoyma ile ilgili şeffaf ve adil kurallar koymasının" bir yansıması olduğunu belirtirken özel kaygıları dikkate aldıklarını vurgulamıştır (Vieira, 2009: 115). Fakat FRONTEX kurulduktan sonra dahi Akdeniz'de yaşanan bazı olaylar bunun aksini göstermektedir. Örneğin 31 Mayıs 2005'te Danimarka bayraklı M.V. Clementine Maersk isimli gemi sekiz gün küçük bir tekne içinde yüzen 27 kişilik bir grubu kurtardı. Sekiz gündür yardım ricalarının görmezden gelindiğini belirten sığınmacılar İngiltere'deki Felixstowe limanında ancak Birleşik Krallık makamları tarafından yürütülen ilk sığınma talepleri görüşmelerinin ardından karaya çıkabilmişti (Gil-Bazo, 2006: 579).

Grafik 2: Göçmen Sorununun En Önemli Sorun Olarak Görülme Oranı

AB'nin 2003 yılında göç sorunu ile attığı adımların vatandaşlar açısından da bir yansıması var gibi gözükmektedir. 2003 yılında yapılan Avrobarometre anketlerinde göç ilk defa ana sorunlardan biri olarak kabul edilmiştir. 2008 yılına kadar AB vatandaşları açısından göç ana sorunlardan biri olarak kabul edilse de 2008 yılında ciddi bir azalmaya şahit oluyoruz. Küresel ekonomik krizin bir yansıması olarak enflasyon ve işsizliğin ana gündem maddesi haline

gelmesinin etkisiyle göç sorunu ortalama %4'e kadar gerilemektedir. 2010 yılında Arap Baharı'nın başlangıcı ile tekrar yükselme eğilimine giren göç konusu 2010'da %3'ten 2011'de %20'ye yükselerek ciddi bir yükseliş göstermektedir. Kısmen 2015'e kadar %15'e kadar gerileyen göç sorunu 2015 mülteci krizi ile sert bir yükselişle tekrar %20'nin üzerine çıkmaktadır. AB'nin güvenlik söylemi halk nezdinde özellikle 2008-2011 yılları arasında pek karşılık bulmasa da AB'nin politikaları hız kesmemiştir. Örneğin FRONTEX'in operasyonel bütçesi 2005 yılında dört milyon Euro'nun biraz üzerinde iken 2015 yılında ise 100 milyon Euro'nun üzerine çıkmıştır (Benedicto ve Brunet, 2018: 15).

3.2.1.1. Avrupa'da Sınırlar Yükseliyor (2015 Sonrası Göç)

İnsanlık, 2015 yılı itibariyle 60 milyon insanın zorla yerinden edildiği (20 milyonu kendi ülkesi dışında) bir fotoğrafla yüzleşerek II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlayan dalganın ardından en büyük kitlesel hareketle karşı karşıya kalmıştır. Akdeniz'den daha iyi bir hayat beklentisi ile Avrupa'ya ulaşmaya çalışan sığınmacıların trajedileri tüm dünyayı tedirgin etmiştir (Köhler, 2017). Avrupa'nın zaten içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ile sığınmacıların neden olabileceği tehlikeler ve yaşanan trajediler AB'nin acil önemler almasına neden oldu.

Göçün güvenleştirilme süreci siyasi liderlerin başarılı konuşma edimleri ve kamuoyunu aciliyet üzerinden etkilemeleri ile başlayan bir korelasyonu içermektedir (Bigo, 2002: 65). 2015 yılında Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in mevcut durumu tüm gerçekliğiyle ortaya koyduğu *Birliğin Durumu 2015: Dürüstlük, Birlik ve Dayanışma Zamanı* isimli konuşmasında komisyon üyelerine yönelik "aciliyeti küçümsemeyin, mülteci krizini yönetmek için harekete geçmeliyiz zira bunun alternatifi yok" ifadesinden sonra atılan adımlar itibariyle başarılı bir söz edimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Juncker, 2015).

Bu sözlerin yansıması ilk olarak FRONTEX'in yetkilerinin artırılarak 15 Aralık 2015'te Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'na dönüştürülmesiyle kendini gösterdi. Henüz acil bir durum söz konusu değilken bile bütçesi artırılan FRONTEX 2015 sonrası AB'nin asıl hareket mekanizmalarından biri olmuştur. Mülteci sorununun aciliyetine ve yeni misyonuna paralel olarak FRONTEX Akdeniz'de Mare Nostrum, Posedion, Hera, Andale Minerva, Hermes, Triton ve Sophia isimli sekiz deniz operasyonu düzenlemiştir. Antik Roma döneminde Akdeniz'i betimlemek için kullanılan Mare Nostrum'dan adını alan operasyon İtalyan hükümetinin koordinasyonunda 2013-2014 yılları arasında tamamlandı ve yerini Triton Operasyonu'na bıraktı (Ministero Della Difesa, t.y.). 2018 yılında Themis Operasyonu Triton Operasyonu'nun yerini almıştır. En önemli operasyonlardan biri olan Sophia ise NATO ve üçüncü ülkelerin katılımı ile 2015-2020 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Sophia Operasyonu mültecilere karşı deniz devriyesini içeren bir uygulamadan ziyade üçüncü ülkelerle teknik, finans ve istihbarat kurma yetkisi ile geniş çaplı bir uygulamadır. Nijer'deki önemli bir göç merkezi olan Agadez'de karakol kurma, Nijer güvenlik unsurlarına eğitim ve strateji tavsiyesinde bulunma gibi unsurları içermesi bakımından son derece önemli bir operasyonel birikim kazandırmıştır (Akkerman, 2018). Poseidon Operasyonu Ege'deki mülteci akımına karşı sınır gözetimi hayat kurtarma, kayıt ve kimlik belirleme unsurlarıyla Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı ile yakın iş birliğini içeren bir operasyon olarak devam etmektedir. Operasyonlar durumun aciliyetine uygun olarak uygulansa da AB'nin öncelik unsuru olarak insani trajediden ziyade risk faktörünü gözettiği fark edilmektedir zira sadece Mare Nostrum Operasyonu'nun insani yardım örgütlerini içermesi bu durumu kanıtlamaktadır (Benedicto ve Brunet, 2018: 7). Mültecilere yönelik nüfus profili oluşturma, istatistiksel hesaplama ve proaktif hazırlık gibi uygulamalar güvenleştirici aktörün korku ve huzursuzluğundan gelmektedir (Bigo, 2002: 66). FRONTEX bütçesinin 2014'te 143 milyon Euro iken 2020'de 346 milyon Euro'ya 2027 yılında ise yaklaşık iki milyar Euro'ya yükselmesi önümüzdeki yıllarda da en azından güvenleştirici aktörün korku ve huzursuzluğunun devam edeceğini göstermektedir (Akkerman, 2018: 22).

Güvenlikleştirme sürecinde AB, Schengen ve kazanımlarını referans nesnesi yaparken demokrasi ve Avrupa kimliğini de varoluşsal tehdit olarak algılayıcı kitleye sunmaktadır. Avrupa kimliği, Avrupalılık ve Avrupalılışmanın arasındaki kalıcı ve yoğun etkileşimi ile ortaya çıkan ve her iki kavramla da iç içe geçmiş durumdadır (Carpentier, 2021: 237). Avrupa entegrasyonunun hem Avrupa hem de yerel düzeydeki kurumsallaşmaya, siyasi ve normsal dönüşüme etkisi olarak adlandırılan Avrupalılışma tarihsel bir olgudur. Avrupalılışma, kültürel davranışları, inançları, dini değerleri, normları, siyasi ilkeleri ve üretim yöntemlerini içeren kıtasal yaşam biçimidir. Avrupalılışma, sosyal bir süreç içerisinde gelişen kimlik olması ile politik süreçleri içeren AB'leşme kavramından da farklılaşmaktadır (Kalkan, 2014: 31). Avrupalılışmanın literatürdeki ilk örnekleri Batı Avrupa'daki *yerli* ülkeleri tanımlamakta iken 2000'li yıllardaki genişleme ile yeni üye, aday ülke ve üçüncü ülkeleri içine alan bir tanımlamaya evrilmiştir (Sipahioğlu, 2017: 53).

Uzun yıllar içerisinde gelişen Avrupalılışma kavramının güvenlikleştirme sürecinde oynadığı rol Kopenhag Okulu'nun söylem analizindeki değişimi ve aktörler arası etkileşimi göz ardı etmesi nedeniyle *yeni kurumsalcılık* teorisi içerisinde şekillenen *söylemsel kurumsalcılık* ile analiz edilecektir. Fikirleri ve söylemi kurumsal bağlama yerleştiren söylemsel kurumsalcılık, davranışların ya da politik bir eylemin inşa edilmesinde söylemin asli unsur olduğunu kabul etmektedir (Kalkan, 2014: 68). Esasında söyleme verdiği değer ile Kopenhag Okulu ile benzerlik gösterse de söylemin, politika aktörleri arasındaki koordinasyonu sağlayan unsur olması ve halk ile olan etkileşimde yüzeysel değil derin bir etkisi olduğunu kabul etmesi ile farklılaşmaktadır. Söylemsel kurumsalcılık, dar tanımlanmış rasyonalist çıkarlar, tarihsel yol bağımlılıkları ve kültürel normlar olarak karşımıza çıkan yeni kurumsalcılığın diğer formlarının yapısal faktörlerini

dışlayarak daha aydınlatıcı bir perspektif kazandırmaktadır. Örneğin eski Avrupa liderlerinin kurumları inşa etme konusundaki fikir ve söylemlerinin sonraki kuşak liderlerin hareket alanını kısıtlayıcı etkisi ancak söylemsel kurumsalcılığın aktör, amaç ve söylem değerlendirmesi ile tespit edilebilir (Schmidt, 2008: 308).

Günümüzde Avrupa Kalesi söylemi ile ilişkilendirilerek somutlaştırılan Avrupalı kimliği ya da Avrupalılaştırma, Solemn Deklarasyonu (1983), Avrupa Tek Senedi (1987) gibi birçok AB politika belgesinde belirgin şekilde yer verilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın (2007) 2. maddesinde belirtilen cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yapmama ve adalet gibi ilkeler de sadece AB'nin temellendirildiği değerler değil aynı zamanda Avrupalılığın da ayrılmaz bir parçasıdır. Her ne kadar Avrupalılaştırmanın söylemsel mantığı son derece olumlu ise de kimliksel formu ile *içeridekiler-dışarıdakiler* ayrımını yapmaktadır (Carpentier, 2021). Bu anlamda düşünüldüğünde farklı coğrafyalardan gelen farklı değer yargılarına sahip göçmenlerin Avrupalılık kimliği ile çatışması muhtemeldir.

AB'nin göçmenlere karşı bakış açısının temelini *dayanışma ilkesi* oluşturmaktadır. Üye devletleri bağlayıcı bir norm olarak ortaya çıkan dayanışma ilkesi, Paris Antlaşması (1951), Roma Antlaşması (1957), Avrupa Tek Senedi (1986), Maastricht Antlaşması (1992) ve Lizbon Antlaşması (2007)'da güvence altına alınmıştır (Murray ve Longo, 2018:3). Lizbon Antlaşması ile dayanışma ilkesi sadece üye devletler arasındaki ilişkiyi değil vatandaşlar arasındaki ilişkiyi düzenleyici bir değer olarak da kabul edilerek entegrasyon için ilke madde (arkhe) haline gelmiştir. Dayanışma ilkesi zaman içerisinde teorik olarak geçerliliğini korusa da göçmen sorunlarının artışı ile yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. İlki 1990 yılında ikincisi 2003 ve sonuncusu 2013 yılında oluşturulan Dublin Tüzüğü, sığınmacıların hangi şartlarda ve hangi devlet tarafından sorumlu olduğunu belirtmektedir. Dublin III, sığınmacıların ilk girdikleri ülkenin sorumluluğunda olduğunu teyit etmektedir. Sığınmacılar ilk olarak tıbbi taramadan geçirilerek kimlik işlemleri için parmak izleri alınmaktadır. AB mevzuatları sığınmacıların kabulüne ilişkin ortak standartlar sağlasa da kabulüne ilişkin yetki ilk ülkededir. Dublin III'ün sığınmacıya sağladığı haklar; kişisel görüşme, olumsuz karara itiraz hakkı ve iltica başvurusunun ardından dokuz ay içerisinde iş piyasasına erişimdir. Fakat karşılıklı olarak tanıma ilkesi, bir üye devlette reddedilen sığınma başvurusunu ikinci devlete başvuruyu incelmeden reddetme hakkı vermektedir (EU Parliament, 2019). AB üye devletlerine sığınma başvuruları (AB dışı) 2008'de ilk kez başvuran 121 bin toplam 225 bin, 2010'da ilk kez 186 bin toplam 235 bin, 2012'de ilk kez 250 bin toplam 306 bin, 2014'te ilk kez 530 bin toplam 594 bin, 2016'da ilk kez bir milyon 216 bin toplam bir milyon 282 bin, 2018'de ilk kez 620 bin toplam 677 bin ve 2020'de ise ilk kez 416 bin toplam ise 471 bin kişi şeklinde gözlenmiştir (Eurostat, 2021). AB, sığınmacılara yönelik Ortak Avrupa İltica Sistemi'ni (CEAS) 1999 yılındaki Tampere Zirvesi'nde kurarken Avrupa Birliği İltica Ajansı 2011 yılında kurulmuştur.

Belirli sayıda başvuruları kabul edilen sığınmacıların karşısındaki en büyük sorunlardan biri de AB vatandaşlığına erişim noktasındadır. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'ne (1948) göre vatandaşlık, kişinin değişmez bir parçasıdır ve herkes vatandaşlık hakkına, değiştirme hakkına ve vatandaşlıktan mahrum bırakılmama hakkına sahiptir. Vatandaşlık doğum yoluyla kazanılabileceği gibi yerleşiklik kriteri kaydıyla ikametgâh ile de vatandaşlık kazanılabilir (United Nation, t.y: 4). Lus domicilli ilkesi olarak adlandırılan yöntemin uygulanmasında AB, göçmenlerden öncelikle ikametgâh süresi, dil, karakter ve az ya da çok mali koşullar talep etmektedir. AB müktesebatında standart bir süre belirtilmemişse vatandaşlığa kabul işleminin ortalama süresi 6,79 yılı bulmaktadır (Owen, 2019). Zorlayıcı birçok testin yanında bazı ülkeler başvuru sahiplerinin önceki vatandaşlığından feragat etmesini de şart koşturmaktadır. AB'nin yabancı vatandaşlar için vatandaşlığa kabul oranı yalnızca %2 ile %2,7 arasındadır (Eurostat, 2021). AB'nin göçmenlerin gelmesinin engellenmesine yönelik tavrı ve çok az sayıda göçmeni vatandaşlığa kabul etmesi sadece göçmenlerin sosyal durumunu etkilemekle kalmıyor aynı zamanda dayanışma ilkesinde olduğu gibi kendi değerleri ile de çeliştiğini kanıtlamaktadır.

2015 yılı itibariyle AB üyesi devletlerin ulusal sınırlarında dikenli tel ve duvar inşaatları göçün güvenleştirilmesinin en radikal hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Akdeniz'den gelen sığınmacı akınının ilk durağı olan Güneydoğu Avrupa ülkeleri (Schengen üyesi olmayanlar dahi) başı çekmektedir. 2015 yılında yaklaşık 764.000 kişinin Balkan rotası üzerinden geçtiği tahmin edilirken sığınmacılar karşılaştıkları zorluklar karşısında alternatif güzergahlara geçiş yapmaktadır (Jakešević ve Tatalović, 2016:1255). Yunanistan, Slovakya, Bulgaristan, Macaristan, Makedonya, Avusturya, Slovenya, Birleşik Krallık, Litvanya, Letonya, Estonya, Norveç ve İspanya çoğunlukla da ulusal bütçelerinden harcayarak Avrupa'da göçmen akınına karşı duvarlar ören ülkelerdendir. En nihayetinde duvarlar her ne kadar güvenliği sağlamaya yardımcı olsa da duvarın her iki tarafında kalanlar için bir *öteki* ya da *düşman* karşıtlığı yaratarak korkuları pekiştirmektedir (Arıboğan, 2017). Kurumsal kimliğini insan hakları ve özgürlükler üzerine inşa eden Avrupa içerisinde duvarların tekrar inşa edilmeye başlaması insani değerler açısından tehlikeli olmasının yanı sıra Avrupa Kalesi fotoğrafının belirginleşmesini sağlaması açısından tartışılması elzem bir konu olmaktadır.

Avrupa'da yükselen sınırlar daha çok ulusal bir inisiyatif şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumun öncüsü Yunanistan 2012 yılında göçmen akınının ilk durağı olan Türkiye ile arasına duvar inşasına yönelik finansman desteğini ADHBK'den talep etse de kabul görmediği için ulusal bütçeden karşılamıştır. Dönemin Avrupa Komiseri Cecilia Malmström Yunanistan'ın talebine karşılık komisyonda "bir çit inşası tek başına düzensiz göçe bir çözüm sağlayamayacaktır. Yunanistan sınır ve göç düzenlemelerini bir an önce AT müktesebatına uygun hale getirmelidir" ifadesiyle üye devletlerin ulusal inisiyatifleri ile alacakları acil önlemlerin AB tarafından kabul görmeyeceğini teyit etmektedir (European Parliament, 2011). 1990'ların başında Avrupa'da hiçbir duvar yokken 2017 yılı sonunda toplam 15 duvar ve harcanan yaklaşık bir milyar Euro

Avrupa'daki güvenlik algısının ne yönde değiştiğini göstermektedir (Benedicto ve Brunet, 2018). AB'nin radikal ulusal inisiyatiflere yönelik söylemine karşı duvarların bir siyasi taahhüt haline gelmesi ulusal hükümetlerin zamanla birlik ruhuna aykırı olacak şekilde güvenikleştirme politikaları uyguladığını göstermektedir.

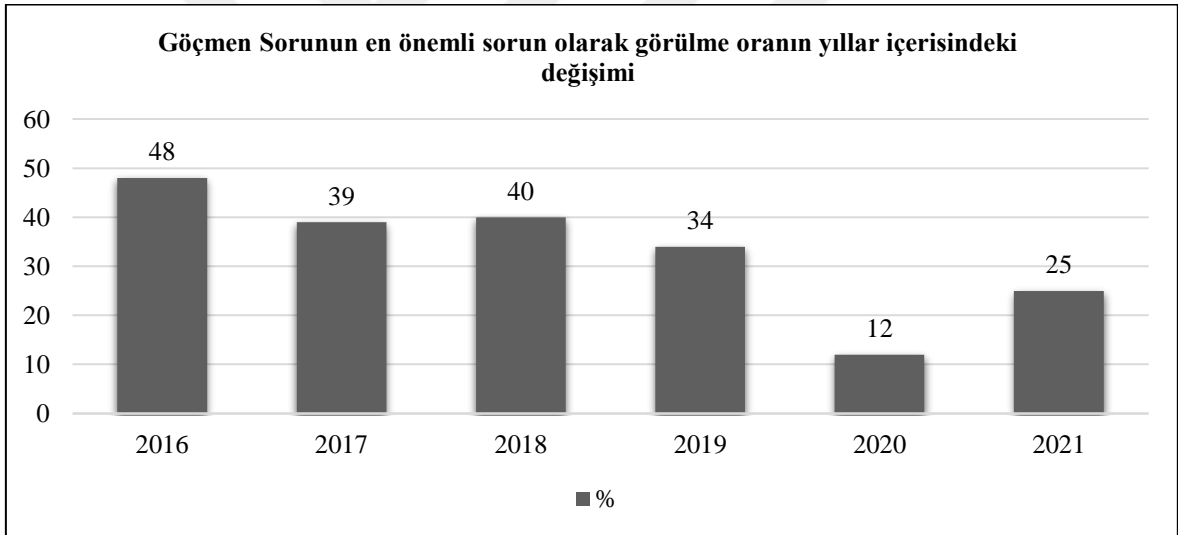
AB'nin göç sorunu ile mücadelesinde sınır gözetimi kontrolü ve vize sistemleri gibi üçüncü taraf ülkelerle *geri kabul anlaşmalarını* da araç olarak kullanmaktadır. Esasında üçüncü taraf uyrukluların ve vatansız kişilerin sınır dışı edilmesini de kapsayan geri kabul anlaşmaları 1990'lı yıllardan beri AB tarafından kullanılmaktadır. Örneğin 1992 yılında Fas ve İspanya arasında Sahra altı Afrika menşeli üçüncü ülkelere gelen yabacılara engellenmesi amacıyla geri kabul anlaşması imzalanmış fakat hiçbir zaman tam anlamıyla verimli olamamıştır (Cassarino, 2007: 183). Özellikle Fas ile uzun süredir devam eden iş birliğinin tecrübesi ve kullanılan bir enstrüman olması göçmen sorununun tekrar ciddileşmesi ile geri kabul anlaşmaları tekrardan AB açısından önem arz etmeye başlamıştır. Yasa dışı göçmenlerin yoğun olarak kullandığı bir rota olması nedeniyle AB, çoğunlukla Akdeniz ülkeleri ile geri kabul anlaşması yapsa da Hong Kong, Makao, Sri Lanka, Arnavutluk, Rusya, Ukrayna Kuzey Makedonya, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan, Moldova, Pakistan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Yeşil Burun Adaları, Belarus gibi çeşitli coğrafyadaki ülkelerle de anlaşma yaparken Afganistan, Gine, Bangladeş, Etiyopya, Gambiya, Fildişi Sahili gibi ülkelerle de bağlayıcı olmayan geri kabul düzenlemeleri yapmıştır (European Commission, t.y.).

Geri kabul anlaşmalarında AB'nin ana amacı üçüncü ülkeleri sınır güvenliğine teşvik etmek ve sınırları düzensiz bir şekilde geçen kişilerin geri kabulünü sağlamak olduğu gibi taraf devletlerin temel motivasyonu ise AB'den vize kolaylığı ya da muafiyetini sağlamaktır. Önemli bir geri kabul anlaşması AB-Türkiye arasında 16 Aralık 2013'te imzalandı. Türk vatandaşlarının vize serbestisi hakkına sahip olacağı geri kabul anlaşması 2014 yılında kabul edildi ve ilerleme raporu yayınlanmıştır (İçduygu ve Demiryontar, 2019). 2015 yılında göçmen dalgalarının tekrar artmasının yarattığı aciliyetle birlikte 18 Mart 2016'da AB-Türkiye Bildirisi imzalanmıştır. 2014 anlaşmasının aksaklıklarının giderildiği ve vize serbestliği konusunda daha net bir izlenim gösteren yeni bildiri ile 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden Yunanistan adalarına geçmeye çalışan bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edileceği teyit edilmiştir (European Council, 2016). Benzer şartlarda anlaşmalar 2013 yılında Fas, 2014 yılında Tunus ile de imzalanırsa da Türkiye ile olan anlaşma kadar verimli oldukları söylenemez. Anlaşmaların yeterlilikleri ve etkinlikleri bir kenara bırakıldığında AB'nin göçmen sorunuyla mücadelesinde sadece tek başına önlemler almadığı aynı zamanda üçüncü taraflarla hem operasyonel hem de siyasi iş birlikleri ile önlemler aldığı gözlenmektedir.

Avrupa'nın göçü güvenikleştirme sürecinde AB ve ulusal hükümetler aktör olarak ön sınırlarda görünse de tıpkı Avrupa güvenliğinin askerileşmesinde olduğu gibi Avrupa askeri-sınai

kompleksi de önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa güvenlik üçlüsünün önemli sac ayağından biri olan askeri endüstri siyasi elitlerle yakın iş birliği içerisinde bulunması ile göçün yasal ve politik evriminden ayrı düşünülemez. Askeri elitler hem kendi alanlarında hem de dışında meşru güç kullanma yetkisiyle güvenlikleştirmenin önemli aktörlerinden biridir (Buzan vd., 1998: 49). Avrupa silah endüstrisi göçün güvenlik ve askeri yollarla mücadele edilmesi taraftarı olarak siyasi elitler üzerinde ciddi lobicilik faaliyetlerinde bulunmaktadır. AB ile uzun süredir dirsek temasında bulunan başta en önemli lobi grubu olan Avrupa Güvenlik Teşkilatı (AGT), Avrupa Komisyonu nezdinde güvenlik lobi toplantılarına iştirak etmektedir. 2014-2019 yılları arasında yaklaşık 226 resmi lobi toplantısının yapılması silah endüstrisinin AB üzerindeki etkisini göstermektedir. AGT grubundaki üç büyükler Airbus, Leonardo ve Thales şirketleri AB ve üyesi devletlere silah ve güvenlik ekipmanı tedarik etmektedir. Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi Airbus-AB kurumları arasındaki istihdam geçirgenliği askeri elitlerin siyasi elitler ile olan yakın iş birliğini doğrulamaktadır (Akkerman, 2018).

Grafik 3: Göçmen Sorunun En Önemli Sorun Olarak Görülme Oranı

2015 yılındaki göçün aciliyetine yönelik retorik AB vatandaşları tarafından da kabul edilmiş görünmektedir. Avrobarometre'nin 2015 yılında yaptığı ankette AB vatandaşlarının göçü en önemli mesele görmesi %21 iken 2016 yılında iki katından fazla artarak %48'e ulaşmış görünüyor ki bu oranla birlikte göç ilk defa en önemli sorun olarak kayıtlara geçmiştir. 2020 yılına kadar göç ilk sıradaki yerini korurken Covid-19 salgınının başlaması ile sağlıkla ilgili endişeler ilk sıraya yükselmiştir. 2015 sonrası göçün en önemli endişe olarak kabul edilme oranının radikal artışı hem AB'nin güvenlikleştirme hamleleri ile hem de ulusal hükümetlerin radikal güvenlikleştirme hamleleri ile paralellik göstermektedir. Nihayetinde hem AB hem de ulusal hükümetlerin göçü güvenlikleştirme sürecinde başarılı olduğu sonucuna ulaşılabilir. 2015 öncesi ve sonrası arasında bir karşılaştırma yaptığımızda aciliyet retorığı 2015 öncesinde net olarak ortaya konulmadığı için AB nezdinde bir karşılık bulmamıştır fakat AB'nin buna rağmen hamlelerine devam ettiği bir

gerçektir. Güvenikleştirme bazen izleyicilerin açık rızası olmadan da gerçekleşerek sosyal ve politik sonuçlar doğurabilir (Balzacq, 2008: 76). Bu nedenle 2015 öncesini de bu açıdan değerlendirmek doğru olacaktır.

Göç AB tarafından güvenikleştirme yoluyla politik bir araca dönüştürüldüğü gibi rakipleri tarafından ona karşı kullanılan da bir araçtır. Örneğin Kasım 2021’de Polonya-Belarus sınır hattında yaşanan gerginlik bunun en net kanıtıdır. Esasında sorunun temeli Ağustos 2020’de Belarus Cumhurbaşkanı Alexander Lukashenko’nun şaibe iddialarının gölgesinde tekrar göreve seçilmesine kadar gitmektedir. Seçimlerin sonucunu itiraz eden muhaliflerin protestolarının hükümet tarafından sert müdahaleler ile bastırması başta AB olmak üzere birçok devlet ve örgüt tarafından eleştirildi. AB, 28 Haziran 2021’de aldığı yaptırım kararıyla AB hava sahasını Belaruslu taşıyıcılara kapattığı gibi Belarus’un Doğu Ortaklığı katılımını da askıya aldı (European Council, t.y.). Kasım’da zirve boyutuna ulaşan kriz bu süreç içerisinde değerlendirildiğinde diğer göçmen krizlerinden farklılaşmaktadır. 2015 ve sonrasında göçmen dalgalarının en yoğun örnekleri olağan bir durum olarak aciliyet yaratırken Polonya-Belarus sınırında yaşanan kriz süreç halinde Belarus’un yönlendirmesi ile açığa çıkmıştır. Belarus’un AB yaptırımlarına karşı hamlesi olan bu yönlendirme doğal olmayan üretilmiş bir acil durum yaratması bakımından daha önceki örneklerinden farklılaşmaktadır (Perez-Peña, 2021).

Belarus hükümetinin Batı’ya karşı göçmenleri teşvik etmek için Orta Doğu’dan gelen misafirlerin sayısını arttırması ve vize prosedürlerini kolaylaştırmasına karşı Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi göçmenlerin uğrak destinasyonlarından Minsk’e olan uçuşlar durduruldu. Belarus’un göçmen kamplarını boşaltarak göçmenleri Polonya sınırına itmesi ile insanlar soğuk havada ormanlık arazide mahsur kaldı. Bebek ölümleri ve düşük başta olmak üzere ciddi sağlık problemleriyle yüz yüze kalan göçmenler Polonyalı sınır muhafızlarından saklanarak Avrupa’nın daha derinlerine inmeye çalışırken göç sorununu tekrar AB’nin gündemine getirmiştir (Al Jazeera, 2021). Polonya sınır muhafızı birimlerine göre Ekim ayında 17 bin şimdiki kadar 33 bin yasadışı sınır geçişi saptandı (BBC, 2015). 2021 yılı itibari ile hem AB vatandaşları hem de AB yetkilileri nezdinde göç sorunu alt sıralara gerilese de Polonya-Belarus sınır sorunu özelinde olduğu gibi yüzleşilmesi gereken bir sorun olarak var olmaya devam ediyor. Hatta Belarus’un göçmenleri politik bir baskı aracı olarak kullanması ile üretilmiş acil durumlarla yüzleştiği bir süreci başlamıştır.

3.2.2. Terörizmin Güvenlikleştirilmesi

11 Eylül saldırısı ile küresel bir boyut kazanan terörizm uluslararası sistemde önemli bir kırılmaya neden oldu. 11 Eylül saldırılarına kadar çoğu terör eylemlerinde sivil halk doğrudan hedef değildi fakat küreselleşme ile terörün ana hedefi sivillere doğru kaydı ve şiddet düzeyinin artışı ile çok kritik bir korku eşiği aşıldı. Bu noktada terörün sınırlılığının kaybolması 11 Eylül'ü özellikle kamuoyunda markalaştırdı (Gaertner ve Cuthbertson, 2005). 11 Eylül ile başlayan yeni terörizm dönemi güvenlik algısını küresel anlamda değiştirerek farklı uygulamaların da ortaya çıkmasına neden oldu. Örneğin 11 Eylül sonrasında NATO ilk kez kolektif savunma ilkesi olan 5. Madde'ye başvurdu (Buzan, 2006: 1103). Bu değişimler sadece saldırının asıl mağduru ABD için değil başta AB olmak üzere bütün dünya açısından terörizmin yüzleşilmesi gereken yeni bir gerçek olduğunu kanıtladı.

Soğuk Savaş dönemi boyunca geçerli olan kolektif güvenlik yaklaşımı 11 Eylül'le beraber tekrar uluslararası sisteme dönmüştür. Yeni terörizm döneminin AB'nin güvenlik yaklaşımına olan etkilerine geçmeden önce tehdit inşasını irdelemekte fayda vardır. AB her ne kadar ana hedef değilse de transatlantik ilişkilerin bir sonucu olarak ABD gibi terörizmi öncelikli tehdit algıladı ve uzun süredir devam eden müttefikliğe uygun hareket etmeye çalıştı. Fakat bu noktada her iki perspektif arasındaki derin farkı ortaya koymak gerekir. ABD terörizme karşı mücadelesinde daha çok kendi başına önleyici angajman modeline yönelik bir eğilimde iken AB çok taraflılığa eğilimlidir. AB yetkililerinin %80'i terörizmi daha çok siyasi ve etnik çatışma, yoksulluk ve başarısız devlet gibi konularla ilişkilendirerek algılamakta ABD'de bu oran ise ancak %50'lerde kalmaktadır. Esasında AB terörizmin salt askeri bir tehdit olmadığını siyasi, sivil ve askeri bir alanın öznesi olduğunu kabul ederek alternatif bir yol kurgularken ABD daha çok askeri tehdit unsuru olarak dar bir perspektife sahip gözükmektedir (Penska, 2005: 25). Bu nedenle ABD, 1941'deki Pearl Harbor Saldırısı'ndan beri ilk defa anavatanında saldırıya uğramanın verdiği travma ile güvenliğini denizaşırı topraklarda kurguladı. Fakat AB, 2005'te kendi sınırları içerisinde saldırıya uğramasına rağmen sınırları dışarısında tıpkı ABD gibi önleyici angajmana başvurmamıştır.

Tehdit inşasındaki farklılaşmanın bir sonucu olarak AB terörizm ile mücadelesini sınır ve iç güvenlik üzerinden kurgularken ABD ise askeri unsurlarla güçlendirdiği sert dış politika uygulamaları üzerinden kurgulanmıştır. Her ne kadar liberal rejimler olsalar da kimi zaman hükümetler başta terörizm ve göç sorunlarında siyasi ve sosyal hayatın kontrol altında tutulabilmesi amacıyla liberal olmayan olağanüstü uygulamalara başvurmuştur (Bigo vd., 2009). Bu nedenle AB'nin terörizmle olan mücadelesinin güvenlikleştirilmesi iç güvenlik, sınır güvenliği, istihbarat paylaşımı gibi konular üzerinden değerlendirilebilir.

3.2.2.1. AB'nin Terörü Güvenlikleştirmesi (11 Eylül'den 2015 kadar)

11 Eylül ile başlayan yeni dönem AB'yi kurumsal anlamda güçlü bir güvenlik aktörü haline getiren eylemsel süreci başlatmıştır. 12 Eylül 2001'de Avrupa Parlamentosu oturumunda dönemin başkanı Nicole Fontaine yaptığı konuşmasında “Bugün Amerika'nın yanındayız” ifadesiyle Atlantik'in ötesindeki müttefiklerinin acısını paylaşırken konuşmasının bütününde itidal çağrısı ve çok taraflı iş birliğinin altını çizmiştir. Bu söylem AB'nin terörizmle mücadelesinin temellenmesinde önemlidir (European Parliament). 21 Eylül 2001'de ADHBK'de *Terörizmle Mücadele Eylem Planı*, polis ve adli iş birliğini güçlendirmek, uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek, terörizmin finansmanını sonlandırmak, hava güvenliğini güçlendirmek ve AB'nin küresel eylemlerinin eşgüdümünü sağlama amaçları ile kabul edilmiştir. 2002 yılında kabul edilen *Terörizm ile Mücadele Çerçeve Kararı* ile üye devletler terörle mücadele konusundaki iç hukuk birikimlerini AB müktesebatları ile uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmişlerdir (EUR-Lex, 2002).

11 Eylül sonrasında terörizmle mücadele konusunda hızlı bir eylem planı oluşturan AB, başta terörizm ve göç gibi yeni tehditler karşısında 2003 yılında AGS'yi onayladı ve hayata geçirdi. Esasında terörizm ve göçmen sorunlarına yönelik atılan adımlar bir nokta da kesişmektedir zira her iki tehdit karşısında AB sınır güvenliğini artırma yoluna gitmiştir. Göç sorununda olduğu gibi terör sorununda vize tipik bir güvenikleştirme aracı olarak çalışmaktadır. VBS, AB içerisindeki serbest dolaşımın bir sonucu olarak iç güvenliğin sağlanması amacıyla kullanılmaktadır (Balzacq, 2008). Başta sınır kontrol kurumları olmak üzere birçok güvenlik kurumunun kullanımına açılan VBS, dışarda kalanlara yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır. VBS'nin üç bölgeye ayırdığı ülkeler cihatçı terörizm ve göçmen sorunları ile gündemdeki ülkelerdir. Akdeniz üzerinden Arap ülkelerinden saldırı gerçekleştirmek üzere kıtaya gelen yabancılara karşı özellikle dikkat çekilmektedir (EUR-Lex, 2009). VBS, Lizbon Antlaşması ile yürürlüğe giren *AB Temel Haklar Bildirgesi*'nde 7. ve 8. Maddelerde belirtilen gizlilik ve veri korunumu hakları hususunda sıkıntılara yol açabilir. Kişisel verilerin amacı dışında kullanılmayacağını ya da ifşa edilemeyeceği kanunen koruma altında olsa da kurum sayısının artışı ile çok fazla sayıda yetkilinin özel bilgilere erişim imkânı mahremiyetin yitirilmesi potansiyelini doğurmaktadır. Bir diğer önemli sıkıntı ise toplanan veri kategorizasyonunun fazla olmasının Genel Veri Koruma Yönetmeliği'nde belirtilen minimizasyon ilkesinin ihlal edilmesi olarak kabul edilecek olmasıdır (Casagran, 2021).

11 Eylül saldırısında hava unsurlarının terör faaliyetlerinde kullanılması ile havacılık güvenliği de tartışılmaya başlanmıştır. Esasında 1970'li ve 1980'li yıllarda sayısız uçak kaçırma ve sabotaj örnekleri ile havacılığın terörize edildiği konusunda uzlaşa oluşmuş ve normalsal düzenlemeler başladıysa da AB'nin havacılık güvenliğine aktif katılımı yoktu. Hatta AB, 1955'te kurulan Avrupa Sivil Havacılık Konferansı'nda (ASHK) sadece gözlemsel statüye sahipti (Kaunert vd., 2021). Bu noktadaki perspektif 11 Eylül saldırısı ve 22 Aralık'taki *ayakkabı bombacısı olayı* olarak medyaya yansıyan başarısız terör girişimi ile değişmiştir. 22 Aralık'ta 197 yolcu ve

mürettebatı taşıyan Amerikan Havayolları Paris-Miami seferinde bir teröristin ayakkabısına koyduğu bomba ile saldırı girişimi havalimanlarının güvenliğine dair derin kuşkular uyandırmıştır. 11 Eylül'deki yıkım ve 22 Aralık'taki saldırıda basitçe havalimanı güvenliğinin atlatılması havacılığın terörize edilmesinin küresel bir boyut kazandığını gözler önüne sermiştir zira özellikle havacılıktaki terör faaliyetleri ülkeler üzerinde doğrudan ya da dolaylı derin etkiler bırakmaktadır (CNN, 2001).

Havacılık güvenliğine dair ilk düzenleme 16 Kasım 2002'de Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2320/2002 sayılı yönetmeliğidir. Yönetmelikle birlikte genel havacılık kurallarının belirlendiği *ASHK Belge 30* teyit edilerek ve artan tehdit unsuru vurgulanarak ortak düzenlemeler yapılması gerekliliği vurgulanmıştır (Eur-Lex, 2002). AB'nin hızlı manevrasına rağmen Belge 30'un bağlayıcı olmayan tavsiyeler niteliğinde olmasının açtığı sorunlar sonucunda 4 Nisan 2003'te 622/2003 sayılı yönetmelik kabul edilerek ortak standartların oluşturulması için uygulama ve teknik önlemlerin uygulanmaya koyulması amaçlanmıştır (Eur-Lex, 2003). 11 Mart 2008'de kabul edilen 300/2008 sayılı yönetmelik ile AB, havacılığın dinamik yapısına uygun olarak daha esnek düzenlemelerin gerekliliğini kabul etmiştir (Eur-Lex, 2008). AB havacılık güvenliği süreci incelendiğinde esasında 11 Eylül ile ciddi bir dönüşüm gerçekleştiği görülmektedir. Bu hususta AB'nin hukuksal normları güvenlikleştirme aracı olarak kullandığı sonucuna varılabilir. Aynı zamanda bu süreç yalnızca havacılıktaki yüksek güvenlik standardına duyulan ihtiyacı değil havacılığın küresel doğasını ve eriştiği boyuta nazaran standartların tam anlamıyla yakalanamadığını da göstermektedir.

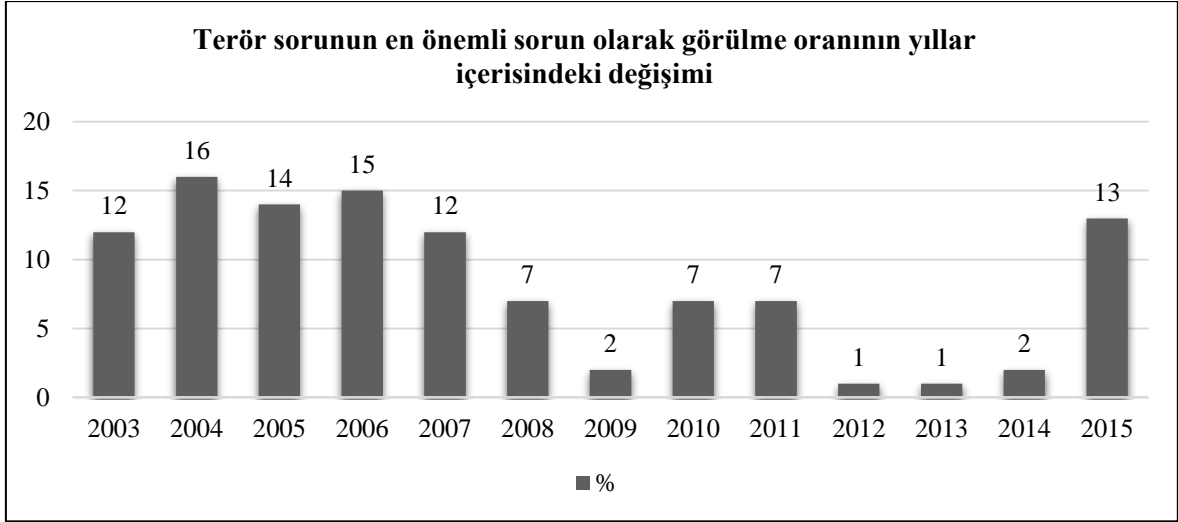
AB'nin terörle mücadelesinde asıl kırılma 2004 Madrid ve 2005 Londra terör saldırıları sonrasında yaşanmıştır. Madrid saldırısının ardından dönemin Avrupa Parlamentosu (AP) Başkanı Pat Cox'un saldırıları "demokrasiye karşı bir savaş" şeklinde nitelendirmesi AB'nin daha sert bir retoriğe geçiş yaptığını göstermektedir (The President of The European Parliament, 2004). Madrid ve Londra'da tren ve metrolara yapılan saldırılar tüm dünyada toplu taşımaya yönelik kuşkuları da arttırmıştır. ADHBK'nin 25 Mart 2004 tarihindeki toplantısında *Terörle Mücadele Deklarasyonu* yayınlanmıştır. Deklarasyonla birlikte teröre karşı mücadelede Konsey, Komisyon ve AB Dış İlişkiler Servisi (ABDİS) arasında koordinasyonu sağlamak ve rapor oluşturulması amacıyla AB Terörle Mücadele Koordinatörlüğü kurulmuştur (European Council, t.y.). ADHBK, 18 Haziran 2004'te AB Terörizm Eylem Planı'nı onaylamıştır. Yenilenmiş eylem planı üye devletler arasındaki rutin bilgi alışverişini, Europol bünyesinde uzman terörle mücadele ekibinin kurulması ve Europol-ABD makamları arasındaki iş birliğinin artırılması gibi önemli yenilikleri içermesi açısından son derece önemlidir (Casale, 2008). AB'nin teröre karşı mücadelesinin temel yapı taşı oluşturulan belge ise 30 Kasım 2005'te kabul edilen *AB Terörle Mücadele Stratejisi*'dir. Belge terörle daha etkili bir mücadele amacıyla önleme, koruma, izleme ve karşılık verme olacak şekilde dört yapıyı bir strateji üzerine inşa edilmiştir. 2003 yılında kabul edilen AGS'nin geniş çerçevesi üzerine spesifik terörle mücadele planı çizilen belgede başta ABD olmak üzere Batı Balkanlar,

Afrika, Orta Doğu, Kuzey Amerika ve Asya ülkeleri ile iş birliğinin artırılması gerekliliği kabul edilmiştir (Eur-Lex, 2018).

2005 yılından itibaren AB'nin terörle mücadele politikasının hızlanmasının önemli bir etkisi de veri tabanları üzerindedir. 14 yaşını doldurmuş AB dışından gelen başta sığınmacılar olmak üzere yabancıların parmak izlerinin depolandığı Eurodac'ın çeşitli güvenlik birimlerinin erişimine açık hale getirilmesi tartışmaları beraberinde getirmiştir. Esasında Eurodac, AB makamları ve üye devletler arasındaki veri iletimi sistem olarak suçla mücadele amacıyla sığınmacıların parmak izlerini depolamaktadır fakat mesele isabet oranı ile alakalıdır. Avrupa Veri Koruma Denetçiliği, güvenlik makamlarının herhangi bir suç işlemeyen kişilerin de verilerine erişim imkânı sağlayabileceği gerekçesiyle eleştirilerde bulunmuştur. Erişim izni ve kapsam genişliği Eurodac'ın misyonunun da radikal şekilde değişmesine neden olmaktadır zira Eurodac ilk olarak güvenlik temelli bir araç iken terör gibi spesifik bir alanda bu denli geniş yetkilerle donatıldığında bir politika aracına dönüşmektedir. Aynı zamanda bu değişim terör tehdidinin artırılması ile sığınmacıların daha fazla risk olarak algılanmasına neden olabileceği için tehlikelidir (Balzacq ve Léonard, 2013).

AB'nin terörle mücadele stratejisinde başlıca müttefiki olan ABD ile olan ilişkisi de terörün güvenikleştirilmesinin bir boyutunu oluşturmaktadır. Schmittçi anlayışın bir yansıması olarak topluluklar hayatta kalmak için istisnai siyasi eylemlere başvurabilirler ki bu durumlarda parlamenter prosedürler yerini yürütmeye bırakabilir (Huysmans, 2006: 133). Tıpkı Europol-ABD iş birliği olmak üzere topluluğun içerisinde bulunduğu polis ve yargı iş birliği hükümetler arası kalarak topluluk yönetiminin dışında kalmaktadır. Bu yöntem yürütmenin önderliğinde gelişerek yasamanın (Avrupa Parlamentosu) karar alma süreçlerine katılımı engellenmektedir. Bu nedenle Europol-ABD Antlaşması, *istisna siyasetinin* yani aciliyet ve gizlilik esasıyla güvenikleştirme sürecinin tipik bir örneği olmaktadır (Balzacq, 2008: 94).

Grafik 4: Terör Sorunun En önemli Sorun Olarak Görülme Oranı

11 Eylül sonrası oluşan korku ikliminden AB vatandaşlarının da etkilendiği bir gerçektir. Avrobarometre'nin 11 Eylül sonrasında yaptığı ankette katılımcıların %86'sı terörizmden korktuğunu açıklarken 2002'de bu durum %78 gibi oranla ciddiyetini korumuştur. 2003 yılında terör %13'lük bir oranla önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmiş ve bu durum 2008 sonuna kadar devam etmiştir. Fakat bu süre zarfı içerisindeki veriler incelendiğinde terörün en azından AB vatandaşları için en önemli sorunlardan biri değil tıpkı göçmen sorunu gibi ikinci en önemli sorunlar kategorisinde değerlendirildiği gözlenmektedir. 11 Eylül sonrasında AB'nin terörü güvenleştirmeye sürecinde kullandığı retorik AB vatandaşları tarafından tam olarak kabul görmediği sonucuna varılabilir. Fakat güvenleştirmeye sürecinde izleyicinin söz edimini kabul etmediği örnekler de mevcuttur zira tıpkı göçün güvenleştirilmesi gibi terörde de benzer bir durum mevcuttur. Terör konusundaki asıl kırılma 2015 yılında Fransa'da başlayan ve Avrupa geneline yayılan Kasım 2016'a kadar gelen süreçte yaşanmıştır. 2014 yılında %2 olan oran 2015'te büyük bir sıçrama yaparak %13'e ulaşmıştır.

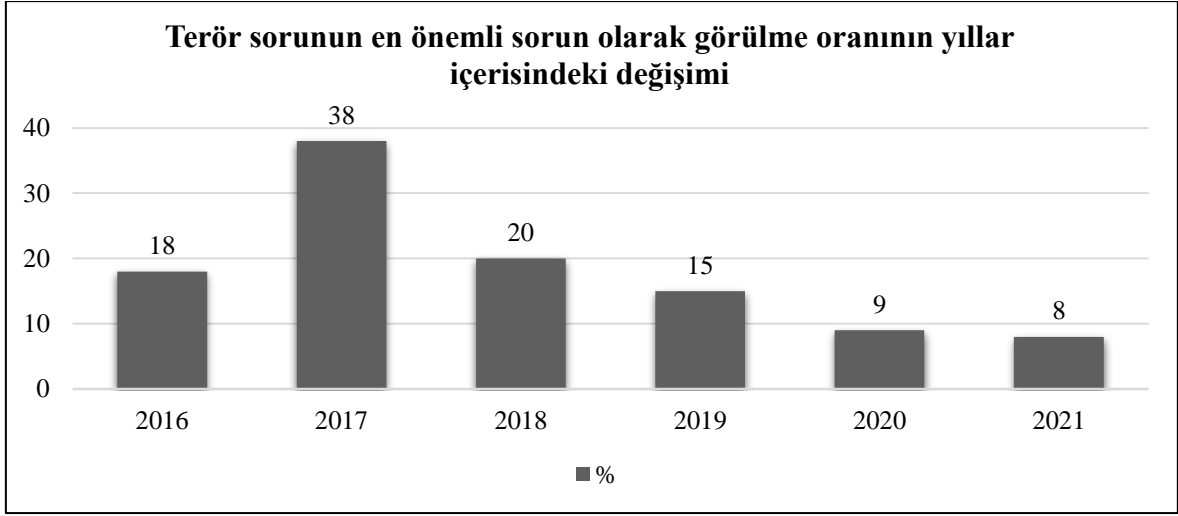
3.2.2.2. 2015 ve sonrası

7 Ocak 2015'te Fransız hiciv dergisi Charlie Hebdo'nun Paris'teki ofisine yapılan saldırı ile Avrupa tekrar terör sorunuyla yüzleşmek zorunda kaldı. 11 kişinin hayatını kaybettiği ve 11 kişinin yaralandığı Charlie Hebdo saldırısı ile zincirleme terör faaliyetleri başladı (BBC, 2015). 9 Ocak günü Doğu Paris'te bir koşer süpermarketine saldırı düzenleyen saldırgan dört rehineyi öldürdükten sonra polis tarafından vurularak öldürüldü (Haaretz, 2015). İkinci büyük Paris saldırısı 13 Kasım 2015'te birden fazla saldırganın Bataclan Tiyatrosu'na saldırısı sonucu yaklaşık 100 kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır (BBC, 2015). Bu saldırı 2004 Madrid saldırısından sonra Avrupa'daki en kanlı saldırı olarak kayıtlara geçmiştir. 22 Mart 2016'da Brüksel Havalimanı ve Maalbeek metro istasyonu saldırısı ile Avrupa'da panik hat safhaya çıkmıştır.

Ocak 2015-Kasım 2016 arasındaki Avrupa’da yaşanan kriz döneminde terör sorunuyla tekrar çarpıcı şekilde yüzleşilmiş ve daha etkili düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunun idrak edilmiştir. Saldırıların ardından tıpkı 11 Eylül’de olduğu gibi terör retoriği tekrar gözlemlendi. 16 Kasım 2015’te ADHBK toplantısında dönemin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi F. Mogherini “Avrupa bir bütün olarak saldırıya uğradı” ifadesiyle Avrupa’nın bütünselliğini vurguladı (European Council, 2015). Kamuoyundaki panik ve durumun aciliyeti üye devletleri AB ile daha uyumlu bir dış politika uygulamaya zorladı. İstihbarat paylaşımının öneminin artması AB’yi üçüncü ülkelerle iş birliğini arttırmaya zorladı. ABDİS, başta Suudi Arabistan ve Türkiye olmak üzere Cezayir, Yemen ve Mısır ile istihbarat paylaşımını hızlandırdı ve daha güçlü mekanizmalar oluşturmaya başladı. AB terörle mücadele kapasitesinin artırılması amacıyla üçüncü ülkelere yılda yaklaşık 142 milyon Euro fon sağlamaktadır (Cross, 2017: 8). 17 Ocak 2015’te Avrupa Terörle Mücadele Koordinatörlüğü *radikalleşmenin önlenmesi, sınır kontrolleri, istihbarat paylaşımı, hukuksal karşılık verme ve ateşli silahları öncelikli alan* olarak belirlemiştir (European Council, 2015). 2 Aralık 2015 tarihinde AP’de 2015/0281 sayılı terörizmle mücadele yönergesi kabul edildi. Terörizmin hazırlık sürecindeki eylemleri suç sayması nedeniyle son derece önemli bir adım olan yönerge Avrupa’dan Irak ve Suriye gibi ülkelere giderek terör gruplarında bulunan ve eğitim alan *yabancı savaşçılar* olarak adlandırılan kişilerin fiili bir saldırıda bulunmadan tutuklanabileceklerini teyit etmektedir (European Commission, 2015).

2015 itibarıyla Irak ve Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) güç kaybetmesi ile yabancı savaşçıların Avrupa’ya dönmeye başlaması ciddi sorundu. 2017 yılında AP’de kabul edilen 2017/541 sayılı yönetmelikte yabancı terörist savaşçıların üye devletler için yüksek bir güvenlik tehdidi oluşturduğu kabul edilerek aksiyon alınması gerektiği belirtilmiştir (Eur-Lex, 2017). AB güvenlik belgelerinde sıklıkla referans edilen yabancı terörist savaşçıların dönüşü şüpheli seyahat konusunu gündeme getirince Yolcu İsim Kaydı Sistemi (YİKS) AP’nin 2016/681 sayılı direktifi ile yenilenmiştir. AB, VBS, Eurodac ve YİKS ile veri tabanını genişletmektedir. Fakat bu birikimin maksadı dışına çıkarak sadece terörle değil göçmen sorununun güvenlikleştirilmesine olanak sağladığı yönünde yorumlarda bulunulabilir (Baker-Beall, 2019: 13) İddiaların ötesine bakıldığında ise seyahat ve havacılık gibi güvenlikle ilişkilendirilmeyen konuların 11 Eylül ile başlayan süreçle giderek güvenlikleştirildiği bir gerçektir.

Grafik 5: Terör Sorunun En önemli Sorun Olarak Görülme Oranı

2015 yılında başlayan AB vatandaşlarının terörü en önemli sorun görme eğilimi 2016 yılında artarak devam etmiştir. Bu süre zarfında en yüksek oran 2017 yılında %38 ile ölçülse de 2018 itibari ile giderek azalmıştır. 2020’de Covid-19 salgını ile tekrar tek haneli sayılara düşen terör sorunu Avrupa’nın siyasi ve sosyal gündeminden bir kez daha çıkmıştır.

SONUÇ

Güvenlik kavramı hem siyasi hem de sosyal hayatta en çok kullanılan kavramlardan biridir. Kullanılma sıklığının yaratmış olduğu aşinalığın da bir sonucu olarak güvenlik kavramının altının doldurulması dahası öneminin ortaya koyulması gerekmektedir. Güvenlik, insanın fizyolojik ve psikolojik sağlığını tamamlayıcı bir etmendir. Riskin olmaması ya da emniyette olma hali olarak adlandırılan güvenlik hali sağlanabilirse ancak sağlıklı ve olumlu bir gelecekte bahsedilebilir.

Tıpkı insan gibi sosyal bir varlık olan devletin de güvenlikle olan ilişkisi hayatta kalma ile değerlendirilmektedir. Toplumsal sözleşme teorisinin farklı düşünürlerine göre devletin ortaya çıkışı farklılık gösterse de insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyici ve güvenliği sağlayıcı bir görevinin olması ile benzerlik göstermektedir. Meşru güç kullanma tekeline sahip olması ile insan topluluklarının en yücesi olarak değerlendirilen devlet, meşruluğunu halkın takdiri ile kazanırken onlara güvenli bir ortam sağlamayı da vaat etmektedir. Devletler açısından bir güvenlik değerlendirmesi yaptığımızda daha önce bahsedildiği gibi altının doldurulması gerekmektedir. İnsan ve devlet her an bir saldırı tehdidi hissedebilme ihtimali ile benzeşse de insanın emniyetini sağlayabilmesi adına başvurabileceği güvenlik kurumları bulunmaktayken devletler açısından bu pek mümkün değildir. Uluslararası hukuk kurallarının ve BM Şartı'nın bağlayıcı esaslarına rağmen uluslararası sistemdeki anarşi ulus-devletler açısından güvenlik değerlendirmesini farklılaştırmakta ve derinleştirmektedir. Uluslararası sistemin anarşi hali devletlerin kendi başının çaresine bakmasını zorunlu kılmaktadır bu nedenle güvenlik devletler için görevden önce varoluş nedeni olmaktadır.

Güvenliğe dair bu geniş yelpaze devletlerin birbirlerinin davranışından emin olmasını imkânsız hale getirerek güvenlik ikilemi dediğimiz durumu ortaya çıkarmaktadır. Fakat günümüzde devletlerin davranışlarından emin olamadığı ya da tehdit hissettiği tek yapı devletler değildir. Terör örgütleri, farklı çıkar grupları ya da haydut devletler hem uluslararası sistem hem de sistemin unsuru olan devletler için yeni tehdit kaynaklarıdır. Soğuk Savaş'ın bitişi ile radikal bir değişime uğrayan uluslararası sistemde yeni tehdit unsurlarının ortaya çıkışı ile güvenlik algımız genişlemiştir. Buradaki en önemli fark daha önceden de var olan tehditlerin küreselleşme ile sınırsızlık ve zamansızlığa kavuşması ile yaratabilecekleri siyasi, sosyal ve kültürel potansiyel şiddetin artmasıdır. Soğuk Savaş boyunca klasik güvenlik algılaması taraf belirleme üzerineyken değişen tehdit unsurları ile güvenlik algılaması daha çok karşı davranış şeklini almıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde karşı davranış şeklinde karşımıza çıkan güvenlik algısı Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme yaklaşımı ile yakından ilişkilidir. Kopenhag Okulu hem geleneksel hem de yeni güvenlik çalışmalarından etkilenecek oluşturduğu orta yol tutumu ile farklı tehdit unsurlarını sektörel bazda incelemesi ile diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Konstrüktivizm kökenlerinin bir yansıması olarak dile verdiği önem güvenikleştirme teorisinin de temelini oluşturmaktadır. Söz ile yaratılan gerçeklik olarak anladığımız söz edimi yaklaşımı bir konunun dil üzerinden temsiline odaklanmaktadır. Gerçekten de Soğuk Savaş sonrası dönemde söz önemli bir figür haline gelmiştir zira dönem (yeni düzen) ismini dahi bir konuşma ile kazanmıştır. Teori herhangi bir sorunun herhangi bir zamanda siyaset dışına çıkabileceği, siyasallaşabileceği ya da güvenikleştirilebileceği bir geniş yelpazeli spektrum sunmaktadır. Çoğu zaman gözden kaçırılan önemli bir nokta da hem eylemin hem de sürecin güvenikleştirme olarak adlandırılmasıdır. Olumsuz bir anlam ifade eden güvenikleştirme esasında bir siyaset biçimidir fakat tıpkı Kopenhag Okulu'nun da belirttiği gibi asıl amaç güvenikdışlaştırmadır. Güvenikleştirme ve güvenikdışlaştırma kavramları dikotominin makus talihi bir sonucu olarak yalnızca ilk ortaya çıkan güvenikleştirme kavramı literatürde popüler olabilmektedir. Bu tez çalışmasında analiz birimi olarak güvenikleştirmenin kullanılması esasında söz edimi-tehdit ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde tehditlerin farklılaşması bir gerçekse de etkisinin artması ile önceki dönemde varlığını devam ettiren tehditler de mevcuttur. Özellikle terör ve göç konusu her ne kadar Soğuk Savaş döneminde karşılaşılan sorunlardansa da yeni dönemle birlikte daha ciddi bir tehdit olarak algılanmaya başlandığı söylenebilir.

En kurumsallaşmış bölge olarak Avrupa'nın bir güvenlik aktörü olarak ortaya çıkmaya başlaması Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte AB'nin siyasi ve ekonomik entegrasyonu ile kazandığı kurumsal kimliğin Avrupa'yı kurumsal bir güvenlik kompleksi haline getirmesinde AGİT ve transatlantik ilişkilerin de önemli faydaları mevcuttur. Göç ve terör sorunları, AB'nin güvenlik yaklaşımı bakımından incelendiğinde ilk odak noktası Schengen Antlaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Schengen Antlaşması topluluk içerisinde serbest dolaşım imkânı vermesi ile entegrasyon sürecinde çok kritik öneme sahiptir. Schengen ile iç huzurun sağlanabilmesi amacıyla sınırlar belirginleşmiştir. Avrupa Kalesi olarak tarihin bazı dönemlerinde kullanılmış olan ifade Schengen ile belirginleşen sınırları, insanların zihnindeki soyut formundan somut bir forma sokmaktadır. Kale bu noktada bir metafor olarak kullanılsa da fiziksel bir yapıya atıfta bulunması amacıyla önemlidir zira duvarlar ötekiler ya da dışarıdakiler karşıtlığını yaratmaktadır. Dışarıdakiler ifadesi çoğunlukla Akdeniz üzerinden gelen düzensiz göçmenleri betimlerken Schengen ertesinde bugün entegrasyonun bir parçası olan ve Avrupalı olan ülke vatandaşları için de kullanılmaktaydı. Örneğin o tarihlerde yapılan kamuoyu anketlerinde de Polonyalı bir göçmenin Schengen bölgesi içerisinde çalışması bir tehdit olarak algılanıyordu. Tabii ki 2007 itibari ile Polonya serbest dolaşım hakkına sahip olmuştur fakat Schengen ile başlayan Avrupa Kalesi fikrinin nasıl oluştuğunu yansıtmaması açısından önemlidir. Hem göç hem de terör sorunu çoğunlukla

dışardan gelebilecek tehditleri içermesi bakımından benzerlik göstererek Avrupa Kalesi anlayışıyla ilişkilendirilebilir zira her iki konuda da güvenlikleştirilme süreçleri benzerlik göstermektedir.

11 Eylül'ün yarattığı şiddet sarmalı ile değişen güvenlik algımız sınır, gümrük ve havacılık gibi konuların daha önceden hiç olmadığı kadar güvenlikle ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Bu manada 11 Eylül'ün hem terör hem de göç güvenliği konusunda önemli bir eşik olduğu söylenebilir. Schengen ile başlayan göç sorununun güvenlikle ilişkilendirilmesi dışardan gelebilecek göçmenlerin terörist faaliyette bulunabileceği korkusuna neden olarak AGS'nin ve FRONTEX'in ortaya çıkmasının kapısını aralamıştır. Göçmen sorununda ana güvenleştirme aktörü AB iken kullandığı araçlar ise kurumları ile oluşturduğu politikalar ve alt kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır. FRONTEX, Vize Bilgi Sistemi ve Eurodac araçlar olarak kullanılırken geniş çerçevede OGSP'nin bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Referans nesnesi olarak Avrupa ve topluluk kullanılsa da bu kavramları soyutlaştıran Schengen Antlaşması ve koyduğu sınırlar kullanılmaktadır. 1988 yılında Margaret Thatcher'dan 2015'e Jean-Claude Junker'a kadar geçen sürede kullanılan kelimeler farklılaşsa da değişmeyen şey Schengen'e atıftır.

2005 yılında Avrupa'nın kendi sınırları içerisinde terörle yüzleşmesi ile tıpkı 11 Eylül'de olduğu gibi dışardan gelebilecek göçmenlerin terörist faaliyette bulunabileceği korkusunun artmasının bir sonucu olarak FRONTEX güçlü bir araç olarak etkinliğini arttırmaya başladı. 2015 yılına gelindiğinde göç sorunu ile ilgili olarak farklılaşan en önemli ayrıntı artık aciliyet retoriğinin ortaya çıkmasıdır. AB'nin 2015 yılında karşı karşıya kaldığı göçmen akını II. Dünya Savaşı sonrasındaki göçmen dalgasından sonraki en büyük dalgadır. Bu nedenle aciliyet retoriğinin tehdidin ciddiliği ile örtüştüğü bir gerçektir fakat öncesinde atılan adımlar aciliyet retoriği olmasa da abartılmış gözükmemektedir. 2015 öncesinde FRONTEX'in bütçesinin artırılması, üçüncü ülke vatandaşlarının verilerinin toplanması ve politik hamleler bunu doğrulamaktadır. Güvenleştirilme sürecinin önemli bir unsuru olan izleyici bakımından değerlendirildiğinde benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yapılan kamuoyu anketlerinde AB vatandaşlarının göçü en önemli sorunlardan biri olarak kabul etmesi 2003 yılında başlarken en önemli sorun olarak kabul etmesi ise 2015 yılı itibariyle başlamıştır. 2016'da %48 olarak en yüksek orana ulaşan göç sorunu 2020'de Covid-19 salgını ile düşüşe geçmiştir. 18 yıllık süreç göz önüne alındığında 11 Eylül ile gündeme giren göç sorunu 2005 terör saldırıları ile artmış 2010'da başlayan Arap Baharı ile tekrar ivme kazanmış 2015 itibari ile doruğa ulaşmıştır. Bu sonuç ile 2001'den itibaren AB tarafından güvenleştirme sürecinde olan göç sorunu 2015 itibari ile izleyici tarafından da kabul edilerek süreç tamamlanmış ve başarılı bir güvenleştirme örneği sergilemiştir.

Tıpkı göç gibi terör konusunda da 11 Eylül bir milat olarak değerlendirilebilir. 11 Eylül öncesinde terör olayları ile yüzleşen Avrupa, terörist grupların eriştiği şiddet gücü ile terörü öncelikli sorunlardan biri olarak kabul etmiştir. Fakat AB'nin ABD gibi tek taraflı önleyici angajman uygulaması gibi yaklaşım benimsemediği de bir gerçektir. AB tıpkı göç sorununda

olduğu gibi terörün güvenikleştirilme sürecinde ana aktör konumunda bulunarak kurumlarını da araç olarak kullanmaktadır. Havacılık, sınır kontrolleri, veri depolama ve stratejik politikalar temelinde şekillenen güvenikleştirme eyleminde FRONTEX, VBS, Eurodac, Europol ve YİKS kurumları araç olarak kullanılmıştır. AB bu süreçte Europol-ABD örneğinde olduğu gibi müttefikleri ile de bir etkileşim halinde bulunarak süreci yönetmektedir. Bu süreçte AB, demokrasi, özgürlük ve topluluk gibi konuları retoriğinde kullansa da tıpkı göç konusunda olduğu gibi ana referans noktası olarak sınır güvenliği üzerinden Schengen'i kullanmaktadır. Müttefiklerle olan ilişkilerde parlamentonun devre dışı bırakılarak yürütmenin hâkim olduğu süreç ve veri bilgilerinin birçok kurum tarafından erişilebilir hale gelmesi güvenikleştirme eyleminin temeli olan istisna siyasetinin bariz örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015 yılında artan terör faaliyetleri ve yabancı savaşçıların geri dönme tehlikesi aciliyet retoriğini tekrar getirmiş ve kamuoyu anketlerinde terörün ana sorun olarak kabul edilmesi ile izleyicinin de ikna edilerek başarılı bir güvenikleştirmenin sağlandığı gözlenmektedir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu olarak belirlenen AB'nin güvenlik perspektifi nasıl şekillenmiştir ve göç ve terör gibi spesifik konularda farklılaşmalar mevcut mudur? ifadesi elde edilen bulgularla birlikte AB tarafından göç ve terörün güvenikleştirildiği ve her iki konunun paralellik sergilediği şeklinde sonuca ulaştırılmıştır. Aktör, araç olarak kullanılan kurumlar, referans nesnelere, varoluşsal tehdit, izleyici kabulü, retoriğin süreç içerisindeki değişiminin (2001, 2005, 2015) ortaklığı bizi bu sonuca götürmektedir. Her iki hususta da 2015 itibari ile aciliyet retoriği tehdidin ciddiliği ile uygun olarak izleyici tarafından da kabul edilmiş ve başarılı bir güvenikleştirilme örneği sergilemiştir. 2015 öncesinde zaman zaman kullanılan aciliyet retoriğinin tehdidin ciddiliği ile uyuşmaması izleyici tarafından da kabul edilmemesine neden olmuştur fakat güvenikleştirme sürecinin devam ettiği gözlenmektedir ki bu durum izleyicinin rolünün çok da elzem olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

AB'nin göç ve terörü güvenikleştirme sürecini incelerken sadece politikalara ve operasyonlara odaklanmanın neden olabileceği yüzeyselliğin giderilmesi göçmenlerin yaşadıkları zorluklar ve Avrupalı kimliğine dair tartışmalarla giderilmeye çalışılmıştır. Göçmen karşıtı söylem üzerinden şekillenen süreç AB'nin temel ilkesi olan dayanışma ilkesi ile çelişmektedir. Özellikle CEAS'ın sığınmacıların kabulüne ilişkin ilk devlete dair verdiği sorumluluk özellikle Yunanistan ve Malta gibi ilk destinasyondaki ülkeler için ciddi sorunlara neden olmaktadır. İlk derece sığınma hakkına sahip olanlar arasından sadece %2'sinin vatandaşlık hakkı elde edebilirken geri kalanların sınırlı haklara sahip olması ciddi problemler yaratmaktadır. Ulusal hükümetler sığınmacı kabulüne ilişkin yetkili olduğu gibi vatandaşlık verilmesi noktasında da yetkilidir yani göçmenlerin AB vatandaşı olabilmesinin koşulu ulusal hükümetlerden geçmektedir. AB'nin dayanışma ilkesinden hareketle ulusal hükümetlere vatandaşlık kazanımı hususu ile ilgili göçmenleri destekleyici bir tutumda olması önemli bir adım olabilir. Tabi ki vatandaşlık AB'nin siyasi, ekonomik ve sosyal

yaşamının gerçekleri ile ilgilidir fakat göçmenlerin yaşadığı ayrımcılığın önlenmesi çok daha kolay bir adımdır. Söylem gücü ile değerlendirildiğinde özellikle AB yürütme organlarında etkin kişilerin dayanışma temelli vurguları son derece önemli iken göçmenleri kapsayacak yeni bir Avrupalılık kimliği yaratılması hususu ciddi anlamda tartışılmalıdır.

AB'nin geleceği açısından aciliyet retoriği üzerinden inşa edilen istisnai önlemler tehlike arz etmektedir. 2015 yılı itibari ile ulusal hükümetlerin inisiyatiflerinde ortaya çıkan sınır duvarları topluluk fikri ile uyuşmamaktadır. Göç ve terör sorununun güvenlikleştirilmesinin en radikal hali olan bu duvarlar sadece topluluk bütünlüğüne aykırılık üzerinden basit bir husus olarak değerlendirilmemelidir. Acı hatıralarla dolu geçmişi göz önüne alındığında basit bir husus olarak değerlendirilen ayrışma parçalanmaya kadar giderek Avrupa güvenliği için ciddi bir tehdit haline gelebilir. Göç ve terör konusundaki birikim ve AB'nin kurumsal gücü birleştiğinde bu hususlarla yüzleşilmesi ve aciliyet halinin ortadan kaldırılarak rutin bir mesele olarak değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Böylelikle standart politik alana çekilen göç ve terör güvendsılaştırılacak ve güvenlikleştirmenin neden olabileceği potansiyel tehditler ortadan kaldırılacaktır.

KAYNAKÇA

- Abrahamsen, Rita (2005), “Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear”, **Alternatives**, 30(1), 55-80.
- Açıkmeşe, Sinem Akgül (2011), “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 8(30), 43-73.
- Aesop (t.y), “The Shepherd Boy & the Wolf”, **Library of Congress**, <http://read.gov/aesop/043.html> (01.10.2020).
- Akdan, Tolgahan (2014), **A Systemic Analysis of The Cold War and Turkey's Postwar Drive To The West**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences.
- Akkerman Mark (2018), **Expanding The Fortress: The Policies, The Profiteers And The People Shaped by EU's Border Externalisation Programme**, Transnational Institute, Amsterdam.
- Albert, Mathias ve Buzan, Barry (2011), “Securitization, Sectors and Functional Differentiation”, **Security Dialogue**, 42(4-5), 413-425.
- Al Jazeera (2021), “Baby dies, woman miscarries near Poland-Belarus border”, <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/19/poland-baby-refugee-dies> (15.12.2021).
- Anderson, Benedict (2006), **Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**, Verso Books, London.
- Anderson, Jan Joel vd. (2011), **The European Security Strategy: Reinvigorate, Revise or Reinvent?**, The Swedish Institute of International Affairs, Stockholm.
- Aradau, Claudia (2004), “Security And The Democratic Scene: Desecuritization And Emancipation”, **Journal of International Relations and Development**, 7, 388-413.
- Arends, J. Frederik (2009), “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, **Uluslararası İlişkiler**, 6(22), 3-33.
- Arıboğan, Deniz Ülkü (2017), **Duvar: Tarih Geri Dönüyor**, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- Asia Society (2019), “A Brief History of Nuclear Weapons States”, <https://asiasociety.org/education/brief-history-nuclear-weapons-states> (16.12.2020).
- Atomic Heritage Foundation (2014), “Soviet Atomic Program – 1946”, <https://www.atomicheritage.org/history/soviet-atomic-program-1946> (15.12.2020)

- Austin, John Langshaw (1962), **How to Do Things With Words**, Oxford University Press, Oxford.
- Baker-Beall, Christopher (2019), “The threat of the ‘returning foreign fighter’: The securitization of EU migration and border control policy”, **Security Dialogue**, 50(5), 1-17.
- Balzacq, Thierry (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, **European Consortium for Political Research**, 11(2), 171-201.
- Balzacq, Thierry (2008), “The Policy Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policies”, **Journal of The Common Market Studies**, 46(1), 75-100.
- Balzacq, Thierry (Ed.) (2011), **Securitization Theory**, Routledge, New York.
- Balzacq, Thierry ve Léonard, Sarah (2013), “Information-sharing and The EU Counter-terrorism Policy: A ‘Securitisation Tool’ Approach”, Christian Kaunert ve Sarah Léonard (Ed.), **European Security, Terrorism and Intelligence Tackling New Security Challenges in Europe**, içinde (127-143), Palgrave Macmillan, Hampshire
- Banerjee, Dipankar (1999), “Towards Comprehensive and Cooperative Security in South Asia”, **South Asian Survey**, 6(2), 305-318.
- Baylis, John (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(18), 69-85.
- BBC (2015), “Charlie Hebdo: Major manhunt for Paris gunmen”, <https://www.bbc.com/news/world-europe-30719057> (06.11.2021)
- _____ (2015), “Paris attacks: as they happened”, <https://www.bbc.com/news/live/world-europe-34815972> (06.11.2021)
- _____ (2015), “Belarus border crisis: How are migrants getting there?”, <https://www.bbc.com/news/59233244> (15.12.2021).
- Beard, Charles (1935), **The Open Door At Home: A Trial Philosophy of National Interest**, Macmillan Co., New York
- Benedicto, Ainhoa Ruiz ve Brunet, Pere (2018), **Building Walls: Fear and Securitization**, Centre Delàs d’Estudis per la Pau, Barcelona
- Bigo, Didier (2002), “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease”, **Alternatives**, 27(1), 63-92.
- Bigo, Didier vd. (2009), “The Changing Landscape of European Liberty and Security: The Mid-term Report of The Challenge Project”, **International Social Science**, 59(192), 283-308.

- Bilgin, Pınar (2005), "11 Eylül Öncesi ve Sonrasında Küreselleşen Güvenliği Anlamak", Cem Karadeli (Dü.), **Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme**, içinde (60-80), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Birdişli, Fikret (2017), **Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram, Teori ve Uygulama**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Biscop, Sven ve Coelmont, Jo (2010), **A Strategy for CSDP - Europe's Ambitions as A Global Security Provider**, Egmont – The Royal Institute for International Relations, Gent.
- Booth, Ken (1991), "Security and Emancipation", **Review of International Studies**, 17(4), 313-326.
- _____ (2005), **Critical Security Studies and World Politics**, Lynne Rienner Publishers, Boulder.
- Butterfield, Herbert (1951), **History And Human Relations**, Collins, London.
- Buzan Barry (2008), "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(18), 107-123.
- _____ (1983), **People, States and Fears**, Wheatsheaf Books Ltd, Sussex
- _____ (1989), "The Future of Western European Security", Ole Weaver (Ed.) **European Polyphony: Perspectives Beyond East- West Confrontation**, içinde (16-39), Palgrave Macmillan, New York.
- _____ (2000), "The Logic of Regional Security in the Post-Cold War World", Björn Hettne (Ed.), **The New Regionalism and the Future of Security and Development**, içinde (1-25), Palgrave Macmillan, London.
- _____ (2003), "Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World", Fredrik Söderbaum ve Timothy M. Shaw (Ed.), **Theories of New Regionalism**, içinde (140-159) Palgrave Macmillan, London
- _____ (2006), "Will The 'Global War on Terrorism' Be The New Cold War?", **International Affairs**, 82(6), 1101-1118.
- Buzan, Barry vd. (1998), **Security :A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, London.
- Buzan, Barry ve Hansen, Lene (2009), **The Evolution of International Security Studies**, Cambridge University Press, Edinburgh
- Buzan, Barry ve Waever, Ole (2003), **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge Universty Press, Cambridge.
- Carpentier, Niko (2021), "The European Assemblage: A Discursive-Material Analysis of European Identity, Europeaneity and Europeanisation", **Filosofija Sociologija**, 3, 231-239.

- Casagran, Cristina Blasi (2021), “Fundamental Rights Implications of Interconnecting Migration and Policing Databases in the EU”, **Human Rights Law Review**, 21(2), 433-457.
- Casale, Davide (2008), “EU Institutional and Legal Counter-terrorism Framework”, **Defence Against Terrorism Review**, 1(1), 49-78.
- Cassarino, Jean Pierre (2007), “Informalising Readmission Agreements in the EU Neighbourhood”, **The International Spectator**, 42(2), 179-196.
- Clausewitz, Carl Von (1909), **On War**, (Çev. T. Miller Maguire), William Clowes & Sons, London
- CNN (2001), “Shoe bomb suspect to remain in custody”, <http://edition.cnn.com/2001/US/12/24/investigation.plane/> (06.11.2021).
- Collins, Alan (2005), “Securitization, Frankenstein’s Monster and Malaysian education”, **The Pacific Review**, 18(4), 567-588.
- Council of the European Union (2001), “Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001”, <https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf> (28.11.2021).
- _____ (2003), “A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy”, <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> (28.11.2021).
- _____ (2005), “The European Union Counter-Terrorism Strategy”, <chromeextension://efaidnbnmnnibpcajpcgiclfndmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fdata.consilium.europa.eu%2Fdoc%2Fdocument%2FST%252014469%25202005%2520REV%25204%2FEN%2Fpdf&clem=354062> (28.11.2021).
- Cross, Mai’a K. Davis (2017), “Counter-terrorism in the EU’s external relations”, **Journal of European Integration**, 39(5), 609-624.
- Damme, Ashley Van (2008), **The Securitization Terrorism In India**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Universty of British Columbia, The Faculty of Graduate Studies
- Davies, Norman (1996), **Europe: A History**, Oxford University Press, Oxford.
- Derrida, Jacques (1981), **Positions**, (Çev. Alan Bass), The Universty of Chicago Press, Chicago
- Desmet, Pieter ve Fokkinga, Steven (2020), “Beyond Maslow’s Pyramid: Introducing a Typology of Thirteen Fundamental Needs for Human-Centered Design”, **Multimodal Technologies and Interaction**, 4(3), 2-22
- Devetak, Richard (1999), “Theories, Practices and Postmodernism in International Relations”, **Cambridge Review of International Affairs**, 12(2), 61-76.

- Diez, Thomas (2001), “Europe as a Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies”, **Cooperation and Conflict**, 36(1), 5-38.
- Emmers, Ralf (2003), “ASEAN and The Securitisation of Transnational Crime in Southeast Asia”, **The Pacific Review**, 16(3), 419-438.
- _____ (2012), “Securitization”, Alan Collins (Ed.), **Contemporary Security Studies**, içinde (131-147), Oxford University Press, Oxford.
- Engberg, Katarina (2021), **A European Defence Union by 2025? Work in Progress**, Swedish Institute for European Policy Studies (SIEPS), Stockholm.
- Ergil, Doğu (1992), “Uluslararası Terörizm”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 47(3), 139-143.
- EUR-Lex (2002), “Document 32002D0996”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002D0996> (05.11.2021).
- _____ (2002), “Document 32002R2320”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002R2320> (06.11.2021).
- _____ (2003), “Document 32003R0622”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003R0622> (06.11.2021).
- _____ (2008), “Document 32008R0300”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0300> (06.11.2021).
- _____ (2009), “Document 32010D0049”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32010D0049> (05.11.2021).
- _____ (2017), “Document 32017L0541”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32017L0541> (06.11.2021).
- _____ (2018), “Counter-terrorism strategy”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133275> (06.11.2021).
- _____ (t.y.), “Glossary of summaries”, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html#:~:text=The%20European%20security%20and%20defence,matters%20while%20reinforcing%20transatlantic%20cooperation.&text=The%20EU's%20Common%20Security%20and%20Defence%20Policy%20 (28.11.2021)
- European Commission (1999), **Standard Eurobarometer 51**, European Commission, Brussels
- _____ (2000), **Standard Eurobarometer 52**, European Commission, Brussels
- _____ (2000), **Standard Eurobarometer 53**, European Commission, Brussels
- _____ (2001), **Standard Eurobarometer 54**, European Commission, Brussels
- _____ (2001), **Standard Eurobarometer 55**, European Commission, Brussels

_____ (2002), **Standard Eurobarometer 56**, European Commision, Brussels

_____ (2002), **Standard Eurobarometer 57**, European Commision, Brussels

_____ (2002), **Standard Eurobarometer 58**, European Commision, Brussels

_____ (2003), **Standard Eurobarometer 59**, European Commision, Brussels

_____ (2003), **Standard Eurobarometer 60**, European Commision, Brussels

_____ (2004), **Standard Eurobarometer 61**, European Commision, Brussels

_____ (2004), **Standard Eurobarometer 62**, European Commision, Brussels

_____ (2005), **Standard Eurobarometer 63**, European Commision, Brussels

_____ (2005), **Standard Eurobarometer 64**, European Commision, Brussels

_____ (2006), **Standard Eurobarometer 65**, European Commision, Brussels

_____ (2006), **Standard Eurobarometer 66**, European Commision, Brussels

_____ (2007), **Standard Eurobarometer 67**, European Commision, Brussels

_____ (2007), **Standard Eurobarometer 68**, European Commision, Brussels

_____ (2008), **Standard Eurobarometer 69**, European Commision, Brussels

_____ (2008), **Standard Eurobarometer 70**, European Commision, Brussels

_____ (2009), **Standard Eurobarometer 71**, European Commision, Brussels

_____ (2010), **Standard Eurobarometer 72**, European Commision, Brussels

_____ (2010), **Standard Eurobarometer 73**, European Commision, Brussels

_____ (2011), **Standard Eurobarometer 74**, European Commision, Brussels

_____ (2011), **Standard Eurobarometer 75**, European Commision, Brussels

_____ (2012), **Standard Eurobarometer 76**, European Commision, Brussels

_____ (2012), **Standard Eurobarometer 77**, European Commision, Brussels

_____ (2012), **Standard Eurobarometer 78**, European Commision, Brussels

_____ (2013), **Standard Eurobarometer 79**, European Commision, Brussels

_____ (2013), **Standard Eurobarometer 80**, European Commision, Brussels

_____ (2014), **Standard Eurobarometer 81**, European Commision, Brussels

_____ (2014), **Standard Eurobarometer 82**, European Commision, Brussels

_____ (2015), “Directive of The European Parliament and of The Council on Combating Terrorism and Replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA on

Combating Terrorism chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2Flegal-content%2FEN%2FTXT%2FPDF%2F%3Furi%3DCELEX%3A52015PC0625%26from%3DSV (06.11.2021)

- _____ (2015), “State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_15_5614 (02.11.2021).
- _____ (2015), **Standard Eurobarometer 83**, European Commission, Brussels
- _____ (2015), **Standard Eurobarometer 84**, European Commission, Brussels
- _____ (2016), **Standard Eurobarometer 85**, European Commission, Brussels
- _____ (2016), **Standard Eurobarometer 86**, European Commission, Brussels
- _____ (2017), **Standard Eurobarometer 87**, European Commission, Brussels
- _____ (2017), **Standard Eurobarometer 88**, European Commission, Brussels
- _____ (2018), **Standard Eurobarometer 89**, European Commission, Brussels
- _____ (2018), **Standard Eurobarometer 90**, European Commission, Brussels
- _____ (2019), **Standard Eurobarometer 91**, European Commission, Brussels
- _____ (2019), **Standard Eurobarometer 92**, European Commission, Brussels
- _____ (2020), **Standard Eurobarometer 93**, European Commission, Brussels
- _____ (2021), “EURODAC (European Asylum Dactyloscopy Database)” https://knowledge4policy.ec.europa.eu/dataset/ds00008_en (30.11.2021).
- _____ (2021), **Standard Eurobarometer 94**, European Commission, Brussels
- _____ (2021), **Standard Eurobarometer 95**, European Commission, Brussels
- _____ (t.y.), “Return and readmission”, https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/return-and-readmission_en (07.11.2021).
- _____ (t.y.), “Restrictive measures against Belarus”, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/> (15.12.2021).
- European Council (2015), “DS 1035/15”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.statewatch.org%2Fmedia%2Fdocuments%2Fnews%2F2015%2Fjan%2Feu-council-ct-ds-1035-15.pdf&clen=57419&chunk=true (15.11.2021).
- _____ (2015), “Foreign Affairs Council, 16-17 November 2015”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/11/16-17/> (30.11.2021).
- _____ (2016), “EU-Turkey statement 18 March 2016”, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (07.11.2021).

- _____ (t.y.), “Counter-Terrorism Coordinator”, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/> (30.11.2021).
- European Defence Agency (t.y.), “Mission”, <https://eda.europa.eu/who-we-are/Missionandfunctions> (30.11.2021).
- _____ (t.y.), “The Permanent Structured Cooperation (PESCO)”, [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO)) (30.11.2021)
- European Parliament (2001), “Terrorist Attacks in the USA”, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+DN-20010912-1+0+DOC+XML+V0//EN> (05.11.2021).
- _____ (2011), “Answer given by Ms Malmström on behalf of the Commission”, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2011-001175-ASW_EN.html (02.11.2021).
- _____ (2019), “Migration and Asylum”, <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html> (01.02.2022).
- European Union (t.y.), “The history of the European Union”, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en (29.10.2021).
- European Union External Action (2003), “EU Battlegroups”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.consilium.europa.eu%2Fuedocs%2Fcms_data%2Fdocs%2Fpressdata%2Fen%2Fesdp%2F91624.pdf&clen=174341&chunk=true (30.11.2021).
- European Union External Action (2019), “Military and civilian missions and operations”, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-issions-and-operations_en (30.10.2021).
- Eurostat (2021), “Asylum Statistics”, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics (01.02.2022).
- _____ (2021), “Migrant Integration Statistics-Active Citizenship”, https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_active_citizenship#Naturalisation_rate (01.02.2022).
- Eyüboğlu, İsmet Zeki (t.y.), **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Babıali: Sosyal Yayınlar, İstanbul
- Floyd, Rita (2010), **Security and the Environment: Securitization Theory and US Environmental Security Policy**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Frankel, Joseph (1988), **International Relations in Changing World**, Oxford University Press, New York.

- Friedman, Thomas Loren (2006), **Dünya Düzdür**, Boyner Yayınları, İstanbul.
- Gabrielli, Lorenzo (2014), “Securitization of Migration And Human Rights: Frictions at The Southern EU Borders and Beyond”, **Urban People/ Lidé Města**, 16(2), 311-322.
- Gärtner, Heinz (1998), “European Security, NATO And The Transatlantic Link: Crisis Management” , **European Security**, 7(3), 1-13.
- Gärtner, Heinz ve Cuthbertson, Ian M. (2005), **European Security and Transatlantic Relations**, Palgrave Macmillan, New York
- Giddens, Anthony (2000), **Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives**, Routhledge, London.
- Gil-Bazo, Maria Teresa (2006), “The Practice of Mediterranean States in the context of the European Union's Justice and Home Affairs External Dimension. The Safe Third Country Concept Revisited” **International Journal of Refugee Law**, 18(3-4), 571-600.
- Gismondi, Mark D. (2007), **Ethics, Liberalism and Realism in International Relations**, Routhledge, London.
- Glare, Peter G. (2005), **Oxford Latin Dictionary**, Oxford University Press, New York.
- Gray, Colin S. (2008), “The 21st Century Security Environment and The Future of War”, **Prameters**, 38(4), 14-22.
- Güntay, Vahit (2016), **Uluslararası İlişkiler Temelinde Siber Güvenlik: Mikro Siber İttifak Teorisi (Micro-CAT)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gürkaynak, Muharrem (2004), **İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haaretz (2015), “Paris Shooting Updates / French PM Acknowledges 'Failings' in Preventing Attack”, <https://www.haaretz.com/paris-shooting-updates-1.5358286> (06.11.2021).
- Habermas, Jürgen (1971), **Knowledge and Human Interests: a General Perspectiven**, (Çev. Jeremy J. Shapiro), Beacon Press, Boston
- Ham, Peter Van (1995), “The Prospects for a European Security and Defence Identity”, **European Security**, 4(4), 523-545
- Hansen, Lene (2010), “The Little Mermaid's Silent Security Dilemma and The Absence of Gender in The Copenhagen School”, **Millennium: Journal of International Studies**, 29(2), 285-306.

- _____ (2012), “Reconstructing Desecuritisation: The Normative-political in The Copenhagen School and Directions For How to Apply It”, **Review of International Studies**, 38, 525-546.
- Hart, Christopher (2010), **Critical Discourse Analysis and Cognitive Science: New Perspectives on Immigration Discourse**, Palgrave Macmillan Publisher Limited, Hampshire.
- Haushofer, Karl (1924), **Geopolitik des Pazifischen Ozeans**, Kurt Wohwinkel Verlag, Berlin.
- Herz, John H (1950), “Idealist Internationalism and the Security DilemmaAuthor”, **World Politics**, 2(2), 157-180.
- Heywood, Andrew (2011), **Global Politics**, Palgrave Macmillan, London
- Huysmans, Jef (1998), “Revisiting Copenhagen:: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, **European Journal of International Relations**, 4(4), 479-505.
- _____ (2000), “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, 38(5), 751-777.
- _____ (2006), **The Politics of Insecurity: Fear, migration and asylum in the EU**, Routledge, London
- İçduygu, Ahmet ve Demiryontar, Birce (2019), “Mediterranean’s Migration Dilemma and the EU’s Readmission Agreements: Reinforcing a Centre-Periphery Relation”, **EuroMedMig Working Paper Series** (1), 1-33.
- Jakešević, Ružica ve Tatalović, Siniša (2016), “Securitization (And De-securitization) of The European Refugee Crisis: Croatia in The Regional Context”, **Teorija In Praska**, 53(5), 1246-1264.
- Jay, Martin (1996), **The Dialectical Imagination**, University of California Press, Berkeley.
- Jünemann, Annette vd. (2017), “The kaleidoscope of migration: Theoretical perspectives and conceptual considerations”, Annette Jünemann (Ed.), **Fortress Europe? Challenges and Failures of Migration and Asylum Policies**, içinde (1-11), Springer VS, Wiesbaden.
- Kalkan, Erol (2014), **Europeanisation of Change in Foreign Policy: Transformation of Turkish Foreign Policy in The EU Accession Process**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Kent.
- Kapfingher ,Kathrin (2018), **A Europe of Fortresses: The Securitization of Migration in Europe and the 2015 »Refugee Crisis**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Universty Alberta-Department of Political Science.
- Kaunert, Christian vd. (2021), “The Collective Securitization of Aviation in The European Union Through Association With Terrorism”, **Global Affairs**, 1-18.

- Keohane, Robert O. (1989), “Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics”, Robert O. Keohane (Ed.), **Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics: Essays in International Relations Theory**, içinde (13-33), Routledge, New York.
- Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S. (2012), **Power and Interdependence**, Perason, Boston
- Knudsen, Olaf V. (2001), “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, **Security Dialogue**, 32(3), 355-368.
- Kostakopoulou, Theodora (2000), “The ‘Protective Union’; Change and Continuity in Migration Law and Policy in Post-Amsterdam Europe”, **Journal of Common Market Studies**, 38(3), 497-518.
- Köhler, Michael (2017), “Comprehensive crisis management”, Annette Jünemann (Ed.), **Fortress Europe? Challenges and Failures of Migration and Asylum Policies**, içinde (73-83), Springer VS, Wiesbaden.
- Kugler, Jacek J. (1980), “Deterrence and the Arms Race: The Impotence of Power”, **International Security**, 4(4), 105-138.
- Lautsen, Carsten Bagge ve Wæver, Ole (2000), “In Defence of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization” , **Millennium**, 29(3), 705-739.
- Lebow, Richard Ned (1999), “The rise and fall of the Cold War in Comparative Perspective”, **Review of International Studies**, 25, 21-39.
- Léonard, Sarah ve Kaunert, Christian (2019), **Refugees, Security and the European Union**, Routledge, New York
- Lorca, Maria (2007), “The Reform Treaty: Its Impact on the Common Foreign and Security Policy (CFSP)”, **European Union Miami Analysis (EUMA)**, 1-12.
- Mackinder, Halford J. (1904), “The Geographical Pivot of History”, **The Royal Geographical Society**, 23(4), 421-444.
- Mahan, Alfred Thayer (1915), **Naval Strategy Compared and Contrasted with The Principles of Military Operations on Land**, Little Brown & Company, Boston
- Malmberg, Mikael ve Stråth, Bo (2002), **The Meaning of Europe Variety and Contention within and Among Nations**, Berg Publishers, Oxford.
- McDonald, Matt (2008), “Securitization and the Construction of Security”, **European Journal of International Relations**, 14(4), 56--587.
- McSweeney, Bill (1996), “Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School” **Review of International Studies**, 22(1), 81-93.

- McSweeney, Bill (1998), "Durkheim and the Copenhagen school: a response to Buzan and Wæver", **Review of International Studies**, 24(1), 137-140.
- _____ (1999), **Security, Identity and interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge University Press, Cambridge
- Ministero Della Difesa (t.y.), "Mare Nostrum Operation", <https://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx> (01.11.2021).
- Miş, Nebi (2014), "Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi" **Akademik İncelemeler Dergisi**, 6(2), 345-381.
- Mitrany, David (1971), "The Functional Approach in Historical Perspective", **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, 47(3), 532-543.
- Moralı, Turan (1996), "The European Security and Defence Identity And Turkey", **Perceptions: Journal of International Affairs**, 1(3), 1-4.
- Morgenthau, Hans (1970), **Uluslararası Politika Cilt 1**, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oktay), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Motschenbacher, Heiko (2016), **Language, Normativity and Europeanisation: Discursive Evidence from the Eurovision Song Contest**, Palgrave Macmillan Publisher Limited, Lodon.
- Murray, Philomena ve Longo, Michael (2018), "Europe's Wicked Legitimacy Crisis: The Case of Refugess", **Journal of European Integration**, 40(4), 411-425.
- Mutimer, David (2018), "Critical Security Studies: A Schismatic History", Alan Collins (Ed.), **Critical Security Studies: A Schismatic History (5th edn)**, Oxford University Press, Oxford
- NATO (t.y.), "The NATO Response Force (NRF)", <https://lc.nato.int/operations/nato-response-force> (30.11.2021).
- Neumann, Iver B. (1996), "Self and Other in International Relations", **European Journal of International Relations**, 2(2), 139-174.
- Nişanyan, Sevan (2009), **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, Everest Yayınları.
- _____ (t.y.), "Terör", <https://www.nisanyansozluk.com/?k=ter%C3%B6r> (21.01.2021).
- Oğuzlu, Tarık (2015), "Liberalizm", Şaban Kardaş ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, içinde (147-167), Küre Yayınları, İstanbul.
- Oran, Baskın (2015), **Türk Dış Politikası "Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II**, İletişim Yayınları, İstanbul.

- _____ (2017), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III**, İletişim Yayınları, İstanbul
- Owen, David (2019), “Refugees, EU Citizenship and The Common European Asylum System A Normative Dilemma for EU Integration”, **Ethical Theory and Moral Practice**, 22, 347-369.
- Paltridge, Brian (2012), **Discourse Analysis: An Introduction**, 2th Ed., Bloomsbury Academic, London.
- Pektaş, Uğur (2016), “Liberalizm: Karşılıklı Bağımlılık ve Küresel Yönetişim”, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi (Ed.), , **Uluslararası İlişkiler Teorisi**, içinde (129-189), Nobel Yayınları, İstanbul.
- Penksa, Susan E. (2005), “Defining the Enemy: EU and US Threat Perceptions After 9/11”, Heinz Gärtner ve Ian M. Cuthbertson (Ed.), **European Security and Transatlantic Relations**, içinde (19-33), Palgrave Macmillan, New York
- Perez-Peña, Richard (2021), “How the Belarus Standoff Is Unlike Recent Migrant Crises”, **The New York Times**, https://www.nytimes.com/article/belarus-poland-border-migrants.html?action=click&block=storyline_menu_recirc&is_new=false&name=styl-polish-border&pgtype=Article®ion=TOP_BANNER&variant=0_Control (15.12.2021).
- Pianka, Eric R. (2012), “Can Human Instincts Be Controlled?”, <http://www.zo.utexas.edu/courses/THOC/HumanInstincts.html> (01.10.2020).
- Quille, Gerrard (2004), “The European Security Strategy: a framework for EU Accurity Interests?” **International Peacekeeping**, 11(3), 422-438.
- Rana, Aziz (2012), “Who Decides on Security?”, **Connecticut Law Review**, 44(5), 1417-1490.
- Rapoport, David C. (2002), “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, **Anthropoetics**, 8(1), 1-16.
- Robert, Paul (1976), **Dictionnaire Alphanbetique & Analogique de la Langue Francaise**, Rey Alain (Düz.), Socite Du Nouveau Littre, Paris
- Roe, Paul (2004), “Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization”, **Security Dialogue**, 35(3), 279-294.
- Roe, Paul (2008), “Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK’s Decision To Invade Iraq”, **Security Dialogue**, 39(6), 615-635.
- Rosaldo, Michelle Z. (1982), “The Things We Do With Words: Ilongot Speech Acts and Speech Act Theory in Philosophy”, **Language in Society**, 11(2), 203-237.
- Rothschild, Emma (1995), “What Is Security?”, **Daedalus**, 124(3), 53-98.

- Ruiz, Ainho vd. (2021), **A Militarised Union: Understanding And Confronting The Militarisation of The European Union**, Rosa-Luxemburg-Stiftung, Brussels.
- Schmidt, Vivian (2008), “Discursive Institutionalism: The Explanatory of Ideas and Discourse”, **Annual Review of Political Science**, 11, 303-326.
- Seventh Framework Programme (2013), “Transworld "The Transatlantic Relationship And Future Global Governance”, https://www.iai.it/sites/default/files/TW_WP_13.pdf (21.12.2020).
- SIPRI (1997), “A Future Security Agenda for Europe: Report of The Independent Working Group Established by The Stockholm International Peace Research Institute”, **European Security**, 6(1), 130-142.
- Sipahioğlu, Buket Ökten (2017), “Shifting From Europeanization to De-Europeanization in Turkey: How AKP Instrumentalized EU Negotiations”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, 48, 51-67.
- Sönmezoğlu, Faruk (2006), **Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul.
- Stivas, Dionysios (2019), “Securitisation of Migration at the EU Level After Paris’ Attacks: The Response of the European Public”, **Australian and New Zealand Journal of European Studies**, 11(1), 41-58.
- Stritzel, Holger (2007), “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, 13(3), 357-383.
- Tabak, Hüsrev (2008), **Uluslararası İlişkilerde Değişen Güvenlik Algılamaları Ekseninde Avrupa Güvenliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi- Güvenlik Bilimleri Enstitüsü .
- Tansey, Rachel (2018), **Corporate Capture in Europe**, Alliance for Lobbying Transparency and Ethics Regulation EU (ALTER-EU), Brussels.
- The American Presidency Project (1990), “Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit”, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-persian-gulf-crisis-and-the-federal-budget> (20.12.2020).
- The American Presidency Project (1991), “Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union”, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-1> (20.12.2020).
- The Office of the Historian (t.y.), “The Atlantic Conference & Charter, 1941”, : <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/atlantic-conf> (30.11.2021).
- The President of The European Parliament (2004), “Speeches”, https://www.europarl.europa.eu/former_ep_presidents/president-cox/speeches/en/sp0082.htm (06.11.2021).

- United Nations (UN) (t.y.), “Universal Declaration of Human Rights”, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (01.02.2022).
- United Nations Development Programme (1994), **Human Development Report 1994**, Oxford University Press, New York
- United Nations High Commissioner for Refugees (1951), “The 1951 Refugee Convention”, <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.unhcr.org%2F4ca34be29.pdf> (01.11.2021).
- Vieira, Telmo Joao Gabriel (2009), **Euro-Mediterranean Securitization and EU Foreign and Defence Policy: Challenges for Mediterranean Regional Security**, Doktora Tezi, University of Exeter.
- Waever, Ole (1995), “Securitization and Desecuritization”, Ronnie D. Lipschutz (Ed.), **On Security**, içinde (46-87), Columbia University Press, New York
- _____ (2003), **Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies**, PIPES, Chicago
- Walt, Stephen M. (1991), “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, 35(2), 211-239.
- Waltz, Kenneth N. (1959), **Man, the State and War**, Columbia University Press, New York.
- _____ (1979), **Theory of International Politics. Reading**, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts.
- Wendt, Alexander (1992), “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, 46(2), 391-425.
- Willett, Susan (2001), “Introduction Globalisation and Insecurity”, **IDS Bulletin**, 32(1), 35-47.
- Williams, Michael C. (2003), “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”, **International Studies Quarterly**, 47(4), 511-531.
- Wolfers, Arnold (1962), **Discord and Collaboration**, The Johns Hopkins Press, Baltimore.
- _____ (1963), “Integration in the West: The Conflict of Perspectives”, **International Organization**, 17(3), 753-770.
- Yılmaz, Muzaffer Ercan (2007), “Westphalia’dan Günümüze Savaş”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 4(14), 17-38.
- _____ (2008), “The New World Order: An Outline of the Post-Cold War Era”, **Alternatives: Turkish Journal of International Relations**, 7(4), 44-58.
- Zarakol, Ayşe (2011), “What Makes Terrorism Modern? Terrorism, Legitimacy, and The International System”, **Review of International Studies**, 37(5), 2311 - 2336.

ÖZGEÇMİŞ

Muharrem BAYRAK, İlköğrenimini Mehmet Akif Ersoy İlkokulu'nda, lise eğitimini Affan Anadolu Lisesi'nde, lisans eğitimini ise 2014-2019 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

BAYRAK, bekar olup orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

